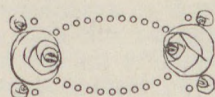

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A
MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI
DR. GOHL ÖDÖN.

XXI.—XXII. ÉVFOLYAM.
1922—1923.

STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT R.T. BUDAPEST
1924

KIADJA A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT

TARTALOM:

1. <i>Gohl Ödön dr.</i> : A görög pénzek forgalma Magyarországon. (Leletlajstrommal)	3. oldal.
2. <i>Harsányi Pál dr.</i> : A borossebesi és vaskóhsziklási árpádkori éremleletek .	12. „
3. <i>Luschin Ebengreuth Arnold dr.</i> : Kisebbségi adalékok a magyar pénztörténethez	20. „
4. <i>Gohl Ödön dr.</i> : Adalékok Illyria érmészetéhez	23. „
5. <i>Szittyay Dénes.</i> : A Szentháromságról nevezett kongregáció Budán	26. „
6. <i>Jurkovich Emil</i> : Wenger János zsetónja	27. „
7. <i>Gohl Ödön dr.</i> : A pozsonyi 17 grammos barbárpénzlelet	28. „
8. <i>Leletek</i>	29. „
9. <i>Múzeumok</i>	32. „
10. <i>Csányi Károly</i> : Budapesti gyűjtők és művészek érem- és plakett-kiállítása .	34. „
11. <i>Harsányi Pál dr.</i> és <i>Ötvös Gábor</i> : Irodalom	35. „
12. <i>Különfélék</i>	38. „
13. <i>Érem- és könyvvásár</i>	40. „
14. <i>Társulati élet</i>	40. „
15. <i>E füzet tartalmának német kivonata</i>	43. „
16. <i>E füzet tartalmának francia kivonata</i>	a borítékon.

A görög pénzek forgalma Magyarországon

(Leletlajstrommal.)

A legelső pénzek, melyek hazánk: a Trianon előtti Magyarország területén közkézen forogtak, II. Fülöp macedóniai király és két közvetlen utódjának pénzei voltak és amennyiben a behozott pénz használata némi — bár nem szükségképen magasfokú — gazdasági fejlettséget és bizonyos művelődési fokozatot enged föltételezni, ezeknek tanúbizonyságait a hazai görögpenzleletekben találhatjuk meg.

A görögpenzleletek megmutatják, mely vidékekkel, illetve népekkel, mikor és mily mértékben érintkeztek és voltak kapcsolatban hazánk régi lakói az évszámításunkat megelőző három évszázadban, — hogy honnan kaptak művelődésre ösztönzést, úgyszintén, hogy melyek voltak nálunk a lakottabb és megállapodottabb közéletű vidékek. Ugyancsak a leletekből tudjuk meg, mennyire használták föl a természetes útirányokat, a szorosokat, hágókat, a folyók völgyeit a kölcsönös érintkezés céljaira és hogy mekkora sugarú körből merítették népeink behozatal útján a szükségleteiket. Viszont pedig annak mérlegelésére is e leletek szolgáltatnak tárgyi adatokat, hogy az előrehaladottabb külföldi államok és kereskedelmi központok mily utakon és mekkora távolságig éreztették befolyásukat, fölényüket a nálunk lakó barbár népekre — pénztörténeti szempontból, — először a cserekereskedés fokozatos kiszorításával és a pénz használatára való szoktatással, későbbre pedig azáltal is, hogy hozzánk behozott pénzeik itt a helyenkint meginduló — autoktón — pénzverésnek úgy metrológiai — és ennél fogva egy általános súlyrendszer kifejlesztését is szolgáló — alapot, valamint tipológiai tekintetben is, ami viszont az éremképek ideológiai tartalmával és mitológiai háttérével függ össze — kiindulási pontokat, prototípusokat és esetleg művészi ideálokat szolgáltatnak.

Görögpenzleleteinknek ily sokoldalú tanulságait úgy aknázhathatnók ki legjobban, ha a gyakoribb fajok lelőhelyeit külön-külön egy-egy lelőhelytérképen mutathatnók be, mint azt mult év február havában, ugyanezen tárgyról tartott előadásom alkalmával, a Numizmatikai Társulatban részben bemutattam. Ott, ahol nagyszámú lelet tanulságait kell összegezni, a tömörked apró adat és följegyzés egymagában többé-kevébbé homályos képet ad és csak specializált térképek nyujtanak világos áttekintést. Sajnos, hogy a sokszorosító iparágakban uralkodó magas árak ilyen térképek mellékelését lehetetlenné teszik és a szíves olvasónak magának kell majd, némi fáradság árán, áttekintést és helyes összképet alkotni magának az egyes fajok földrajzi elterjedéséről, behozataluk és továbbvitelük irányairól. Ezt a munkát kívánom megkönnyíteni az alábbiakban egyrészt az egyes fajokra vonatkozó összefoglalások, másrészt a leleteknek vármegyénként való csoportosítása által.

Numizmatikai lelettérképet nálunk, tudtommal, én készítettem először, évekkel ezelőtt, midőn a hazai és a szomszédterületek minket érdeklő barbárpénzeinek térképét eddig több mint 400 lelet bejegyzésével megszerkesztettem. — Külföldön azonban többszörösen foglalkoztak hasonló lelettérképek szerkesztésével. — A párizsi Bibliothèque Nationale-ben Galliának nagy térképe van kiállítva egy tárlóban, az egyes gall pénzfajok lelőhelyvidékeire reá-helyezett, ott gyakrabban előforduló eredeti érem példányokkal. — Hasonló kiállítási tárgyat, a hazai barbárpénzek térképével, én is terveztem, de ezt csak abban az ismételt el-el-távolodni látszó boldogabb időben lehet majd megva ósítani, amikor a Magyar Nemzeti Múzeum éremtára külön és saját kiállítási helyiséggel fog birni. — A marseillei múzeum öre déli Gallia ókori numizmatikai térképét tette közzé. Percy Gardner, a brit múzeum hírneves érmésze, az 1912. évi római kongresszus érmészeti szakosztályában melegen ajánlotta azt az általa követett eljárást, hogy egyes görög éremcsoportok lelőhelyeiről külön-külön térképek szerkesztésével nyújtott tanítványainak a további pénztörténeti megállapításokat megkönnyebbitő világosabb áttekintést. Látjuk tehát, hogy a lelettérképek fontosságát általában fel- és elismerték. Magyarországra nézve legközelebb a római köztársasági pénzek lelőhelyeinek hasontó térképe kívánatos.

A magyarországi görögpenzleletek iránt nemcsak mi magyarok érdeklődünk. Két év előtt a cambridgei Trinity-college egyik ismert nevű tanára: de Navarro, aki az ókori kereskedelmi útvonalakról szóló terjedelmes munkáján dolgozott, úgy levélváltások, mint később személyes ittléte alkalmával is érdeklődött és tudakozódott idevágó régiség- és éremleleteinkről és kellemes meglepetést okozott neki ezeknek nagy száma.

A macedóniai, thráciai és illyriai pénzverő uralkodók, illetve városok és nagy kereskedelmi központok pénzforgalmának mifelénk való kisugárzása ugyanis hazánkban éri el végpontjait. Ez olyan körülmény, mely ezen áramlatoknak intenzivítására erős fényt vet és politikai gazdaság- és művelődéstörténeti mozzanatainál fogva egvaránt érdekli úgy a kiindulásuk, mint a végződésük területeinek, nemkülönben közbeeső útvonalaiknak kutatóit.

Sajnálattal kell megállapítani, hogy az elszakított területekről, különösen az északi részekről, legalább egyelőre, újabb és kielégítő értesüléseket alig remélhetünk, viszont a Balkán-államoknak mint közbeeső területeknek görögpenzleleteire vonatkozó adatok, melyek a forgalom útvonalainak közelebbi megállapítására fontosak lennének, szintén nincsenek még összegyűjtve és közzétéve. Úgy éreztetem, hogy Romániában vagy két év előtt komoly mozgalom indult meg, különösen a barbárpénzleletek feldolgozására, de azóta sajnálattal nélkülözöm e híradás megerősítését.

Görögpenzleleteinkkel szoros kapcsolatban röviden meg kell emlékezni itt hazai barbárpénzeinkről, mint amazoknak utánzásairól és mint legrégebbi autoktón veretekről. — Tudjuk, hogy ezek legnagyobb részben görög pénzek utánzásai. Mintául természetesen olyan fajtákat választottak, melyeket előzetesen a kereskedelmi forgalom révén részint eredeti görög példányokban, részint Balkán-félszigeti, viszonylag közelebbi barbár utánzatokban ismertek és megkedveltek. Ilyen minták (prototípusok), mint ezt a Num. Közlöny XIV. kötetében közöltem, leginkább a következők: II. és III. Fülöp, III. Sándor és a macedóniai első kerület pénzei, Lysimachos thráciai és Koson dáciai uralkodók, Thasos thráciai sziget és Apollonia meg Dyrrhachium illyriai városok pénzei. Ezek az ezüst- és aranypénzek nemcsak barbár utánzatokként, hanem eredeti görög példányokban is előfordulnak hazai leleteinkben. A legbehatóbb és legelterjedtebb befolyást a hazai barbárpénzverésre II. Fülöp ezüstpénzei gyakorolták. Nagy Sándor arany- és ezüstpénzei már kevésbé éreztették hatásukat, valószínűen azért, mert a philippeusok már előzően telítették a kereskedelmi piacot és bizalomnak, közkedveltségnek örvendtek. — Megjegyzendő, hogy a részben Nagy Sándor aranypénzeiből levezethető (hibrid) kagylótípusú, továbbá a Ciecín-csoportbeli arany barbárpénzek kezdetei nem vezethetők vissza hazai földre. Az apolloniai, dyrrhachiumi és thasosi típusú barbárpénzek az eddigi tapasztalatok alapján legalább is túlnyomó részben, a Larissatípusúak pedig egyáltalában délfelől behurcolt fajtáknak tekintendők.

* * *

A hazai görögpenzleletek zöme tehát az Adriai-tenger partvidékéről származó (Kr. e. 229—100 közt vert) apolloniai és dyrrhachiumi ezüstpénzekből, macedóniai II. Fülöp (359—336), III. Sándor (336—323), III. Fülöp (323—316), és provinciális (158—146) pénzekből, thráciai Lysimachos-féle (323—281) arany- és ezüstpénzekből, thasosi (146 után vert) és Koson-féle (30—31) dáciai aranypénzekből áll. Ezekon kívül szórványosan galliai, itáliai, görögországi, kisázsiai és afrikai pénzdarabok is fordulnak elő leleteinkben.

Mielőtt a leletek felsorolására áttérnék, az imént említett gyakoribb fajok lelőhelyeinek összefoglaló csoportosítását bocsájtom előre.

II. Fülöp aranypénzei — ellentétben Galliával, ahol a gall pénzverést, mint prototípusok, erősen befolyásolták, — minálunk ilyen szerepet kimutató módon nem játsztak. Igen szórványosan fordulnak csak elő, Erdélyben, a Küküllő völgyében, a Bánságban, a Maros mentén, majd pedig, feltűnő módon, észak felé a Berettyó meg a Tisza felső folyásánál. — **Ezüst tetradrakmonjai** ellenben úgy Erdélyben, mint a Tisza-Maros szögében is sok helyen előfordulnak a leletekben. Vas megyében szórványosan leltek. — Leletheikből ítélve délfelől a Dunán és a Vulkán-szoroson át, keletről a borgói szoroson át, továbbá a Maros és a Berettyó völgyén át juthattak ismert lelőhelyeikre. — Tömeges előfordulásukról azért nincsenek világos följegyzések, mert a régi lelet-adatok nem különböztetik meg élesen a görögveretű példányokat a durvább, ú. n. barbareszk, és a barbárok által gyártott példányoktól.

Nagy Sándor aranyai Erdély déli megyéiben, a Maros szögében, Bihar, Szabolcs és Zemplénben, a Dunántúlon, úgyszintén Horvátországban fordulnak elő. Tetradrakmonjai a Maros szögéből, az Aldunáról, Erdély déli megyéiből kerültek elő.

III. Fülöp ezüstpénzei, Nagy Sándoréhoz hasonló veretük folytán, valószínűleg többször kikerültek a leletek leírójának figyelmét.

A macedóniai első kerület tetradrakmonjait Hunyad, Nagy-küküllő, Maros-Torda és Kolozs megyékben találták.

Lysimachos aranypénzei főképen Hunyadból, azonkívül a Szilágyságból és Szabolcsból kerültek ki. Hunyadmegyei lelőhelyeikre a Vulkán-szoroson át juthattak ezen pénzek.

Koson aranyait többször Lysimachuséival keverve találták. Fő lelőhelyük Hunyad megye, ezenkívül a Maros szögében, Temesvár és Versec táján, úgyszintén Szeben és Nagy-küküllő megyékben is előfordulnak. — Leletheik földrajzi fekvése azt bizonyítja, hogy délfelől, a Vulkán- és a vöröstoronyi szorosokon át, vagyis nem kelet, hanem délfelől kerültek Erdélybe. Amennyiben ez a megfigyelésem helyes, elesik azon föltevés, melyet újabban B. Head (a Historia Nummorum 2-ik kiadásában) hangoztat, miszerint Koson olbiai fejedelem volt és pénzei olbiai veretek, mert ezen esetben keletfelől kellett volna

történni a behozatalnak. Ez okból Bahrfeldt nézetéhez csatlakozom, aki Kosont Cotison dáciai uralkodóval azonosítja. Lysimachos régebbi státáereivel való együttes előfordulásuk azt bizonyítja, hogy a belső valutáris értékkel bíró pénznemek évszázadokig megmaradtak a forgalomban és a felhalmozott kincsekben.

Thasos tetradrakmonjai a legelterjedtebb késői görög pénzek egyikei. Főképen a Maros szögében, a Marostól délre eső vidéken és a Maros felső folyamvidékén fordulnak elő a leletekben, de tudjuk, hogy Romániában is leltek. — Horvátországban, sőt Pozsony-megyében is előfordulnak. Behozataluk útjai, a lelőhelyek fekvéséről ítélve, az Aldunán, a Vulkán-, vöröstoronyi és az ojtózi szorosokon át vezettek.

Apollonia és Dyrrhachium kisebb fajta (victoriatus) ezüstpénzei gyakoriságban találhatók a thasosi pénzekben is. Sokszor együttesen, több ízben római köztársasági vagy császári dénárokkal stb. keverve találják. A Maros szögében, az Aldunánál, Hunyad megyében, Erdélyben szanaszét, a Vulkán-, vöröstoronyi, tömösi és ojtózi szorosok közelségében, továbbá Aradban, Békésben, a Tisza mentén, aztán Horvátországban, de még a Dunántúlon, sőt Váchartyánban is leltek, részint nagy tömegekben, részint egyes elszórt példányokat. — A leletek tanúsága szerint legalább a Kr. u. 3. századik forgalomban maradtak egyes példányaik.

Most pedig áttérünk a leletek részletes felsorolására, a reájuk vonatkozó irodalmi források idézésével együtt.

Philippus II. (Macedonia, 359—336) arany- és ezüstpénzei. (20 lelet.)

Torontál megye, Kis-Nezsény (Horvát Neuzina): 1910-ben 1 tetrarakmon (14.20 gr.) Num. Közlöny XIII. 18.

Temes megye. 1. *Temes-Rékás*: 1 durvamívi arany státer. Dess. 980. sz. példány. N. K. XIV. 81. — 2. *Német-Bencsek*: 1905-ben 1 arany státer. Berkeszi¹ 10. l. — 3. *Gálya*: 1901-ben 2 tetr. Belibrog környékén. — 1903-ban 3 tetr. a gályai határban. — 1904-ben ugyaninnen 1 tetr. B. 20. l., Milleker² III. 81. B. 35. l. — 4. *Versee*: 1883-ban 1 tetr. B. 46. l.

Krassó-Szörény megye. 1. *Teregova*: 1874-ben 4 tetr. B. 43. l. — 2. *Raffna*: 1896-ban (?) barbár philippeusokkal több görögveretű tetr. N. K. VI. 1., B. 35. l. — 3. *Kricsova*: szórva-nyosan gyakran tetr. N. K. XIII. 131., B. 24. l., Milleker I. 70.

Hunyad megye. Petrozsény: 1867-ben a pályaudvar építése alkalmával talált 200 darabból álló barbár philippeus-leletben néhány görögveretű tetr. — Gooss³ 45., Martian⁴ 3. sz.

Alsófehér megye. Zalahna: tetradrakmonok a Corabián. N. K. XIV. 82., M. 748. sz. stb.

Udvarhelymegye. Agyagfalva: aranystáter. — N. K. XIV. 81., M. 3. sz.

Szolnok-Doboka megye. Szék: tetr. — N. K. XIV. 82.

Besztercze-Naszód megye. Tacs: tetradrakmonok. — N. K. XI. 118. és XIV. 82.

Szilágymegye. Szilágysomlyó: státer. — N. K. XIV. 81., M. 660. sz.

Szabolcs megye. Nagy-Halász: 1913-ban Kállay András birtokán szántás alkalmával 1 kopott aranystáter. — N. K. XIII. 20. Dessewffy M. közlése.

Békés megye. Békés-Gyula: 1 drb., 52 apolloniai, 5 dyrrhachiumi, 10 római köztársasági denárral együtt.

Vas megye 1. *Szombathely*: 1 tetr. — 2. *Velem sz. Vid*: 1 tetr. (jegye: Kakas?)

Horvátország. Arch. Ért. új f. XVI. 271. Viestnik I. (1895).

Bács megye. Kelebia. Több kis bronzpénz.

Alexander III. (Macedonia, 336—323.)

I. Aranystátérek. (17 lelet.)

Torontál megye. Nagybecskerekénél a Begában. N. K. VI. 66., XIV. 82., B. 10. l.

Temes megye. 1. *Vracsevgáj*: az Ördöghídnál. B. 48. l., Milleker I. 190. — 2. *Temes-Remete*: 1906-ban 1 darab. B. 36. l.

Krassó megye. 1. *Drenkova*: 1882-ben a kikötőépítés munkálatai alkalmával mintegy 200 darabot leltek. B. 12. l., Milleker I. 36. — 2. *Mercsina*: az 1870-es években 1 db. B. 28.

Szeben megye. Szentersébet (Hamersdorf), a Formenthalban 1 darab. — N. K. XIV. 82., Gooss 25. l.

Brassó megye. Feketehalom: Négy darabot láttam onnan. — N. K. XIV. 82.

Nagykükküllő megye. Prépostfalva (Gross-Probstdorf): 1 db. — Gooss 47. l.

Kiskükküllő megye. Nagyekemező: 1 db. — N. K. XIV. 82., M. 476. sz.

¹ Berkeszi István dr.: Délmagyarország éremleletei. Temesvár, 1907. — Itt rövidség kedvéért B. betűvel idézem. — ² Milleker Bódog: Délmagyarország rég. leletei. Temesvár, 1897, 1899. — ³ Carl Gooss: Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens. Hermannstadt, 1876. — ⁴ Julian Martian: Archäologisch-prähistorisches Repertorium für Siebenbürgen. (Különleny.) Wien, 1909. — Itt egyszerűen M. betűvel idézem.

Szolnok-Doboka megye. Kozárvár: 1 db. — N. K. XIV. 82., Nemzeti Társalkodó 1833, 154. l., M. 357. sz.

Erdély (közelebbi adatok nélkül): 2 db. a nagyenyedi kollégiumban. — N. K. X. 110.

Bihar megye. Hegyköz-Szentimre: 1 db. — N. K. XIV. 67. (a debreceni múzeumban).

Szabolcs megye. Kállósemjén: 1 db. (kopott) egy durvamívű Lysimachus-arannyal együtt. (Kállay-birtokon.) — N. K. XIII. 20.

Zemplén megye. Karád: 1913-ban szántás alkalmával 1 darabot leltek. — N. K. XIII. 17.

Fejér megye. Nagyhörcsökpuszta (Káloz határában): 1915 április 15-én barbár ezüst-péNZ-leletben 1 db. durvamívű, kopottas. — N. K. XIV. 123.

Komárom megye. Héreg: 1 db. a pápai ref. főiskola gyűjteményében. Borsos¹ II. 4. l. 27. sz.

Horvátország. A (zágrábi?) Plavsits-gyűjteményben mintegy 10 darabot, csupa kopottas példányokat lát am, melyeket állítólag mind Horvátországban leltek. — *Vukovár* (Szerém megye) 1921-ben egy pajta alatt leltek 1 darabot, egy thasosi tetradrakmonnal együtt.

II. Ezüstpénzek. (9 lelet.)

Torontálmegye. Pancsova (valószínűleg tetr. — Egy vagy több?) — B. 32. l.

Temes megye. Versec: 1 tetr. és 1 drakma.

Krassó megye. 1. Coronini: Bezánka felé a fennsíkon egy nagy sáncolat belső területén többször leltek Alexander-féle tetradrakmonokat. B. 13. l., Milleker III. 24. — 2. *Raffna:* Barbár philippeus-leletben voltak Alexander-féle tetradrakmonok is. — N. K. VI. 1., B. 35. l. — 3. *Ó-Sopot:* 1878 táján 3—5 tetr. vízmosás folytán leltek. B. 36., Milleker I. 104. — 4. *Zsidovin:* 1 tetr.

Hunyad megye. Petrozsény: 1867-ben egy 200 darabnyi barbárpéNZ-leletben néhány tetr., bevágva. — Gooss 44—45. l.

Szeben megye. Újegyház (Leschkirch) környékén: 1 tetr. — N. K. XIV. 82., Gooss 33. l., M. 706. sz.

Alsófehér megye. 1. Gergelyfája (Gergerschorf): 1 tetr. N. K. XIV. 82., Gooss 22. l. —

2. *Hosszútelek:* 1 tetr. (1 barbareszk philippeussal együtt.) N. K. XVII. 110.

(*Alexander III. vagy Philippus II. pénzei: Temes megye: Kísbeeskerek. B. 2. l.)*

Philippus III. (Aridaeus. — Macedonia, 323—316) **pénzei.** (2 lelet.)

Komárom megye. Duna-Almás: 1 tetr. — (Nemz. múz. napló.)

Bács megye. Kelebia: 1 bronzpéNZ.

A macedoniai első kerület pénzei (158—146. Kr. e.) (4 lelet.)

Hunyad megye. Vormága: 1 tetr. és 3 thasosi tetr. és egy római köztársasági Mari (Babelon 7. sz.) dénár együtt. — N. K. XVII. 110.

Nagykükküllő megye. Prépostfalva: 1 tetr. — Gooss 47. l.

Maros-Torda megye. Kis-Szederjes: 1903-ban 39 tetr., 128. thasosi tetr.-nal együtt. — N. K. III. 94. l.

Kolozs megye. Alsó-Szovát: 2. tetr., 10. thasosi tetr.-nal együtt. — Gooss 55.

Thracia. Lysimachus (323—281) **pénzei.** (6 lelet.)

Hunyad megye. 1. Hátszeg és Boldogfalva közt 1551-ben 100.000 aranyat érő Lysimachus-aranyat leltek. Arch. Ért. új f. XIX. 289. — Hunyadmegyei tört. és rég. Társulat IX. évkönyve 1896—1898. szerk. Veress Endre és Téglás Gábor. Decebal kincséről. — Ugyanezen leletről más források különbözőképpen nyilatkoznak. Így 1543-ban *Piski közelében* 40.000 Lysimachus-féle arany státert leltek. (Francia forrás.) — A *Sztrigy vizénél* 1540-ben 40.000, többnyire Lysimachus-státert találtak hajósok egy fa tövében. Ebből Martinuzzi hagyatékában 1000 db-ot leltek. Arch. Közlem. V. 30. — Hasonlóképen Babelon: Traité I. p 22. — Schoenvisner p. 25. Lazius nyomán *Déva közelében*, a hátszegi völgyben, a *Sztrigy* partján állapítja meg ez I. Ferdinánd korában előkerült 40.000 Lysimachus-státer lelőhelyét melyekből 2000 db I. Ferdinándnak jutott Martinuzzi ajándékából, 4000 db-ot pedig Martinuzzi hagyatékában leltek. Kovásznai Tóth Sándor szerint is a *Sztrigy* vizéből többször halásztak ki Lysimachus-féle státtereket. N. K. X. 110. — 2. *Hátszeg vidékén, esetleg Boldogfalván* leltek néhány év előtt 1 db-ot. (Szentkereszty Béla b. küldte Dessewffy M-nak) (Rev: balra K, a szék alatt KA, lenn tridens. 8-19 gr. N. K. XIII. 18. — 3. A *Muncséli Gredistyén* a Kulmya Anieschi hegy nyugati lejtőjén 1800—1806 közt tetemes mennyiségű Lysimachus-státert leltek. Gooss 40. l. N. K. X. 64. és XIV. 84., 64., M. 232. sz. — Az Arch. Közlem. V. 30. szerint *Szászvároستól* délre, *Ujgredistyé tájékán* leltek 1800 és 1806 közt több ezer Lysimachus-státert és elárasztották velük az országot.

¹ Borsos István: A pápai ref. főiskola éremgyűjteményének leírása (2 kötet). Pápa, 1909 és 1911.

Szilágy megye. 1. *Szilágyssomlyó*: N. K. X. 64., XIV. 84, M. 669. sz. — 2. *Vármező*: a Castell környezetében Lysimachus pénzeit, Vespasianus, Antoninus Pius és egyéb császárak pénzeit lelték. Gooss 120. l. — *Torma*: Adalékok, 11.

Szabolcs megye. *Kállósemjénben* a Kállay-birtokon 1 Lysimachus-státért és 1 Nagy Sándor-féle kopott státért lelték. — N. K. XIII. 20.

Illyria, Apollonia. (Victoriatusok.) (9 lelet.)

Krassó-Szörény megye. 1. *Coronini*: szórványosan. B. 12. l. — 2. *Lászlóvár*: 1 db. a romok közt. — 3. *Orsova* 1 db. B. 30. l. — 4. *Potok*: 1847-ben 1 db., 176 római köztársasági dénárral együtt. (Lásd alább is, Dyrrhachiummal együtt.)

Hunyad megye. *Körösbánya*: 70 db. (Navarro cambridgei tanár közlése.)

Alsó-Fehér megye. *Csora* (Krähendorf): több db., ezüstláncokkal együtt. Gooss 18. l. — *Katalog d. k. Münzkabinetts* 180—203. 339. l. — *Arneth Gold, u. Silberm.* 79. l., G. S. XIII.)

Arad megye. 1. *Draucz*: 1 dr. Arch. Ért. új f. XII. 188. l. — 2. *Guravoj*: 1850-ben 70 db., ezüstláncal együtt. — Gooss 23. lap. — M. 235. sz. — Arch. Ért. új f. VI. 388.

Bihar megye. *Sástelek*: 20 db. — N. K. VII. 113. l.

Békés megye. *Békés-Gyula*: 44 db. — N. múz. éremt. napló 1891, 4. sz., Arch. Ért. új f. I. 188. l. (Két lelet.)

Apollonia és Dyrrhachium. (Victoriatusok, vegyesen.) (22 lelet.)

Torontál megye. 1. *Alibundr*: szórványosan. B. 2. l. — 2. *Pancsova*: több darab. B. 30. l.

Temes megye. *Versec*: szórványosan. — B. 46. l.

Krassó-Szörény megye. 1. *Coronini*: 1895-ben bronzedényben, a templom-téren állítólag 178 db. — Tört. és Rég. Értesítő új f. XI. 131 l., Arch. Ért. új f. XVI. 284 l., Milleker I. 27. és III. 24. l., B. 12. l. és N. múz. napló. (Lásd fönnebb is Apolloniánál.) — 2. A *Lokva*-hegység Bázias—szokolováci vonalán: 3 A. 10 D., 38 róm. köztárs. dénár, 1 barbár (Dess. 414. sz.) ezüstpénz. N. K. XI. 141. — 3. *Potok*: 1862-ben 20 db A. és D. 2 Scodra és 1 Issa. B. 34. l.

Arad megye. 1. *Diecs*: 26 A., 146 D. együtt. N. K. VII. 110. l., lásd: még N. K. II. 17. l. — 2. *Guravoj*: Arch. Ért. új f. XI. 410. és XVII. 112.

Hunyad megye: 1, *Tisza*: 1873-ban 19 A., 37 D. (50 thasosi tetr. 2 barbár ezüstp. 837 róm. köztárs. dénárral és 11 róm. csász. dénárral együtt.) — Gooss 56. l. — Arch. Ért. új f. XI. 467. és XVII. 113. l., M. 187. sz. — 2. *Vajdahunyad*: 5 A. 20 D. (1 róm. köztárs. dénár barbár utánzatával, 1012 róm. köztárs. dénárral, 74 róm. csász. dénárral, 4. róm. csász. rézpénzzel és 1 niceai csász. rézpénzzel együtt). N. K. V. 137. l. (Lásd még N. K. IV. 46. l.) — 3. *Hunyad megye.* (közelebbi helymegállapítás nélkül): 32 kopott A. és D. és 42 róm. köztárs. dénár. 3. XIV. 70.

Szeben megye. 1. *Oláh-Pián* (Felső Pián) 23 A. 26 D. (és 1 thasosi tetr.) Gooss 42. l., Arch. Ért. új f. XVII. 113., M. 186. sz., Arch. f. oesterr. Gesch. 9, 164. — 2. *Szászsebes*: 50 A. D. és thasosi pénz. I. M. de Navarro, Cambridge, közlése, (Lissauer: Die prähist. Denkmäler d. Prov. Westpreussen alapján.)

Háromszék megye. *Gelence*: több darab. Arch. Ért. új f. XVII. 113. l.

Szilágy megye. 1. *Szilágy-Somlyó*: 43 A. 27 D. és 6 zavaros feliratú utánzat. N. K. VII. 113. 2. *Mojgrád.* (Nemz. Múzeum.)

Szerém megye. *Vukovár*: 88 A., 48 D. 4 db. 1—2. századi róm. kö. társ. dénár. — Brunsmid: Nekoligo. X. 34. l., N. K. XII. 68. l.

Bács megye. *Titel*: 1 A., 14 D. és 7 barbárpénz. — N. K. IX. 113.

Pest megye. *Vác-Hartyán*: 1 A., 3 D., 10 róm. csász. p. — N. K. IV. 98. l.

Komárom megye. *Ószöny*: 1 db. —

Békés megye. *Békés-Gyula és Kétegyháza közt*: több darab: N. K. XIII. 20. — 2. *Békés Gyulán*: 161 A., 1 D., 63 róm. köztárs. dénár a 2. századból, 2 róm. csász. dénár, 1 Traianus, 1 Faustina. — Második lelet: 52 A., 5 D., 10 róm. köztárs. dénár és 1 philippeus. — Arch. Ért. új f. XI. 189. l.

Dyrrhachium. (23 lelet.)

Torontál megye. *Bótos*: 1890 után egy bögrével, 1915-ben 5 db. — N. K. XIII. 18.

Temes megye. 1. *Dubrovác*: 1903—4-ben 1 db B. 17. l. — 2. *Gálya*: 1875-ben 1 db. B. 20. l. — 3. *Temes-Kubin*: szórványosan. B. 25. l. — 4. *Temesvár*: 1877-ben Mehalában 1 db. B. 41. l.

Krassó megye. 1. *Kapriora*: 1876-ban 85 érem. Ezekből 8 db. biztosan D. — B. 23. l. — 2. *Bruznik*: 1879-ben 1 db. B. 12. l. — 3. *Ómoldova*: a Duna szigetén 1879-ben föld-rengés alkalmával fölbuggyant melegforrás vize több D. ezüstpénzt hozott felszínre. — B. 28. l.

Hunyad megye. 1. *Jó Valesel*: 1500 db. Arch. Ért. új f. XVII. 113. — 400 db. Martian 282. sz. — 2. *Pokol-Valesel*: 370 db. N. K. XIV. 84., M. 559. sz. — 3. *Kimpény-Szurduk*: 2 db. M. 318. sz. —

Alsó-Fehérmegye. *Reho*: szórványosan gyakran. — Gooss 48. l.

Kolozs megye. 1. *Magyar-Nádas*: 11 db. Martian 406. — 2. *Meleg-Szamos* (Hévszamos): 318 db. M. 447. sz., (Arch. Ért. új f. XVII. 113. l. szerint 318 A. és D.) — Gooss 28. l. szerint 1844-ben 318 D. és 120 róm. köztárs. dénár a Kr. e. 50 év előtti időből, ékszerekkel. — Katalog d. Wiener k. Antikenkabinetts 337. l. 69—71., Archiv. f. Oesterr. Gesch. XX V. 377. l., Arch. Ért. új f. XI. 410. l.

Brassó megye. *Brassó*: több példány a Valea Cetăti-n. M. 99. sz.

Szeben megye. 1. *Felső-Sebes*: 1838-ban sok dyrrh. pénzt leltek ill. ezekből 469 dbot szedtek össze, melyek részint a bécsi cs. k. éremtárba, részint az erdélyi szász középiskolákba kerültek. Gooss 51. l., Archiv. f. Oest. Gesch. IX. 165. l., M. 187. sz. Archiv d. Vereins f. Siebenb. Landeskunde, n. t., IV. 461. l. — 2. *Ujegyház* (Leschkirch) környékén: 1 db. Gooss 33. l., M. 706. sz. (stb.)

Nagykükküllő megye. *Segesvár*: szórványosan. — Gooss 50. l., M. 597. sz.

Háromszék megye. *Kimpény-Szurduk*: 2 db. M. 318. sz.

Besztercze-Naszód megyében szórványosan, különböző helyeken. — N. K. XI. 118. l.

Szerém megyében mintegy 60 db. — N. K. VI. 65. l.

Bács megye. *Zombor*: (Gradina-szállás): több példány barbárpénzekkel együtt. — N. K. V. 50 l.

Komárom megye. *Ó Szöny*: 1 db. Arch. Ért. új f. XII. 187. l., Nemz. Múz. 1891. évi gyarapodás. — 1 db (további példány): Borsos István, a pápai ref. főisk. éremgyűjt. II. 12. l. 158. sz.

Csongrád megye. *Szeged* (alsó tanyák, csornai kapitányság): 1 db ΜΕΝΙΣΚΟΣ feliratú, római köztársasági és 1—2. századi császári dénárokkal együtt. — N. K. XI. 13. l.

Apollonia vagy Dyrrhachium. (5 lelet.)

Temes megye. *Palánk*: szórványosan. — B. 2. l.

Hunyad megye. *Várhely*.

Nagykükküllő megye. *Segesvárnál* a Wittenbergen 3 db, 1 eraviszkus pénzzel és 1 Antoninus-féle pénz, stb. együtt, 10 db. — N. K. XIII. 19. l.

Bihar megye. *Méhherék*. — (Nemz. múzeumi éremnapló.)

Thasos. (Kr. e. 146 után vert tetradrakmonok. 26 lelet.)

Temes megye. *Temes-Remete*: 1905-ben 7 thasosi tetradrakmont leltek szántásközben arany és ezüst ékszerekkel (— gyűrűk, karperecek és fibulák—), 169 róm. köztárs. dénárral és Augustus dénarával együtt. A római pénzek a Kr. e. 144-től (Fabia, Bab. 1 sz.) Kr. u. 15—16-ig (Mescinia, Bab. 1—2. sz.) terjedő időből valók. — N. K. V. 142 és XIII. 17., B. 35. l., stb.

Krassó-Szörény megye. *Kricsova*: 1 db' — B. 24., Milleker I. 70 és III. 88.

Délmagyarországban úgy eredeti görög, mint barbármívú példányok gyakoriak Berkeszi 2. l.

Hunyad megye. 1. *Petrozsény*: több mint 200 db. Arch. Ért. r. f. III. 28., M. 553. sz. — 2. *Tisza*: 50 db (egyéb görög és római pénzekkel együtt. Lásd fönnebb Apollonia és Dyrrhachiumnál.) Gooss 56. l., Arch. Ért. új f. XI. 467. és XVII. 113. l., M. 687. sz. — 3. *Vormáza*: 3 db a macedóniai 1. kerület 1 tetradr. és 1 róm. köztárs. Maria (Bab. 7.) dénárral együtt. — N. K. XVII. 110.

Szeben megye. 1. *Oláh Felső-Pian*: 1 db, 26 apolloniai és 23 dyrrhachiumi victoriatussal együtt. Gooss 42., Arch. Ért. új f. XVII. 113. N. K. XIV. 84. M. 186. sz. — 2. *Ujegyház* (Leschkirch) 1 db (Egyéb görög pénzeket is leltek itt, így Koson-aranyat, Alexander III. tetradr. és 1 dyrrhach. victoriatus) Gooss 33. l., M. 706. sz. — 3. *Hermány* (Kastenholz): több mint 100 dbot leltek 1777-ben, az Uselbergen. Gooss 29. l., M. 257. sz., Mitteilg. d. Central-Comm. 1860. 26., 1861. 335. Jahrbuch d. Central-Comm. 1856. 28., stb. — 4. *Szász-sebes*. 50 db apolloniai, dyrrhachiumi és thasosi pénz. I. M. de Navarro közlése, Lissauer nyomán.

Alsó-Fehér megye. 1. *Csáklya*: a Ticaia és a Măruta hegyeken szórványosan. M. 111. sz. — 2. *Maros-Bogát*: 1904-ben mintegy 6 kilogramnyi mennyiséget leltek. (Ez 350—400 darab lehet) — M. 426. sz. — N. K. XIV. 84.

Háromszék megye. *Gelence*: Mintegy 200 dbot leltek 1875-ben egy edényben. — Gooss 22. l., M. 217. sz.

Udvarhely megye. *Homoródszentmárton*: 1 dbot leltek nagyobb számú róm. köztárs. dénárral együtt. — Gooss 35. l., M. 267. sz. N. K. XIV. 84.

Torda-Aranyos megye: Maros-Bogát: 1904-ben 400 db. részint eredeti görög, részint barbarmívű. — Bulletinul soc. num. Romane X. (1913.) 64. l. 28. sz. (Moisil.)

Maros-Torda megye. Kis-Szederjes: 128 db., 39 macedóniai első kerületi tetradr.-nal együtt. N. K. III. 94.

Kolozs megye. Alsó-Szovát: 10 db., 2 macedóniai (amphipolisi) tetradrakmonnal együtt. Gooss 55. l., Martian 21. sz., Archiv f. Oesterr. Gesch. XXXIII. K. 112. l. — 2. Kolozsvár környéke: 12 thasosi és macedóniai pénz. (J. M. de Navarro közlése.)

Beszterce-Naszód megye. 1. Szász-Szent-György: szórványosan (Barbarmívűek is.) N. K. XI. 118., Fischer Gy. a besztercei evang. főgim. 1910/11. évi értesítőjében. 2. Nagysajó: szórványosan. M. 49. sz.

Szolnok-Dobokamegye. 1. Szász-Fellak: szórványosan. (Barbár philippeusok is.) M. 626. sz. — 2. Szentkatolna: szórványosan. (Római köztárs. dénárok is.) M. 661. sz.

Szerém megye. Vukovár: Egy pajta alatt 1921-ben 1 dbot leltek, Alexandros III. 1 db. (macedóniai) arany státerével együtt.

Pozsony megye. 1. Konyha: 1 db. N. K. VIII. 1. — 2. Réte: 2 db. a 17 gr. barbár ezüstpénzekből és barbár aprópénzekből álló nagy lelettel együtt. N. K. VIII. 7. — 3. Stomfa: 1 db N. K. VIII. 1. — 4. Szered: 1 db. N. K. VIII. 1. — 5. Pozsony: 1 db. N. K. VIII. 1.

Koson. (Kr. e. 30—31.) (13 lelet.)

Bahrfeldt M. szerint Cotison dák király pénzei. (Kr. e. 30—31.) N. K. XI. 63—67. l., ellenben Head: Historia Numorum 1. kiadása thraciai királyi (Kr. e. 42.), 2. kiadása pedig olbiai pénzeknek minősíti.

Torontál megye. Vizesdia: 1 db. — B. 47. l.

Temes megye. 1. Versec: 1887-ben 1 dbot leltek. V. B. 46. l. — 2. Versec tájékán gyakori. — N. K. VI. 142 és XIV. 84. Berkeszi 3. l. — 3. Temesvár tájékán 1904 előtt 1 dbot leltek. B. 43. l. — Ugyanott gyakori. — N. K. VI. 142. és XIV. 84., B. 3. l.

Hunyad megye. 1. Muncseli Gredistyén a 19. század elején kincstári ásatások révén mintegy 1000 dbot találtak. (Gooss) 40. l. — Archiv d. Vereins f. Siebenb. Landeskunde I. 2. füzet, 20. l. — M. 232. sz., N. K. XIV. 84. (Lásd itt fönebb, Lysimachusnál is.) — 2. Hátszeg vidékén, esetleg Boldogfalván lelt 1 dbot b. Szentkereszty Béla küldött gr. Dessewffy Miklósnak. (Monogrammos változat, 19—21 m/m, 8.32 gr.) N. K. XIII. 18. — Itt régente szórványosan több darabot leltek. N. K. XIII. 18. — 3. A Sztrigy vizében 1543-ban lelt 40.000 Lysimachus-féle aranypénz közt Koson-félét is voltak. N. K. XIV. 84. — 4. Szászváros. N. K. XIV. 84. — Vurtope (?) (Szászvárostól délre). N. K. XIV. 84. — 6. Várhely: Gooss 33. l., Neigebauer: Dacien 39 és 123. l., N. K. XIV. 84.

Szeben megye. Újegyház környéke: 1 db. Gooss 33. l. — Több darab. M. 706. sz. Nagy-Küküllő megye. Asszonyfalva (Frauendorf) 1811-ben sok darabot találtak. — Gooss 21. l., Neigebauer: Dacien. 254. l., M. 42.

Erdélyben gyakori. — N. K. XIV. 84.

Különféle görög pénzek.

A felsorolt, gyakrabban előforduló fajokon kívül nálunk itt-ott szórványosan lelt görög pénzeket itt sorolom föl, Eckhel szerint vett töldrajzi sorrendben.

Gallia. Leuci: Szabolcs megye (Dessewffy M. közlése.) — Volcae Tectosages: Esztergom (Saulcy levele).

Italia. Luceria, Salapia, Teate (Apulia) és róm. campaniai veretek római aes rude, signatum, grave és különféle itáliai aes grave érmekkel együtt: Mazin, 1896. (Lika-Krbava megye, Horvátország.) — M. Bahrfeldt Der Münzfund von Mazin. Berlin, 1901. — Calabria, Hipponium és Vibo Valentia (Bruttii), 132 róm. köztárs. dénárral stb. együtt: Kirva, Szilágy megye. (1844. évi lelet.) — Gooss 30 l., M. 319. sz. — Hipponium és Valentia pénzei (együtt): Kimpény-Szurduk (Háromszékmegye).

Sicilia. Panormus: 2 db. br. (498 coreyrai és pharosi br. pénzzel együtt 1836-ban egy edényben lelték Nagydisznódon (Heltau, Szeben megye) a Götzenberg lábánál. Gooss 27 l., M. 475. sz. — Archiv. des Vereins f. Siebenb. Landeskunde IV, 1. füzet, 19. l. — Hiero II. (br.): Mazin (több db.) — N. K. V. 152.

Macedonia, Perseus (br.): Kelebia. Bács megye. — Stobi császárok korabeli br. pénzei: Délmagyarországban gyakoriak. — Thessalonike: Ó-Szőny (Komárom megye). — Aesillas (Kr. e. 146 után): Debreczen (Hajdu megye). — N. múz. naplő. — Kisszöllős (Kis-Küküllő-megye) és Szászakna (Kolozs megye). 1—1 amphipolisi tetradr. (valószínűleg II. Fülöp vagy III. Sándor pénze). — Előbbi: M. 341. sz., utóbbi: M. 620. sz. — Ó-Szőny (Komárom megye) Thessalonike (Elagabalus) — Arch. Ért. új f. XII, 187.

Macedóniai pénzek, közelebbi meghatározás nélkül: *Temeskubin* (Temes megye), szórványosan több darab. — B. 25. l., Milleker I. 74. — *Alsó-Szovát* (Kolozs megye) 2 maced. tetr. — M. 21. sz., Archiv. f. Oesterr. Gesch. 33. sz. 112. l.

Thrácia. Abdera, 1 ezüstpénz: *Brestye* (Temesmegye). — B. 12. l. — *Pautalia*, Caracalla nagy bronzérme (R kigyó): *Torda* vidéke (Torda-Aranyos megye). — *Perinthus*, Caracalla bronzmedaillonja.) V. ö. Viczay 2418. sz.): *Komárom megye*. (Borsos I.: i. m. II. 5. l. 39. sz.) — *Philippopolis*, M. Aur. Verus középbronz pénze: *O-Szőny*. (Milch-gyűjt.)

Ballaeus bronzpénze: *Kelebia* (Bács megye). — Caracalla thráciai bronzérme (Lel-helye: ?). — Arch. Ért. új. f. XII. 187. —

Dácia. Gelence (Háromszék megye). — Gooss 75. l. — *Brád* (Hunyad megye). — N. K. XI. 15.

Moesia Superior. Viminacium: Temesvár. — Traianus Decius (Pick 124. sz.): *Szabadka*. — N. K. XI. 142. — Treb. Gallus: *Temesvár* (1853-ban). — B. 41. l. — Gordianus III. és Philippus p.: Budapest, III. ker. (Palóczy E. közlése.) — *Aquincum*: több darab. — Philippus p. (Cohen II. kiadás, 271. sz.): *Zirc* (Veszprém megye. Palóczy E. közlése.) — Claudius II.: *Somberek* (Baranya m. — Palóczy E. közlése.)

Moesia Inferior. Dionysopolis, Gordianus III. nagy bronzérme: *Pápa* (Veszprém megye). — Borsos i. m. II. 11. l. 152. sz. (V. ö. Viczay VII. t. 154. sz. előlapját). — *Nicopolis ad Istrum*, Macrinus kis bronzérme: *Ószöny*. (Komárom megye. — Milch-gyűjt.)

Illyria. Scodra: 1 ezüstp. (18 appolloniai és dyrrhachiumi és 1 issai pénzzel együtt lelték.) *Potok* (Krassó megye.) — B. 34. l. — Issa: 1 ezüstp. *Potok* (Krassó megye) — B. 2. és 34. l. — Mitteilg. d. C. Comm. X. (1865.) — *Pharos*: 2 br., 2 panormusi és 498 coreyrai pénzzel együtt. (1836. évillelet.) *Nagydisznód* (Szeben megye.) — Gooss 27. l. — M. 475. sz.

Coreyra: *Nagydisznód* (Szeben megye.) 498 coreyrai 11 változatban, 2 pharosi és 2 panormusi bronzpénz együtt. — Gooss 27. l., M. 475. sz. — *Hermány* (Szeben megye, Kas-tenholz) (több darab.) — M. 257. sz.

Athenae: 1 drakma (Grässe V. 5.) *Brestye* (Temes megye) — B. 12. l.

Arcadia. Caphya: Bronzpénz. *Mazin* (Lika-Krbava megye.) — (A nagy aes grave-leletben.) — N. K. V. 152.

Pontus. Amisus: Hadrianus ezüstpénze. — *Gyulafehérvár* (Alsó-Fehér megye.) — (Az 1867. évi, 612 dból álló nagy római dénár-leletben.) — Gooss. 85. l.

Bithynia. Nicaea: 1. *Temesvár*: Sev. Alexander 2 db, különböző helyekről. B. 42. l. — 2. *Károlyfalva* (Temesmegye): 1 db. Julia Mamaea gb. 1871-ben. — Berkeszi 23. l. — 3. *Vajda-hunyad* (2 db a 3. századból, appolloniai és dyrrhachiumi (l. ott) és róm. köztárs. ezüst-pénzekkel együtt.) N. K. IV. 46. l. és V. 137—139 l. — 4. *Lozsád* (Hunyad megye): 1 db. Gordianus, III., róm. köztárs. és császári dénárokkal együtt. N. K. XII. 114. l. — 5. *Kelebia* (Bács megye): 2 vagy 3 db. — 6. *Ószöny* Alexander Severus kis bronzp.

Mysia. Adramyteum: Sept. Severus nagy bronzpénze: *Ószöny*. (Milch-gyűjt.)

Ionía. Ephesus: *Debrecen* táján. (N. múz. napló.) — *Erythrae*: 2 db bronzpénz. *Szenterzsébet* (Hamersdorf) Szebenmegye. (A kaltenbrunni hegyen.) — Gooss 25. l.

Lydia. Thyatira pénzei a Kr. u. 2—3. századokból gyakoriak *Délmagyarországban*. — B. 4. l. — *Phrygia. Hierapolis*: Commodus nagy bronzpénze. *Szerém megyében*. — N. K. XI. 142.

Cappadocia. Caesarea: *Gyulafehérvár* (Alsó-Fehér megye) 1 db Traianus-féle ezüst-pénz (1867-ben) 612 róm. dénárral, (Nerótól Crispináig,) 1 amisusi ezüstpénzzel (l. fentebb) együtt. — Gooss 85. l.

Syria. Antiochus III. 1 db ezüstpénze: *Brestye* (Temes megye.) — B. 12. l.

Parthia. Dunapentele: (Fejérmegye.) *Gotarzes* (Kr. u. 40 és 44—50) drakmája. — N. K. XIV. 85. l. — *Budapest*, III. ker., a hé. vasút építésénél egy arsacida kis bronzpénz. (Szakál-las fej. R) tegez.) — (Palóczy E. közlése.)

Sassanida-pénzek: 1. *Szegedi alsó tanyákon*: 1 db ezüst, Kr. u. 106-ból, (ezüst pitykével együtt). Arch. ért. új. f. XI. 100—101. l. — 2. *Paloznak* (Zalamegye). 1 db. ezüst. — N. K. III. 144. l. — 3. *Dunapentele* (Fejér megye), az Öreghegyen levő Hauser-féle szőlőben I. Sapor 2 ezüstpénze; mindkettő többszörösen átlukasztott példány. N. K. IX. 133.

Baktria. Hoerkes: (Kr. u. 111—129) rézpénze (B. M. C. XXIX. t. 6. sz. változata.) *Kisvárd* Szabolcs megye.

Aegyptus. Ptolemaeusok pénzei: 1. *Reho* (Szeben megye.) 1 nagy bronz. Gooss 101, l. — 2. *Mazin* (Lika-Krbava megye) az ismert aes grave-leletben Ptolemaeus VIII. és X-nek 40 db bronzpénze. — 3. *Somogy megye* déli részében (valószínű, hogy itt) 1 db bronzpénz. — *Alexandria*: 1 Gallienus és 1 Claudius II.-féle potinpénz.

Zeugitana; Carthago bronzpénzei: *Mazin* (l. fönnebb is) a nagy aes grave-leletben több mint 500 db. — *Ószöny* (Komárom megye) Carthago bronzpénze. (Müller 169—172. sz.) (Palóczy E. közlése.)

Torda (Torda-Aranyos megye — pún pénzek. — Martian 690. sz.

Numidia. Bronzpénzek: *Mazin* (az aes grave-leletben) 300 db. bronz.

Az imént felsorolt görög pénzekon kívül még egyéb hazai leletekről is vannak olyan följegyzések, melyek a talált pénzfajok közelebbi meghatározása nélkül csak általánosságban görög pénzeket, vagy kétes megállapítást említenek. Ezen adatokat itt közlöm:

Kitid (Hunyad megye): M. 343. sz. — *Reho* (Szeben m.): Gooss 101. l., M. 571. sz. — *Cikmántor* (Zuckmantel, Kisküküllő m.): a „Haggya“-ban. Gooss 63. l. — *Torda* (Torda-Aranyos m.): „Óbabilioniai aranypénz.“ M. 690. sz. — *Mezőmadaras* (Maros-Torda m.) a Csupiláb-hegyen. Orbán IV. 204. Gooss 34. l., M. 453. sz. — *Bene* (Mehburg, Udvarhely m.): a „Burg“-domb lábánál. Gooss 92. l., Martian 62. sz. — *Osdola* (Háromszék megye): M. 534. sz., Arch. Ért. r. f. VI. 319. l. — *Alibunár* (Torontál m.): szórványosan. Rómer Múregészeti Kalauz I. 129., B. 8. i. — *Fiume*: a rizshántológyár építésekor igen sok apró görög bronzpénzt leltek. Néhány darab a fiumei kir. kath, főgimn. gyűjteményébe, a többi vagy magángyűjtők kezeibe jutott, vagy elkallódott. — (Balkányi fiumei főgimn. tanár közlése 1914-ben.)

A felsorolt görög pénzek útjáról, amelyen hazánkba kerültek, nagyobbára csak valószínűsítés szerint ítéltük. — A késői *császárkori* pénzek (Nicaea, Thyatira, Stobi, Thessalonica pénzei) valószínűleg római katonák vagy kereskedők révén kerültek ide, a *korábbi autonóm* görög pénzek pedig részint a *szorosokon* át, melyeknek közelében vagy irányában is lelték (így különösen a *déli Vulkán*, - Vöröstorony- és tömösi, de ezeken kívül a *keleti* ojtózi és borgói szorosokon át is,) ahová a szomszédos területekről: a mai román Regátból jutottak, — részint és különösen a folyók, így a Vardar, Morava, Olt, Duna, Tisza, Maros, és talán a Semen, Drin, Drina völgyeiben vezető, természetes és régóta használt útvonalak mentén szivárogtak föl mihozzánk. A thráciai *Lysimachus* pénzeit, melyeket majdnem egyenes dé-éjszaki vonalban találnak a Vulkán-szorostól a szabolasmegyei Kállósemlényig, valószínűleg a Balkán hágón, Moesián s a nevezett Vulkán-szoroson át hozták be. — *Koson* pénzeit a Vulkán- és a Vöröstorony-szoroson át Dácia déli részeiből hozták be. A temesmegyei lelőhelyekre nézve két eshetőség áll fenn: vagy a Maros mentén szivárogtak ide kelet felől, vagy pedig egyelőre még meg nem fejthető okból az Aldunán át, dél felől. Ebben az esetben a Morava folyó torkolatának közelsége is figyelembe jöhetne és a sokat vitatott Koson-kérdés Bahrifldt legutóbbi megfjtésével sem jutna nyugvópontra. Az az egy fölttöbb valószínű, a lelőhelyek révén, hogy nem Olbiából származnak, mert különben a keleti szorosokon át kellett volna beszivárogniok és ezek közelében előfordulniok. A *macedóniai* pénzeket a Vardar (Axius) folyó völgyén át Skupi-ig (ma Skoplje vagy Üszkü), innen egy-két hágón át a mai Vranja tájára a Morava (Margus) völgyébe s ezen völgyön át fel az Aldunáig hozták magukkal a kereskedők. — Az Alduna magyar partja hemzseg a lelőhelyektől. — A *thasosi* pénzek zöme a nevezett szorosokon át került hozzánk. (Lelőhelye k közül Petrozsény és Gelence a szorosok közelében vannak.) A Maros középső folyásán túl keletre é talán ezen folyó völgyén át szivárogtak, a Tiszától Nagysajóig.

A pozsonymegyei thasosi pénzletek, ha egybevetjük azon adattal, miszerint Brassó táján kagylótípusú (nálunk Pozsony és Moson megyében otthonos) barbár aranypénzeket, Romániában Craiova táján pedig 17 grammos ezüspénzeket találtak (az aranyak a bécsi éremtárban vannak), önkéntelenül is a dák Boerebistesnek a bójok elleni hadjáratát juttatják eszünkbe, amelynek révén egyrészt a Dáciában gyakori thasosi pénzek jutottak a bójok földjének közelébe, másrészt pedig ezeknek pénzei Dácia távoli részeibe.

Az *Adria* partvidékéről idekerült coreyrai, apolloniai, dyrrhachiumi (ma Durrazzo) stb. pénzek útja éjszaki vagy déli Albánián át vezetett, vagy a Drin mentén és a Rigómezőn, vagy a Via Egnatia mentén a Morava völgyébe s innen részint az Aldunán keresztül (sőt a Dráva meg a Tisza mentén fölfelé is) részint a szorosokon át Erdélybe a Marosig s innen tovább éjszak felé és a Maros mentén kelet felé. Kétségtelen azonban, hogy a nálunk lelt apolloniai és dyrrhachiumi pénzeknek jókora hányadát később, a római kor forgalma vetette hazánk földjére, saját dénáraival keverve.

További világosságot a hazánk területén lelt görög pénzek útvonalaira és ezen tájak ókori kereskedelmi viszonyainak megítélésére a szerbiai, romániai és bolgárországi görög- és barbár-pénzletekre vonatkozó adatoknak majdani gondos és megbízható összegyűjtése és közzététele fog árasztani.

Végül még néhány, a leletekből merített adatot kell említenem, melyek a görög arany- és ezüspénzeknek késői forgalomban maradását bizonyítják.

Igy Újegyházon Nagy Sándor tetradrakmonját 1 Koson-féle aranypénzzel együtt találták. Békés-Gyulán 1 *philippeus* apolloniai, dyrrhachiumi és római köztársasági ezüspénzsekkel együtt került elő. Vukováron egy thasosi tetradrakmonnal, Nagykörcsökön pedig barbár-pénzsekkel Nagy Sándor aranystáterjét együtt lelték.

Thasosi tetradrakmonokat Vormágán a macedóniai első kerület pénzével és római köztársasági dénárral (Maria) együtt, Rétén 17 grammos barbárpénzekkel, Tiszán 50 thasosit 2 barbár, 837 róm. köztársasági és 11 róm. császári pénzzel, Temesremetén 7 thasosit 169 róm. köztársasági és 1 Augustus-féle pénzzel együtt találtak.

Dyrrhachiumi és apolloniai pénzek római köztársaságiakkal és római császári pénzekkel keverve Vajdahunyadon, Békés-Gyulán, Segesváron (itt még eraviszkus pénz is volt a leletben), továbbá Szegeden fordultak elő a leletekben. — Barbárpénzeket görögökkel elegyesen szintén több helyen találtak.

Mindezen esetek nemcsak azt bizonyítják, hogy az arany- és ezüstpénzt, bármily veretű legyen is, belső értékénél fogva szívesen látták, hanem arra is mutat, hogy a nálunk forgalomban volt görög pénznemeket gyakoriságuknál fogva általánosan ismerték, nemcsak a tartalmuk iránt bizalommal viseltettek és nem küldték az olvasztótégelybe, hanem eredeti alakjukban is századokon át, legalább a Kr. u. 3-ik századig fölvelték, illetve megtartották a forgalomban.

Gohl Ödön.

A borossebesi¹ (Arad m.) és vaskóhszikliási² (Bihar m.) árpádkori éremlelet.

Az *első* (melyet alább rövidség okáért B-vel jelölök) 932 db. magyar, 12 db. hollandi, 266 db. szlavoniai, összesen 1210 db. denárból, a *második* (melyet röviden V-vel jelölök ezután) 513 db. magyar, 64 db. szlavoniai, 1 db. aquilejai, 126 db. frisachi, 3 db. bécsi, 56 db. egyéb külföldi, összesen 763 db. denárból, fillérből és garasból állott, melyeket égetett agyagedényben találtak 28 db. öntöttézüst rög, ezüst csüngők és árpádkori ezüst ékszertöredékek kíséretében.

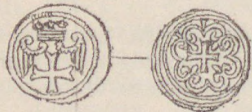
A két lelőhely közel van egymáshoz. Borossebes a *Fehér*, Vaskóhsziklás a *Fekete-Körös* mellett, mintegy 28—30 km.-nyi légvonalban. Egymáshoz közeli időben kerülhettek a földbe s ugyanazon évben láttak újra napvilágot.³ A B és V lelet szerencsésen egészíti ki egymást. A B-ben a XIII. század *öt magyar királynak* 11 típusú dénára fordul elő. Itt az egyes típusok tömegükkel dominálnak. (932 db.) A V-ben ugyanezen időből 45 típust találunk. Ebben a *fajok* száma kerekedik fölül kevesebb darabbal. (513 db.) A B-nek igen fontos a szlavoniai dénár része, mely igen sok változatot szaporítja az eddig ismert fajok Truhelka Corpusában⁴ leírt variánsait, sőt IV. Bélának *kétféle* olyan szlavoniai dénarával ismertet meg, melyek Truhelkánál nem fordulnak elő s tudomásom szerint eddig kiadatlanok. A V pedig Kun László *két* olyan *hybrid veretű* denártípusával gazdagította a magyar pénzverés történetét, mely eddig még nem fordult elő. Mindkét lelet egyaránt becses azáltal, hogy a M. N. M. gyűjteményét ismert fajok több *hiányzó változatával* gyarapította, hogy a XIII. századi magyar pénztörténet *metrologiai*⁵ eredményeit éppen 100 új súlyadattal (31-szer adott az eddig ismert *maximális* súlynál *nagyobbat*, 64-szer az eddig ismert *minimálisnál kisebbet* és 5 ízben változtatta meg oly típusok súlyadatait, melyeknek csak *átlagsúlyát* adja Hóman *Pénztörténete*) bővítette ki, végül azáltal, hogy egyidőben forgalomban levőnek mutatja be a XIII. századi magyar veretek több évi kibocsátásait s így kézzelfoghatóvá teszi a *pénzbevéáltás*⁶ intézményének teljes ellanyhulását II. András uralkodásától kezdve.

Az alábbiakban a két lelet magyar részét Hóman *Pénztörténetének* chronologiai sorrendjében mutatom be. A darabszám után zárjelben levő számok egy-egy típus darabjainak súlyösszegét jelentik.

A) Magyar pénzek.

II. András. 1205-1235.

1.

C. N. H. 209. } ^B (Nem fordult elő.)
 } ^V 2 db. (1.39 gr.) 0.59 (csonka), 0.80 gr.

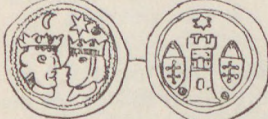
¹Találták 1917-ben Gróf Széchenyi Antal birtokán. Az áldozatkész főúr a leletet a M. N. Múzeumba küldte s nagylelkűen ajánlotta föl ajándékol gyűjteményünk számára szükséges darabjait. Kötelességemnek tartom, hogy ezért itt is leghálásabb köszönetemet fejezzem ki intézetünk nevében. Megtartottunk belőle 339 dbot. — ²Találtak 1917-ben a vaskóhszikliás-Rézbánya közötti iparvasút építése (Berger és Vida vállalata) alkalmával özv. Kas Györgyné földjén. A vaskóhi járás főszolgabírája juttatta a M. N. Múzeumba. Vajha mindentűgy így örködnének a főszolgabírák a leletek sorsa fölött! — ³1918-ban Békésgyuláról Domokos István hozott 35—40 db. e két lelet típusaival egyező magyar denárt a múzeumba. Lehetséges, hogy valamelyiknek a töredéke volt. — ⁴Dr. Ciro Truhelka, Slavonski Banovei Sarajevo, 1897. Ugyanez németül a „Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Hercegovina“ VI. köt. 328 és köv. lapjain. — ⁵V. ö. Hóman, Magyar Pénztörténet 600—639 II. — ⁶U. o. 413. s köv. II.

2. C. N. H. 226. B 67 db. (37-70 gr.) Belőle a legnehezebb 20 db. 13-37 gr. együtt, mégpedig 0-60 (2 db.), 0-61 (2 db.), 0-62 (3 db.), 0-63 (3 db.), 0-64, 0-66, 0-68 (2 db.), 0-69, 0-70, 0-75 (2 db.), 0-80, 0-85 gr. A legkönnyebb 8 db. együtt 3-36 gr. még pedig 0-46 (2 db.), 0-45 (2 db.), 0-42 (2 db.), 0-38, 0-32 gr.

V 7. db. (3-30 gr.) 0-35, 0-38, 0-43, 0-44, 0-48, 0-61 (2 db.) Max. **0-75, 0-80, 0-85** gr. Min. **0-38, 0-35, 0-32** gr. — *Hóman* Pénztört. 627 l. Max. **0-726** gr. Min. **0-405** gr.

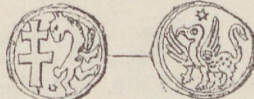
3. C. N. H. 299. B 30 db. (16-52 gr.) Ebből a legnehezebb 6 db. együtt 4-34 gr., azaz 0-67, 0-68 (2 db.), 0-69, 0-74, 0-88 gr. A legkönnyebb 4 db. együtt 1-70 gr., azaz 0-48, 0-42, 0-41, 0-39 gr. Köztük 19 db-nál mindkét lapon *vonalkör*, 9 db-nál mindkét lapon *gyöngykör*, 2 db-nál E) *gyöngykör*, H) *vonalkör*.

V 18 db. (9-10 gr.) E) H) *vonalkörrel* 11 db. (5-37 gr.) 0-39, 0-41 (2 db.), 0-44, 0-46, 0-47, 0-49 (2 db.), 0-57, 0-61, 0-63 gr. E) H) *gyöngykörrel* 7 db. (3-73 gr.) 0-43, 0-50, 0-55 (2 db.), 0-56, 0-57 gr. (2 db.) Max. **0-75, 0-80, 0-85** gr. Min. **0-48, 0-47, 0-46, 0-45, 0-44, 0-42, 0-41, 0-39** gr. — *Hóman* Pénztört. 634. l. Max. **0-73** gr. Min. **0-49** gr.

4. C. N. H. 308. A) } B (Nem fordult elő.)
V 2 db. (1-30 gr.) 0-64, 0-66 gr.

5. C. N. H. 208. { B (Nem fordul elő.)
V 3 db. (1-87 gr.) **0-60, 0-63, 0-64** gr. — *Hóman*
Pénztört. 625. l. Max. **0-84** gr. Min. **0-705** gr.

6. C. N. H. 216. { B (Nem fordult elő.)
V 1 db. 0-83 gr.

7. C. N. H. 212. { B (Nem fordult elő.)
V 6 db. (3-73 gr.) 0-50, 0-63 (2 db.), 0-65, 0-68 gr.
A H)-on az állat fölött a farka tövével *kis*
karika szíglával 0-64 gr. Min. **0-50, 0-63, 0-65** gr. —
Hóman Pénztört. 626. l. Min. **0-677** gr.

8. C. N. H. 219. { B (Nem fordult elő.)
V 2 db. (1-37 gr.) 0-57, 0-80 gr.

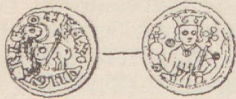
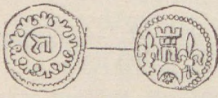
9. C. N. H. 223. { B (Nem fordult elő.)
V 2 db. (0-77 gr.) 0-38, 0-39 gr.

IV. Béla 1235—1270.

10. C. N. H. 229. B (Nem fordult elő.)
V 14 db. (12-58 gr.) 6-féle változatban + 1 db. rossz-ezüst
egykorú hamisítvány 0-44 gr.

a)	VNGA.	RIE	1 db.	1-03 gr.
b)	VNGA.	RIE	5 "	0-72 (kopott) 0-88, 0-90, 0-97, 1-02 gr.
c)	VNGA.	RIE	3 "	0-45 (ép) 0-77, 1-13 gr.
d)	VNGA.	RIE	2 "	0-80, 0-97 gr.
e)	VNGA.	RIE	1 "	1-02 gr.
f)	VNGA.	RIE	2 "	0-95, 0-97 gr.

Min. **0-45** gr. *Hóman* Pénztört. 627. l. Min. **0-725** gr.

11. C. N. H. 231. (obulus) { B (Nem fordult elő.)
V 1 db. 0.43 gr. — *Hóman* Pénztört. 627. l. Min. 0.44 gr.
12. C. N. H. 234. B (Nem fordult elő.)
V 21 db. (10.27 gr.) 7-féle változatban.
a) R 5 db. 0.21 (csonka, 0.35 (ép, de kettétörve), 0.37, 0.39, 0.63 gr.
b) R̄ 1 db. 0.59 gr. c) R 1 db. 0.31 gr. d) R̄ 2 db. 0.53, 0.59 gr.
e) R̄ 1 dr. 0.51 gr. f) R̄ 1 db. 0.51 gr.
Min 0.39, 0.37, 0.31 gr. — *Hóman* Pénztört. 628. l. Min. 0.40 gr.
13. C. N. H. 237. { B (Nem fordult elő.)
V 4 db. (2.47 gr.); 0.54, 0.57, 0.64, 0.72 gr. Max. 0.64,
0.72 gr. Min. 0.54 gr. — *Hóman* Pénztört. 628. l. Max.
0.61 gr. Min. 0.55 gr.
14. C. N. H. 240. { B (Nem fordult elő.)
V 1 db. 0.35 gr. H)-on a torony íve alatt „.”. —
Hóman Pénztört. 628. l. átlagsúlynak 0.463 gr.-ot vesz.
[Ezen súlyadat mutatja, hogy kevesebbet kell venni!]
15. C. N. H. 241. B 118 db. ép (58.83 gr.) + 1 db. töredék. Közötte 11 db. ép (és az 1 db. töredék) *tompá csengésű*, rosszabb ezüst volt. A 11 db. 5.12 gr., tehát súlyra *Hóman* 0.489 gr.-os átlagát véve nem mutat nagy eltérést. 4 db. *vonalkörös*, 8 db. *gyöngykörös* belőlük. Szíglaváltozatok a többi 107 db.-nál a H)-on:
a) A torony íve alatt *nincs szigla* 86 db. (43.13 gr.) Ebből a *legnehezebb* 12 db. (7.36 gr.); 0.55, 0.58, 0.59 (4 db.), 0.60, 0.61, 0.62, 0.67, 0.68, 0.69 gr., a *legkönnyebb* 5 db. (1.83 gr.); 0.39, 0.37 (2 db.), 0.35 (2 db.).
b) A torony íve alatt „c” (*félhold*) 1 db., 0.40 gr.
c) A torony íve alatt „o” (*köröcske*) 5 db., 2.50 gr.
d) A torony íve alatt „*” (*hatágú csillag*) 15 db., 7.68 gr.
V 28 db. (13.60 gr. 4 változatban:
a) A torony íve alatt *nincs szigla* s mind két oldal *gyöngykörös* 19 db. (8.83 gr.); 0.22 (kopott), 0.34, 0.36, 0.39, 0.41, 0.42, 0.46, 0.47 (3 db.), 0.48, 0.49, 0.50, 0.51 (2 db.), 0.54, 0.55, 0.56, 0.68 gr.
b) A torony íve alatt *nincs szigla* s mindkét oldal *vonalkörös* 5 db. (2.69 gr.), 0.44, 0.46, 0.56, 0.58, 0.65 gr.
c) A torony íve alatt „o” (*köröcske*) 2 db. (1.07 gr.); 0.48, 0.53 gr.
d) A torony íve alatt „*” (*hatágú csillag*) 2 db. (1.07 gr.) 0.47, 0.60 gr. Min. B: 0.37, 0.35 gr. V: 0.36, 0.34 gr. — *Hóman* Pénztört. 628. l. Min. 0.38 gr.
16. C. N. H. 243. { B (Nem fordult elő.)
V 2 db. (0.68 gr.); 0.34, 0.34 gr. *Hóman* Pénztört.
628. l. átlagsúlynak 0.36 gr.-ot vesz föl.
17. C. N. H. 244. B 38 db. (19.77 gr.) A *legnehezebb* 6 db. (3.77 gr.); 0.59, 0.60, 0.64, 0.65, 0.68 gr., a *legkönnyebb* 6 db. (2.65 gr.); 0.48, 0.45, 0.44 (2 db.) 0.43, 0.41 gr.
V 13 db. (6.97 gr.); 0.44, 0.47 (2 db.), 0.48, 0.52 (2 db.), 0.53 (2 db.), 0.56, 0.57 (2 db.), 0.65, 0.66 gr. Min. B: 0.48, 0.45, 0.44, 0.43, 0.41 gr.
V: 0.48, 0.47 0.44 gr. — *Hóman* Pénztört. 628. l. Min. 0.51 gr.
18. C. N. H. 246. B 108 db. (53.17 gr.). Ebből a *legnehezebb* 5 db. (3.57 gr.); 0.62, 0.65, 0.69, 0.74, 0.87 gr., a *legkönnyebb* 9 db. (3.47 gr.); 0.42 (2 db.), 0.41 (2 db.), 0.39, 0.38, 0.36, 0.35, 0.33 gr.
V 34 db. (16.44 gr.); 0.39 (2 db.), 0.40, 0.41, 0.43 (4 db.), 0.44 (3 db.), 0.45, 0.46 (2 db.), 0.47 (3 db.), 0.48, 0.49, 0.50 (3 db.) 0.51 (3 db.), 0.52 (2 db.), 0.55, 0.61 (2 db.), 0.62, 0.63 gr. Max. B: 0.69, 0.74 0.87 gr. Min. B: 0.43, 0.41 gr., V: 0.43, 0.41, 0.40, 0.39 gr. — *Hóman* Pénztört. 629. l. Max. 0.651 gr. Min. 0.44 gr.

19.

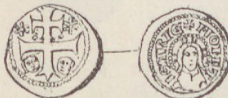
C. N. H. 248. B (Nem fordult elő.)

V 4 db. (1·87 gr.) 2 változatban:

a) H)-on a kereszt vízszintes szárai között mindkét oldalon *egy-egy pont* (·|·), 3 db. 0·42, 0·43, 0·50 gr.

b) H)-on a kereszt vízszintes szárai között mindkét oldalon *egy-egy köröcske* (o|o), 1 db. 0·52 gr.

20.

C. N. H. 251. B (Nem fordult elő.)

V 4 db. (2·18 gr.) az E)-on a kereszt vízszintes szárai között mindkét oldalon *egy-egy köröcske* (o|o); 0·53 (2 db.), 0·55, 0·57 gr.

Max. 0·57 gr. — *Hóman* Pénztört. 529. l. Max. 0·56 gr.

21.

C. N. H. 253. B (Nem fordult elő.)

V 133 db. (102·03 gr.) a következő változatokban:

a) Egylapú veret csak H)-al, 1 db. 0·59 gr.

b) Elcsúszott bélyeggel 1 db. 0·61 gr.

c) A király dereka mellett *nincs szigla* 4 db. (2·32 gr.); 0·70, 0·75,

0·83, 1·04 gr.

d) A király dereka mellett a *bal könyök* alatt *kereszt* (— x) 1 db. 0·48 gr.

e) A király dereka mellett a *jobb könyök* alatt *kereszt* (x —) 30 db. (22·36 gr.); 0·51, 0·52, 0·60, 0·61, 0·62, 0·65 (2 db.), 0·67, 0·68, 0·69 (2 db.), 0·72, 0·73 (3 db.), 0·74, 0·77 (2 db.), 0·78, 0·80, 0·81 (2 db.), 0·82, 0·85 (2 db.), 0·87, 0·89, 0·92, 0·93, 0·95 gr.

f) A király dereka mellett *mindkét oldalon egy-egy vastag kereszt* (x—x) 86 db. (67·95 gr.); 0·50, 0·57, 0·58, 0·61 (3 db.), 0·62 (3 db.), 0·63, 0·65 (2 db.), 0·66, 0·67 (2 db.), 0·68, 0·69, 0·70 (4 db.), 0·71 (2 db.), 0·72 (5 db.), 0·73, 0·74, 0·75 (3 db.), 0·77, 0·78 (4 db.), 0·79 (2 db.), 0·80 (4 db.), 0·81, 0·82 (5 db.), 0·83 (2 db.), 0·84, 0·85 (6 db.), 0·86, 0·87 (7 db.), 0·88, 0·89 (3 db.), 0·90 (3 db.), 0·91 (4 db.), 0·93, 0·94, 0·95, 0·96, 0·98, 0·99, 1 gr. (2 db.).

g) A király dereka mellett *mindkét oldalon egy-egy vékony kereszt* (x—x) 1 db., 0·59 gr.

h) A király dereka mellett a *jobb könyök* alatt *köröcske*, a *bal könyök* alatt *kereszt* (o—x) 1 db., 0·71 gr.

i) A király dereka mellett *mindkét oldalon egy-egy köröcske* (o—o) 8 db., (6·42 gr.); 0·66, 0·68, 0·78, 0·81, 0·84, 0·85, 0·90 gr. (2 db.), Max. 1·04 gr. Min. 0·48, 0·50, 0·51, 0·52, 0·57, 0·58, 0·59 gr. — *Hóman* Pénztört. 629. l. Max. 1·01 gr. Min. 0·60 gr,

22.

C. N. H. 253 A) (Pótlék 47.) B (Nem fordult elő.)

V 1 db. 0·62 gr. — *Hóman* Pénztört. 629. l. 0·71 átlagsúlyt vesz.

23.

C. N. H. 256. B (Nem fordult elő.)

V 13 db. (6·33 gr.) 4 változatban:

a) az ábra bélyegével (·|||·) 9 db. (4·56 gr.); 0·31, 0·48, (2 db.), 0·49, 0·50, 0·52, 0·53, 0·61, 0·64 gr.

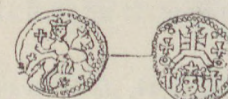
b) hátulsó pont nélkül (·|||) 2 db. (1·17 gr.); 0·57, 0·60 gr.

c) köriratban MONTA (·|||·) 1 db., 0·26 gr. (kissé kopott, de nem csonka!)

d) a félhold alatt *köröcske* (·|||·) 1 db., 0·34 gr. — Max. 0·60, 0·61, 0·64 gr. Min. 0·26 gr. —

Hóman Pénztört. 630. l. Max. 0·54 gr. Min. 0·31 gr.

24.

C. N. H. 259. B (Nem fordult elő.)

V 3 db. (1·29 gr.) 3 változatban:

a) a ló alatt és mögött *hatágú csillag* 1 db. 0·49 gr.

b) a ló alatt és mögött *levél* 1 db. 0·30 gr.

c) a ló alatt *csillag és levél*, mögött *levél* 1 db., 0·50 gr.

Min. 0·30. *Hóman* Pénztört. 630. l. Min. 0·43 gr.

25.

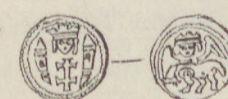
C. N. H. 260. B (Nem fordult elő.)

V 3 db. (1·34 gr.); 0·32, 0·39, 0·63 gr.

Min. 0·39, 0·32 gr.

Hóman Pénztört. 630. l. Min. 0·45 gr.

26.

C. N. H. 344. B 94 db. (48·60), a köv. változatokban:

a) *Jegy nélkül* (l. az ábrát) 83 db. s ezek közül a *legnehezebb* 10 db. (6·27 gr.) 0·64 (4 db.), 0·62, 0·63 (3 db.), 0·65, 0·66 gr., a *legkönnyebb* 3 db. (1·16 gr.) 0·43, 0·41, 0·32 gr.

- b) *Köröcske*-sziglával a jobb oszlop alatt 1 db. 0.47 gr.
 c) *Köröcske*-sziglával a kereszt alsó szögletében 2 db., 0.47, 0.67 gr.
 d) *Köröcske*-sziglával a kereszt szárjai között 1 db. 0.53 gr.
 e) *Köröcske* a kereszt fölött 2 db., 0.47, 0.55 gr.
 f) *Köröcske* a korona fölött 2 db., 0.48, 0.61 gr.
 g) A kereszt alsó szára fölött *vékony vonal* 1 db., 0.52 gr.
 h) E)-on és H)-on vonalkör 1 db., 0.60 gr.
 i) *Egylapú* veret, csak H)-pal 1 db., 0.52 gr.
 V 21 db. (10.89 gr.) a köv. változatokban:
 a) *Jegy nélkül* (1 az ábrát) 16 db. (8.12 gr.); 0.36, 0.40, 0.43, 0.47 0.48, (2 db.), 0.49, 0.51, 0.53, 0.54 (2 db.), 0.55, 0.56, 0.57, 0.60, 0.61 gr.
 b) *Köröcske*-sziglával (c) ábra) 1 db., 0.46 gr.
 r) *Köröcske*-sziglával a kereszt felső bal szögletében 2 db., 0.52, 0.62 gr.
 d) *Köröcske*-sziglával az oszlop mellett 1 db., 0.43 gr.
 e) *Egylapú* veret, csak H)-p. l 1 db., 0.67 gr.
 Max. 0.67 gr. — *Hóman* Pénztört. 636. l. Max. 0.66 gr. (A Min. súlyadat a leletben is 0.32 gr.

V. István. 1270—1272.

27.

C. N. H. 285. B 54 db. (30 gr.). A *legnehezebb* 10 db. (6.89 gr.); 0.62, 0.64, 0.67 (3 db.), 0.68, 0.70, 0.72 (2 db.), 0.76 (2 db.). A *legkönnyebb* 5 db. (2.05 gr.); 0.44 (2 db.), 0.43, 0.37 (2 db.). — Az E-on az S mindig *két csillag* között van, a H)-on a király könyöke alatt M betű. Változatok:

- a) S | TεPn | ANRε | X 4 db.
 b) S | TεPn | AN?Rε | X 19 db.
 c) S | TεPn | AN?C Rε—X 31 db.
 V 31 db. (14.79 gr.)

- a) H) M — *csillag* 24 db. (11.79 gr.); 0.32, 0.39, 0.42, 0.43, 0.45 (3 db.), 0.47 (4 db.), 0.50, 0.51, 0.52 (3 db.), 0.53 (3 db.), 0.54 (3 db.), 0.55, 0.67 gr.
 b) U. az, de a liliomos kormánypálca nyelén *nincs köröcske* 1 db. 0.57 gr.
 r) H) N — *csillag* 1 db. 0.36 gr.
 d) H) V — *csillag* 4 db. 0.33, 0.38, 0.41, 0.42 gr.
 e) E) *Zavaros felirattal* s a H) K — *csillag* 1 db. 0.32 gr. Max. B: 0.70, 0.72, 0.76 gr.
 Min. V: 0.33, 0.32 gr. — *Hóman* Pénztört. 632. l. Max. 0.68 gr. Min. 0.35 gr.

28.

C. N. H. 288. } B (Nem fordult elő.)
 } V 2 db. 0.40, 0.48 gr.

29.

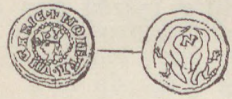
C. N. H. 295. B 27 db. (14.17 gr.) A *legnehezebb* 5 db. (3.40 gr.); 0.58, 0.64, 0.65, 0.76, 0.771 gr. A *legkönnyebb* 4 db. (1.28 gr.); 0.31, 0.32 (2 db.), 0.33 gr.
 V 20 db. (10.03 gr.)

- a) *Jegy nélkül* 16 db. (7.93 gr.); 0.26, 0.39, 0.43, 0.44, 0.47, 0.48, 0.49, 0.50 (3 db.), 0.51, 0.52 (2 db.), 0.55, 0.60, 0.77 gr. A 0.26 gr.-os *zavaros köriratú* egykorú hamisítvány.
 b) „*“ (pont) sziglával a sfínx farkán 4 db.; 0.48, 0.50, 0.52, 0.60 gr. Max. 0.64, 0.65, 0.76, 0.77, 0.771 gr. Min. 0.32, 0.31 gr. — *Hóman* Pénztört. 633. l. Max. 0.60 gr. Min. 0.33 gr.

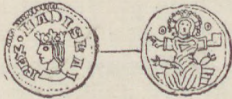
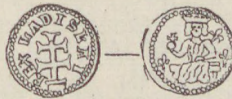
30.

C. N. H. 295. változata, az E)-on a kereszt sarkaiban *pontos köröcskék* helyett „*“ (ötlevelű rózsák) 1 db., 0.35 gr.

31. C. N. H. 294. **B** (*Nem fordult elő.*)
V 1 db., 0.38 gr.
32. C. N. H. 297. **B** 204 db. (100.68 gr.) a következő változatokban:
a) *Jegy nélkül* 186 db., melyek közül a *legnehezebb* 12 db. (8.06 gr.); 0.63, 0.64 (2 db.), 0.66, 0.67, 0.68 (3 db.), 0.71, 0.77 gr., a *legkönnyebb* 12 db. (4.35 gr.); 0.39 (2 db.), 0.38 (3 db.), 0.37 (2 db.), 0.36 (2 db.), 0.34, 0.32, 0.31 gr.
b) „*▲*“ (*ék*) szigla a fej előtt 1 db., 0.57 gr.
c) „*○*“ (*köröcskében pont*) szigla a fej előtt 16 db. (8.07 gr.) s e között a *legnehezebb* 3 db. (2.04 gr.); 0.63, 0.68, 0.73 gr.
d) *egylapú* veret csak E)-pal 1 db. 0.55 gr. *jegy nélkül*. A 204 dbon kívül volt 1 db., 0.29 súlyú *csonka* igen rossz ezüst veret is.
V 25 db. (12.97) két változatban:
a) *jegy nélkül* 23 db. (12.09 gr.); 0.35, 0.39, 0.42, 0.43, 0.45, (2 db.), 0.46 (2 db.), 0.49, 0.50, 0.51 (2 db.), 0.53, 0.55, 0.58, 0.60, 0.61 (2 db.), 0.64, 0.68, 0.71 gr.
b) „*○*“ (*köröcskében pont*) sziglával 2 db., 0.41, 0.47 gr. Max. **0.73, 0.77** gr. — *Hóman Pénztört.* 633. l. Max. **0.716** gr.

IV. László. 1272—1290.

33. C. N. H. 310. **B** (*Nem fordult elő.*)
V 1 db. **0.37** gr. — *Hóman Pénztört.* 634. l. Min. **0.43** gr.
34. C. N. H. 311. **B** (*Nem fordult elő.*)
V 1 db., **0.23** gr. (Egész, de két darabra törött. — *Hóman Pénztört.* 635. l. Min. **0.365** gr.)
35. C. N. H. 317. **B** (*Nem fordult elő.*)
V 2 db., **0.30, 0.44** gr. — *Hóman Pénztört.* 635. l. **0.475** gr. átlagsúlyt vesz.
36. C. N. H. 312. **B** (*Nem fordult elő.*)
V 3 db., **0.40, 0.47, 0.53** gr. — *Hóman Pénztört.* 635. l. Min. **0.48** gr.
37. C. N. H. 328. **B** (*Nem fordult elő.*)
V 2 db., **0.27, 0.56** gr. *Hóman Pénztört.* 636. l. Min. **0.41** gr.
38. C. N. H. 335. **B** (*Nem fordult elő.*)
V 1 db., **0.43** gr. — *Hóman Pénztört.* **0.592** gr. átlagsúlyt vett.
39. C. N. H. 336. **B** 87 db. (42.97 gr.) a köv. változatokban:
a) E)-on a torony fölött „*+*“ (*kereszt*). H) *jegy nélküli* 38 db. (27.96 gr.). — Ebből a *legnehezebb* 7 db. (4.25 gr.); 0.59 (3 db.), 0.61 (2 db.), 0.62, 0.64 gr., a *legkönnyebb* 5 db. (1.82 gr.); 0.39, 0.38 (2 db.) 0.36, 0.31 gr.
b) E) U. az. H)-on az állat alatt „***“ (*csillag*) 2 db. (1.02 gr.), 0.51, 0.51 gr.
c) E) U. az. H)-on az állat szárnyán „*○*“ (*köröcskében pont*) 1 db., 0.39 gr.
d) E) U. az. H)-on az állat nyaka előtt „*+*“ (*kereszt*) 7 db. (3.64 gr.); 0.41, 0.45 (2 db.), 0.49, 0.51, 0.65, 0.69 gr.
e) E)-on a torony fölött „*○*“ (*köröcskében pont*) H)-on az állat alatt „*○*“ (*köröcskében pont*) 8 db. (4.22 gr.); 0.43, 0.46 (2 db.), 0.47, 0.51, 0.54, 0.65, 0.70 gr.
f) Elvert 1 db., 0.62 gr.

g) E-on szembe nézve a *jobb csillag alatt félhold* „☾“ s a torony fölött „+“ (*kereszt*). H-on az állat szárnyán „○“ (*köröcskében pont*) 10 db. (5-12 gr.); 0-44, 0-46, 0-47, 0-49 (2 db.), 0-52 (2 db.), 0-56, 0-57, 0-60 gr.
V 37 db. (17-46 gr.) a következő változatokban:

- a) E-on a torony fölött „+“ (*kereszt*). H) *jegy nélküli* 26 db. (12-19 gr.); 0-30, 0-35, 0-37, 0-39 (2 db.), 0-40, 0-41, 0-42, 0-43, 0-45 (3 db.), 0-46, 0-47, 0-48 (2 db.), 0-49, 0-50, 0-51, 0-53 (2 db.), 0-55, 0-56, 0-57, 0-62, 0-63 gr.
β) E) U. az H)-on az állat alatt „*“ (*csillag*), 2 db., 0-41, 0-47 gr.
γ) E) U. az H)-on az állat nyaka előtt „+“ *kereszt*, 1 db., 0-60 gr.
δ) E) U. az H)-on az állat szája végében „*“ (*csillag*), 1 db. 0-46 gr.
e) E-on torony fölött „○“ (*köröcskében pont*). H)-on az állat alatt „○“ *köröcskében pont*), 1 db. 0-46 gr.
z) E-on szembe nézve a *jobb csillag alatt félhold* „☾“ s a torony fölött „+“ (*kereszt*). H) *jegy nélküli*, 1 db., 0-56 gr. (Mint a g) alatti ábra mutatja.)
η) E) u. az mint a z) alatti. H)-on az állat szárnyán „○“ (*köröcskében pont*) 5 drb. (2-31 gr.); 0-40, 0-45, 0-47, 0-48, 0-51 gr. Max. B: 0-64, 0-65, 0-69, 0-70 gr. Min. B: 0-31, V 0-30 gr. — *Hóman* Pénztört. 636. l. Max. 0-625 gr. Min. 0-335 gr.

40.

C. H. N. 336. A) *Kiadatlan hybrid veret.*

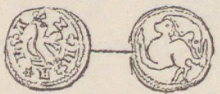
E) C. N. H 336. típus előlapjának változata. A torony a gyöngy-körig ér, fölötte sem kör, sem kereszt nincs. A torony két oldalán a csillagok helyén „○“ *köröcskében pont van*. A boltív alatt két koronás fej.

H) Két szárny között hosszúszerű kereszt, tövénél jobbról-balról „☾“ (*köröcske*). Emlékeztet ez a kép II. András C. N. H. 209. típusú dénárjának az előlapjára, de ott nem ilyen hosszúszerű a kereszt, más a szárnyak alakja s fölöttük korona van.

B (Nem fordult elő.)

V 3 db. (1-10 gr.); 0-35 (kétfelé törött, de nem csonka), 0-36, 0-39 gr.

41.

C. N. H. 324. B (Nem fordult elő.)

V 1 db. 0-38 gr. H) Az állat alatt fekvő liliom — *Hóman*. Pénztört. 635 l. Min. 0-35 gr.

42.

C. N. H. 322. A) *Kiadatlan hybrid veret.*

E) A C. N. H. 322. típus hátlapjával közel rokon 317 A) (Pótl. 52.) reverzével azonos. (*Balra menő leopárd*).

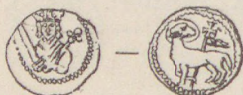
H) Egészen új: balra menő kakas, nyakán „○“ (*köröcske*) szigélával, előtte a mezőben „○“ (*köröcskében pont*), mintha elejtett gabona-szem lenne.

B (Nem fordult elő.)

V 3 db. (1-34 gr.); 0-38, 0-47, 0-49 gr.

III. András. 1290—1301.

43.

C. N. H. 368. B (Nem fordult elő.)

V 5 db. (2-12 gr.); 0-33, 0-39, 0-56, 0-60, 0-63 gr. Min. 0-33, 0-39 gr. — *Hóman* Pénztört. 638. l. Min. 0-47 gr.

44.

C. N. H. 369. B (Nem fordult elő.)

V 3 db. (0-87 gr.); 0-18 (csonka), 0-29, 0-40 gr. Min. 0-29 gr. — *Hóman* Pénztört. 638. l. Min. 0-34 gr.

45.

C. N. H. 370. B (Nem fordult elő.)

V 1 db., 0-53 gr.,

46.

C. N. H. 360. B 102 db, (52-81 gr.) köv. változatokban:

a) a kereszt szárán nincs jegy a H)-on *sincs szigla* 36 db. (18-37 gr.). Ebből a *legnehezebb* 12 db. (6-98 gr.); 0-54 (2 db.), 0-55 (3 db.), 0-56, 0-57 (3 db.), 0-64, 0-65, 0-69 gr., a *legkönnyebb* 6 db. (2-69 gr.); 0-49, 0-48, 0-46, 0-43, 0-42, 0-41 gr.

- b) A kereszt szárán „O“ (köröcske), a H) on *nincs szigla* 6 db. (335 gr.); 041, 044, 054, 057, 063, 076 gr.
- c) A kereszt szárán „O“ (köröcske), a H)-on az állat farkán is „O“ (köröcske) 60 db. (3058 gr.). Ebből a *legnehezebb* 12 db. (730 gr.); 057, 059 (3 db.), 060 (3 db.), 061, 063 (3 db.), 066 gr., a *legkönnyebb* 10 db. (429 gr.); 047, 046, 045, 044, 043 (2 db.), 041 (3 db.), 038 gr.
- d) Egy lapú veret, csak H)-pal. Az állat farkán *köröcske* 1 db., 051 gr. V 27 db. (1221 gr.) 3 féle változatban:
- a) A kereszt szárán *nincs jegy*, a H)-on *sincs szigla* 12 db. (556 gr.); 037 (igen kopott!), 040, 045 (4 db.), 047, 048, 049, 050, 051, 054 gr.
- b) A kereszt szárán „O“ (köröcske), a H)-on *nincs szigla* 3 db. (126 gr.); 038, 043, 045 gr.
- r) A kereszt szárán „O“ (köröcske), a H)-on az állat farkán is „O“ (köröcske) 12 db. (539 gr.); 035, 038, 039, 042, 043 (2 db.), 044, 047 (2 db.), 050, 052, 059 gr.

B) Szlavoniai pénzek.¹

43. IV. Béla hereeg (Truhelka 96. l. b) II. típus B 3 db. (257 gr.), 082, 086, 089 gr., 3 változatban; V 1 db. csonka, 059 gr.
44. U. az (Truh. 97. l. b) III. típus B 19 db. (1755 gr.), 076, 078, 084, 085, 087 (3 db.), 089, 092, 095 (3 db.), 096, 097, 098, 099, 104 (2 db.), 107 gr., 10 változatban; V 4 db., (331 gr.), 069, 085, 088, 089 gr., 3 változatban.
45. IV. Béla király (Truh. 93., 94. l. a) I. típus 1., 4., 8., 10. sorszámaiból B 69 db. (6647 gr.); 070, 077 (3 db.), 079, 082 (2 db.), 084, 085, 086 (2 db.), 087 (2 db.), 088 (3 db.), 089 (5 db.), 090 (2 db.), 092, 093 (4 db.), 095 (4 db.), 096, 097, 098 (3 db.), 099 (4 db.), 1 (5 db.), 101, 102 (4 db.), 103, 104, 105 (2 db.), 106, 107 (3 db.), 108 (2 db.), 109, 110, 111 (2 db.), 112 (2 db.), 117, 121 gr., 28 változatban (Truh. 12 változatot ír le; V 8 db.) 672 gr.), 066, 072 (2 db.), 079, 083, 097, 1, 103 gr.
46. U. az (Truh. 94. l. a) II. típus B 49 db. (4574 gr.), 074, 078, 079, 082, 083, 084, 085, 086 (3 db.), 087 (3 db.), 088 (2 db.), 090 (2 db.), 091 (2 db.), 092 (5 db.), 093 (2 db.), 094, 095 (2 db.), 096, 098 (6 db.), 099 (5 db.), 101 (3 db.), 102, 104 (2 db.), 109, 121 gr., 19 változatban (Truh. 7 változatot ír le!). V 3 db. (218 gr.), 047, 081, 090 gr.
47. A B-ben volt IV. Béla Truh. a) I. és II. típusának 1 db., 110 gr. súlyú változata.
E) MONETA.. REGIS P SCL.. AV.. ONI.. Λ .. +
H) Művészi kivitelben finom gyöngy- és vonalkör, szabályos kettős kereszt, fölött „O“ (köröcskében pont), a kereszt vízszintes szárai között rövid száron *köröcskében pont* (mint Truh. a) I.), az alsó vízszintes szár két végén *egy-egy madár* verdejegy (mint Truh. a) II.), de ezek a madarak a rendesen sokkal *nagyobbak* s hosszú lelógó farkuk van.
48. U. az. (Truh. 95. l. a) III. típus B 16 db. (1470 gr.) 080, 082, 083, 085, 086, 087, 088, 091 (2 db.), 093, 094, 095, 097, 1, 107, 111 gr., 9 változatban; V 3 db. (251 gr.), 076, 085, 095 gr.
49. U. az. Truh. a) III típusának változata. B 1 db., 087 gr.; V 1 db. 095 gr.
E) MONETA REGIS P SCLANIA (A helyett Λ)
H) A kereszt felső sarkaiban *kis gömbben végződő ferde vonal* („j”!).
50. U. az. Truh. 96. l. a) IV. típus (nrjeggyl) B 24 db. (2257 gr.) 075, 080, 082 (3 db.), 085, 087 (2 db.), 090, 092, 093, 097, 098, 099 (2 db.), 1 (2 db.) 101 (2 db.) 103, 105 (3 db.), 109 gr., 8 változatban; ezenkívül 1 db. rossz ezüst és csorba (052 gr.); V 4 db. (322 gr.), 077, 078, 081, 086 gr., olyan köriratváltozatban, mely a B 8 vált. között nem fordul elő. (Truh. e típusból 3 változatot ír le!)
51. U. az. *Obulus*. Truh. 97. l. c) II. típusa. B (*Nem fordult elő*) V 3 db. (129 gr.) 040, 042, 047 gr., 3 változatban. (Truh. 2 vált.-ot ír le! Leletünkben 2 a 2. db. vált. kétféle variánsa.)
52. V. István. Truh. 98., 99. l. I. típus. (S—R jeggyel) B 80 db. (7158 gr.), 064 (hamis), 068 (2 db.), 069 (2 db.), 071, 075, 076 (csorba), 077 (3 db.), 078 (3 db.), 079, 080, 081 (3 db.),

¹ Igen érdekes volna az egyes típusok gazdag köriratváltozatait is pontosan leírni; de ez a mai viszonyok között e helyen lehetetlen.

0·82 (3 db.), 0·83, 0·84 (4 db.), 0·85, 0·86 (3 db.), 0·88 (3 db.), 0·89 (2 db.), 0·90 (2 db.) 0·91, (6 db.), 0·92 (4 db.), 0·93 (2 db.), 0·94 (2 db.), 0·95, 0·96, 0·97 (3 db.), 0·98 (5 db.), 0·99 (5 db.), 1 (3 db.), 1·01, 1·02 (3 db.), 1·04, 1·05, 1·06 (2 db.) 1·09 (2 db.), 54 változatban, közte egypár érdekes hamisítvány. (Truh. 27 változatot ír le!) V 23 db. (18·04 gr.), 0·51 (csonka), 0·55 (kopott), 0·58, 0·60, 0·70, 0·73, 0·76, 0·77, 0·78, (4 db.) 0·80 (2 db.), 0·82, 0·85, 0·86 (2 db.), 0·88, 0·89, 0·95, 0·96, 1·05 gr., 19 változatban, ezenkívül 1 db. (0·52 gr.) egyk. hamisítvány „2“ (fordított S betűkkel).

53. U. az. Truh. 100. I. II. típus (R—S jeggyel). B (*Nem fordult elő.*) V 1 db. 0·96 gr.
54. IV. László. Truh. 101. 102. I. I. típus B 3 db. (2·40 gr.), 0·68, 0·79, 0·93 gr., mind Truh. I. 8 köriratával; V 12 db. (9·53 gr.), 0·61, 0·71, 0·74, 0·75, 0·77 (2 db.) 0·80, 0·83, 0·85 (2 db.), 0·86, 0·99 gr. (Truh. I. 1, 3, 8 változataiban.)

G) Egyéb külföldi ezüstpénzek.¹

V² I. Aachen város³: II. Frigyes (1215—50) 5 db., Vilmos (1247—50) 1 db., Richárd (1257—60) 3 db. + 2 db. kopott meghatározhatatlan. II. Anglia: II. Henrik (1154—89) 2 db., Földnélküli János (1199—1216) 1 db., III. Henrik (1216—72) 8 db. III. Aquileja: Gottfrid patr. (1182—94) 1 db. IV. Bécs: XIII. századi fillér 3 db. V. Brabant hgség: III. Henrik (1248—61) 1 db., I. János (1267—94) 2 db. VI. Frisach: XII., XIII. századi dénár 126 db. 42-féle változatban. VII. Hennegau: I. János (1246—57) 1 db. VIII. Holland grófság: IV. Florens⁴ (1223—34) 6 db.; B-ben 12 db. IX. Köln érse.⁵ Konrád (1237—61) 5 db., II. Engelbert (1261—75) 4 db., császári dénár 1261-ből 1 db. X. Lüttich püsp.: Othbert (1092—1119) obulusa 1 db., Jean d'Enghien dénára 1 db. XI. Metz püsp.: IV. Thierry (1173—79) 3 db. XII. Szerbia: Stjepan Uros I. (1240—72) garasa 7 db.⁶ XIII. Trient püsp.: Frigyes (1207—18) 1 db. XIV. Trier érse.: II. Thierry (1212—42) 1 db.

Dr. Harsányi Pál.

Kisebb adalékok a magyar pénztörténethez.⁷

A friesachi pénzügyet illető kutatásaim közben néhány olyan adatra bukkantam, melyek a magyar pénztörténet iránt érdeklődők szemében némi beccsel bírnak. Gohl Ö. dr. tanár úr szíves felhívásának megfelelően, ezen eredményeket a Numizmatikai Közlöny olvasóinak rendelkezésére bocsátom és itt első közleményül nyujtom az alábbi sorokat.

I. A friesachi fillérek forgalmáról Magyarországon. (Áttekintés: 1. Az 1125—1130-ban kezdődő friesachi fillérek jó minőségük folytán a szomszédos területeken elhelyeződnek. 2. A második keresztes háború alkalmával jutottak Magyarországra. 3. Az esztergomi lelet. 4. Elterjedésük a harmadik keresztes háború után. 5. Terjeszkedésük határa, melynek 6. a tatárjárás (1241) vet véget. 7. A friesachi fillérek finomsága. 8. Ezek csak demoneti-zálva, mint régi pénznemek (Altgeld) jutottak Magyarországra.)

1. A friesachi pénzverés újabb keletű, mint ahogy eddig vélték. Nincs összefüggésben az özvéggy Immának 975-ben adott pénzverési joggal, az 1016-iki okmány pedig, mely Zeltschachi Vilmos grófnak és anyjának Hemmának vásár-, vám- és pénzverőjogot ad a friesachi grófságban — tetszés szerint való helyen — szintén nem jön számba, mert későbbi hamisítvány. Csak I. Konrád érsek (1106—1049) alapítja meg a friesachi érmelést. Midőn 1125—1130-ban hozzáfogott ahhoz, hogy Friesachot a salzburgi érsekség karinthiai birtokainak székhelyévé kiépítse, akkor ezt a várost nemcsak áthelyezte a Metnitz kétoldalán levő régi helyéről a Petersberg lábánál fekvő mai helyére, hanem a hegytetőn lévő várkastélyt pompásan feldíszítette és pénzverdét is alapított. A pénzverést kölni mintára szervezte, pénzverő-mestereket Kölnből hozatott, a kölnivel rokon éremképet fogadott el, a kölni márkát vezette be súlyalapul, stb. A friesachi pénzverés ezen kezdeteiről 1911-ben a Jahrbuch für Altertumskunde der k. k. Zentralcommission für Denkmalpflege V. 188 skk. II. írtam és ott (195 skk. II.) egy leletet tettem közzé, mely ezen legrégibb friesachi fillérből állt.

A friesachi fillérek gyorsan elterjedtek egész Karinthiában és belső értéküknél fogva mint kereskedelmi pénz nemsokára a szomszédos tartományokban is forgalombba jöttek, mégpedig délnyugat felé Friaulban, keletnek a Dráva mentén Szlavóniában és Magyarországon déli részében, ahonnan aztán észak felé vándoroltak. Minthogy ezen terjeszkedés

¹ Rövidség okáért betűrendben sorolom föl, római sorszámozással. ² V. ö. Zeitschr. f. Num. I. 69, XXVI. 331. s köv. II. ³ V. ö. Engel—Serrone II. 630 l. ⁴ A B-ben csak a VIII. sorszámu külföldi fordult elő. ⁵ V. ö. Cappe XI. t. 177, XII. t. 199, 207. ⁶ Ljubie IV. t. 8. sz.-ból 6 db. (5 vált.-ban). IV. t. 18. sz.-ból 1 db.
⁷ Némethől fordította: G. Ö.

lassankint, a kereskedelmi forgalom révén ment végbe, nem lehet pontosan megállapítani azt az időpontot, amikor a friesachi fillérek így befészkeltek magukat Magyarországon. Erre nézve okmányi bizonyítékaink nem nyúlnak vissza a 12. század végénél, vagy a 13-ik elejénél előbbi időre.

2. Sokkal korábbi időre lehet azonban kimutatni a Közép-Duna táján való föllépésüket bizonyos történeti eseményekkel kapcsolatban.

Pár hónappal I. Konrád érsek halála után, akiről imént hallottuk, hogy a friesachi pénzverést megalapította, Regensburgban III. Konrád német király elnökségével tartott fejedelmi gyűlésen elhatározták, hogy résztvesznek a készülő keresztes hadjáratban. Ottokár stájerországi örgróf, Spanheimi Bernát gróf, a Dráva melletti Mark ura és egyéb urak fölvettek a keresztet. Tudjuk, hogy ez a második keresztes hadjárat vízi és szárazföldi úton Magyarországon és a bizánci birodalmon keresztül irányult Kisázsia felé.

A keresztesek ezen átvonulásával különböző, olyan pénzekből álló éremleletek állnak kapcsolatban, amelyeket a keresztesek hoztak magukkal az országba, így egyebek közt egy német és francia pénzeket tartalmazó zombori lelet, melyet azonban, sajnálatunkra, nem dolgoztak föl kimerítően, aztán egy másik, közvetlenül Esztergom mellett talált lelet. Ennek egy töredékrésze 1897-ben az Egger-testvérek éremkereskedő cég közvetítésével hozzám került és ezt a föntemlített Jahrbuch für Altertumskunde V. 198. l. írtam le. Azóta azonban ügy értesültem, hogy ezen fillérleletnek tetemes része Esztergomban egy általam közelebből nem ismert úrnak birtokában van. Minthogy ez a lelet pénztörténeti tekintetben fontos, nagyon örvendetes lenne, ha a Magyar Numizmatikai Társulat tagjai közül valaki hajlandó lenne utánajárni ennek a dolognak és említett leletleírásomat a Numizmatikai Közlönyben kiegészíteni.

3. Az esztergomi éremleletben, amennyiben abba betekinthettem, háromfajta pénzék voltak. Az első csoportot magyar dénárok és obolusok alkották. Annak az egyénnek állítása szerint, aki a leletnek egy részét az Egger-cégnek eladta, II. Bélának Rupp 81., 83., 87., nagyrészt azonban Rupp 91. sz. pénzeinek körülbelül félkilogrammnyi tömege volt ez. Már most, minthogy az ezen időbeli dénárok és obolusok, ha vegyesen felmérjük, átlag alig nyomnak többet 0.25 grammnál, úgy az esztergomi lelet magyar pénzeinek száma körülbelül 2000-et tehet ki. Én tudomást szereztem a Réthy: Corpus Numm. Hung. I. k. IV. tábla 61., V. tábla 74., 79., 81. és 88. sz. pénzekről, összesen 10 darabról. Egger-testvérek közlése szerint ezenkívül még Réthy V. tábla 69., 70., 76., 77. és leggyakrabban 81. sz. fajok is voltak a leletben.

A második csoportot bajor-osztrák fajta ismeretlen széles fillérek alkották, melyek részben fönnebb említett zombori éremleletben is előfordultak; egyes fajokra nézve azóta Buchenau azt a véleményt nyilvánította, hogy ezek II. Géza királynak (1141—1161), vagy pedig ellenfelének, a trónkövetelő Boricsnak a denarii australes módjára vert fillérei. (Blätter f. Münzfreunde 5425 és Wiener Num. Zeitschrift LIV. 16, 17.)

A harmadik csoport friesachi fillérekéből állt, mégpedig részint a salzburgi érsekek, részint a karinthiai hercegek vereteiből. Utóbbiak közt, az éremkép szerint ítélve, két uralkodónak a pénzei voltak. Nagyobb részükön csupasz arcú férfi látható, kezeiben karddal és lobogóval, a mezőben pedig különböző mellékjegyek. A többi csinosabb kivitelű fillérek egy szakállas uralkodó alakját viselik, némelyik példányon koszorúcska van a mezőben. Meglehet, hogy ezeket Spanheimi Bernát gróf verette, miután felvette a keresztet. Bernát gróf, aki a Dráva melletti Markot kormányozta, tekintélyes úr volt és mint hadvezér is kitűnt a második keresztes háborúban.

4. A friesachi fillérek forgalma Magyarországon a második keresztes háborútól a harmadikig terjedő időben úgy látszik, hogy növekedett, de ezen körülmény beigazolására sem megfelelő éremleteink, sem okmányi bizonyítékaink nincsenek. A harmadik keresztes hadjáratról szóló 1189. évi tudósítások szerint a friesachiak a legfontosabb pénznemek közé tartoznak azok közt, melyeket a keresztesek magukkal hoztak Magyarországra. Az úgynevezett Togeno-féle gráci kézirat (f. 146^a) például a pénzváltásnál előforduló elnyomatásokról panaszkodik: „quippe qui pro duobus Coloniensibus quinque tantum suos, et pro duobus Friacensibus quatuor dabant Ungaricos et Ratisponense seu Chremsense unum tantum Ungaricum, qui vix Veronensem valebat.”

Hóman Bálint behatóan foglalkozott kitűnő Pénztörténetében (291 skk. II.) a friesachi filléreknek magyarországi forgalmával. Ő ezen forgalom időtartamát kerek számokkal 1200—1240 közé teszi és művének német átdolgozásában (mely 1918-ban a Wiener Num. Zeitschrift 50-ik kötetében jelent meg) megjegyzi, hogy friesachi fillérleletek egész Magyarországon, sőt még a távoli Erdélyben is előfordulnak, amiből világosan kitűnik, hogy a friesachi pénzt fizetőeszközülk használták az egész országban. A magyar forrásokban

frisatici, ritkábban frixatici gyakran említetnek. Sajátságos, hogy még II. András király is előszeretettel friesachi fillérekben állapítja meg a fizetéseket.

5. Hómannak ezen megjegyzései lényegben megegyeznek saját megfigyeléseimmel. Én is úgy vélem, hogy friesachi pénz forgalma Magyarországon tulajdonképpen 1200 körül kezdődik és 1240 körül ér véget, de kiegészítésképpen egyet-mást még hozzátennék: A friesachi pénz forgalmát Magyarországon egy pozitív és egy negatív mozzanat segítette elő. Az előbbi, mint már Hóman is kiemeli, a magyar pénzügyek zilált viszonyaiban rejlik, melyek a belföldi pénzt a legmélyebb szintre süllyesztették. „Ungaricus, qui vix Veronensem valebat“! A második mozzanatot a kereskedelmi forgalomnak a Duna és mellékfolyói mentén való förlélénkülése szolgáltatta, mely a harmadik keresztés háború utóhatásaként állt be. Ezt abból a tényből kimutathatjuk, hogy egybevágóan azon idővel, amikor a magyar okmányokban a friesachi pénzt kezdik említeni, a horvát határ hosszában egész sora keletkezett a friesachi pénz verése céljából föllállított pénzverdéknek, így Gutenwört és Landstrass a krajnai Gurknál, Reichenberg és Rann a Száva mentén, Pettau a Drávánál. Lászlónak és Hómannak az a véleménye, hogy II. Andrásnak meráni Gertruddal való házassága is hozzájárult a friesachi pénznek Magyarországon való betérszkelődéséhez, nem látszik alaptalannak; erre nézve meg kell jegyezni, hogy ezen kereskedelmi pénznek bevitele mindenekelőtt Horvátországon keresztül történt, míg a Duna mentén már akkorában tevékeny törekvések voltak folyamatban, hogy a bécsi filléreknek szerezzenek piacot Magyarországon.

6. A friesachi fillérek magyarországi forgalmának 1240 táján való hirtelen megszűnését a mongoloknak Magyarországra való betörésével hoznám kapcsolatba és azt hiszem, hogy névszerint a péceli és karpfeni éremkincseket ezen alkalommal, 1241-ben ásták el a földbe. Azután, a mongolok elvonulása után, évek, sőt évtizedek múltak el, mielőtt a régi jólét visszatért Magyarországon. Hanem a régi kereskedelmi összeköttetések, amelyek révén a krajnai Gurk és a Száva mentén a friesachi filléreket Horvátországba, Szlavóniába és aztán észak felé a Tisza forrásvidékéig bevitték, — ezen megszakítás után nem álltak többé helyre, mert a nyugattal való kapcsolatok időközben megerősödtek és innen most már a bécsi fillérek nyomultak be diadalmasan a magyar pénzforgalomba. Ebből kifolyóan az a közhit áll fönn, hogy a Magyarországon a Dunától keletre talált friesachi éremkincsek legkésőbb 1241-ben kerültek a földbe. A Stájerországgal határos magyarországi vármegyékben, továbbá Horvátországban és Szlavóniában a friesachi pénz forgalma tovább tartotta fönn magát. Ezt bizonyítják az előttem ismeretes egervári és szentkereszti (vasmegyei) és a Vukovár melletti ostrovói (horvátországi) leletek.

7. Még egypár megjegyzést kell idecsatolnom. A friesachi fillérek — amennyiben nem voltak a király által friesachi mintára veretett fillérek, — sohasem lehettek Magyarországon országos pénzek (Landesmünze). — Kereskedelmi pénzek voltak, melynek forgalmi értéke nemespénztartalmuktól függött. Ez az alapja annak a vélelemnek, hogy Karinthiából, Krajnából és Stájerországból, ahol a friesachiak országos pénzek (Landesmünze) voltak, csak demonetizálásuk után, mint úgynevezett ócska filléreket, hozták be őket Magyarországra. Éppen ezért a magyarországi vagy horvátországi leletekből származó friesachi fillérek súlyviszonyait nem szabad eredetieknek tekintenünk és ilyeneket nem lehet bizonyos óvatosság nélkül pénzlábjuk rekonstruálására fölhasználni. — Másodszor: Nem szabad összetéveszteni ezen filléreknek a ma használatos, ezredrészes skála szerint valósággal meglévő nemesfémtartalmát azon ideális finomsági fokkal, amelyet a pénzrendelet értelmében el kellene érniök. — Csak nemrég kimutattam Cagliati „Miscellanea Numismatica“-jában, hogy a friesachi pénzverde számításában az úgynevezett latos ezüst, melyet ma 0.938 finomságúnak nevezünk, a vegyileg tiszta, vagyis $\frac{1000}{1000}$ finom ezüst szerepét játszotta és hogy ennél fogva a magyar „sedecima combustio“ és vele együtt a friesachi fillérek is nem 0.938, hanem valóságban csak 0.875 finomságúak voltak. A dettai leletből való, Welz II. 1., 9551. sz. fajta friesachi filléreknek 2280 darabja, melyeket pénzverdében beolvasztattam, ámbár különfajta utánveretek voltak köztük, ezen éremfajnak középfinomságúak pontosan 0.875-at eredményezett. Ugyanezen éremfajnak másik: 200 darabnyi tétele utánveretek belekeverése nélkül, melyet szintén megvizsgáltattam, tetemesen magasabb: 888 ezredrésznyi eredményt adott.

8. Második állításom is, miszerint a friesachi fillérek csak mint ócska pénz (Altpfennige) erősen leszállított súllyal jutottak Magyarországra, összehasonlítások alapján számszerűen bebizonyítható. Ezen célból adom itt az összehasonlító táblázatát a dietmannsdorfi leletnek (Gráctól 35 km. délnyugat felé, a Sulmtalban, egykori salzburgi területen), a mintegy öt évvel ifjabb abapusztai lelettel, melyet dr. Harsányi Pál a Numizmatikai Közlöny XI. kötetében írt le. Összehasonlításom nyolc, mindkét leletben előfordult éremfajra terjeszkedik

és felsorolom a példányok számát, százalékos részesedésüket a lelet összegéhez mérten és mindegyik fajnak darabszerint való átlagos súlyát.

Welzl II, 1.	Dietmannsdorf	Abapuszta
9717. sz.	225 db. 25·2‰; 1·10 g.	229 db. 3‰; 1·97 g.
9711. „	150 „ 16·8‰; 1·09 g.	121 „ 1·6‰; 1·03 g.
9665. „	131 „ 14·6‰; 1·10 g.	251 „ 3·3‰; 0·95 g.
9631. „	123 „ 13·7‰; 1·17 g.	187 „ 2·4‰; 1·00 g.
9646. „	88 „ 9·7‰; 1·15 g.	216 „ 2·5‰; 0·97 g.
9801. „	65 „ 7·3‰; 1·17 g.	78 „ 1‰; 1·10 g.
9644. „	49 „ 5·5‰; 1·18 g.	59 „ 0·7‰; 1·03 g.
9561. „	27 „ 3‰; 1·17 g.	363 „ 6·2‰; 0·97 g.

A fillérsúly tehát mind a nyolc összehasonlított fajtánál az otthoni, dietmannsdorfi leletben tetemesen nagyobb volt, mint a külföldi, abapusztai leletben és átlagban 0·15 grammnyi többletet mutatott föl. Más szóval: a kereskedelmi pénzként Abapusztán elásott friesachi fillérek alig valamivel több mint hétényolcad részével bírnak annak a súlynak, amellyel néhány évvel ezelőtt hazájukban forgalmi, pénzül való használatuk idejében még birtak.

Luschin Ebengreuth Arnold.

Adalékok Illyria érmészetéhez.

Apollonia és Dyrrhachium illyriai városoknak római fönnhatóság alatt, 229—100 közt vert pénzei hazánkban, főképen annak déli és erdélyi részében olykor tömegesen, még többször pedig szórványosan fordulnak elő, úgy magukban, mint más görög, illetve római pénzekkel együtt, a leletekben.¹ Az eredeti görög veretű fajokon kívül barbár utánzataikat is ismerjük hazai leleteinkből. Ezen körülmények fokozott mértékben indítanak arra, hogy tüzetesebben foglalkozzunk e két város pénzeivel, melyek elterjedtségüknel és gyakoriságuknál fogva már többszörösen foglalkoztatták a szakírókat.

Legutóbb Maier Alfréd a bécsi Numismatische Zeitschrift XLI. (az új folyam I.) kötetében „Die Silberprägung von Apollonia und Dyrrhachium“ címmel lehetően teljes sorozatát állította össze és tette közzé e két város ezüstpénzeinek és ezen monografia alapján határozta meg a M. Nemzeti Múzeum éremtárának idevágó gazdag sorozatait. Ezen alkalommal számos olyan fajra akadtam, mely Maiernek lajstromából hiányzik. Ugy a magyar, mint a külföldi szakemberek is szívesen fogják fogadni az alábbi lajstromot, mellyel e két város kiadatlan pénzeinek közzétételével ezeknek eddig ismert sorozatát kiegészíthetem.

Apollonia és Dyrrhachium Corcyra gyarmatai voltak és főképen az utóbbi gyorsan felvirágzó kereskedelmi középpontja fejlődött. — Corcyrát viszont corinthusiak alapították. A két, közvetett és közvetlen anyaváros pénzverésének, úgy típusainak, mint súlyrendszerének befolyása különböző korszakokban úgy Apolloniának, mint Dyrrhachiumnak egymással különben legszorosabban rokon pénzsorozatain a Kr. e. 100 évig található.

Mindkét város Kr. e. 450—350 közt corcyrai típusokkal. (borját szoptató tehén és az úgynevezett Alkinoos kertje, vagy négyszögbe foglalt két csillag) 10·2, illetve 10·4 gr. átlagsúlyú ezüst státéereket veretett. — 350—300 közt Corinthusnak politikai sikereivel kapcsolatos, kereskedelmi téren való újabb terjeszkedéséből magyarázható okokból Apollonia is, Dyrrhachium is corinthusi típusú (Pegasus és Pallas-fej), — 8·39, illetve 8·3—8·5 gr. átlagos súlyú ezüstpátéereket bocsájtott ki, melyekkel részben egyidőben, 300—229-ig Dyrrhachium ezüstdrakhmákat is veretett (Pegasus és Menad-fej, illetve ifjú Herakles-fej), 300 vagy 280 táján pedig a Monunios király közbeeső uralma alatt, ennek neveit viselő, de a régi corcyrai típusú ezüst státéereket használt. A Monunios utáni időben, körülbelül a Kr. e. 3-ik század közepéig, ismét a corinthusi típusú státérek járták. Ebbe az időbe helyezi Maier az ellenjegyes (griff-fej illetve bögre) dyrrhachiumi státérek forgalmát.

A római uralomnak az Adria keleti partján, az illyriai háború (229) folyamán való kiterjeszkedése e két város történetének és pénzverésének új korszakát nyitotta meg. — Szövetségestársak címén római fönnhatóság alá kerültek és 229-től 100-ig egy a Földközi-tenger partjain elterjedt és a rómaiak által a victoriatusok útján átvett azonos pénzláb alapján, — Maier szerint 3·87—2·80, illetve 3·0 gr. súllyal — verették a hazai leletekben oly gyakori, mindnyájunk által ismert, úgynevezett victoriatusokat, egyszersmind visszatérve a régi corcyrai típusokhoz (borját szoptató tehén, Apolloniában többnyire balfelé, Dyrrhachiumban többnyire jobbfelé és Alkinoos kertje, vagy Apolloniában ehelyett olykor a nymphaeum lobogó tüze). — Feles darabokat is vertek, melyeken a tehénnek csak előrésze a típus,

¹ Lásd a magyarországi görög éremleletekről szóló közleményemet ugyanezen füzetben.

Apollonia aztán Kr. e. Augustusig 4—3·9 gr. átlagos súlyú dénárokat veretett. (Apollo-fej. Három nimfa táncol a nymphaeum tüze körül, végül ezekkel egyidőben féldénárokat is (Pallas-fej, Obelisk); Dyrrhachiumban ellenben, ahol Maier magyarázata szerint a via Egnatia által odaterelt nagy forgalom folytán a római tőke és pénz előzönlötte a piacot, megszűnt a további autonóm pénzkibocsátás.

A victoriatusláb szerint vert pénzek mindkét lapján van felirat. A tehén fölött egy nominativusban álló személynév, a tulsó oldalon a rövidített városnév és egy genitivusban álló személynév. — Régibb felfogással szemben, Maier szerint a genitivusban álló név az évenként változó eponymus főtisztviselő (prytan) neve, a nominativusban álló név pedig a pénzverőmesteré. A 229-től 100-ig lefolyt 130 esztendőből, amíg t. i. ez a pénzverés tartott, a dyrrhachiumi pénzekben eddig 108 genitivusban álló nevet ismertek, melyekhez mint 109-ik, az alábbi sorozatban (2. sz.) található ΑΛΚΜΑΝΙΔΑ járul, 76 nominativusban álló névvel szemben. Ez is a főnti föltevés helyességét bizonyítja, mert a pénzverőmester több esztendőön át megtarthatta hivatalát, míg az eponymus főtisztviselő évenként változott.

A M. Nemzeti Múzeum éremtárában található, de Maier monografiájából hiányzó apolloniai és dyrrhachiumi pénzek lajstroma:

Apollonia. Av.) Borját szoptató tehén, rendesen balfelé. Fölötte felirat. Fönn, oldalt, vagy a szelvényben esetleg különböző jegyek. — Rev.) Négyszögletes keretben két csillagalakú díszítmény. Körülötte 4 oldalt felirat, melynek elején ΑΠΟΛ (a város neve) áll.

1. ΕΚΦΑΝΤΟΕ (a tehén jobbfelé). — R.) . . . ΜΑ ΤΕΟΣ — (Av.: = Maier 106. sz., rev. Talán = Maier 161—168. sz. ΔΑ ΜΑ ΓΕΟΣ (Dyrrhachiumnál).

2. ΑΡΙΣΤΕΑΣ (a tehén balfelé). A szelvényben bizonytalan jegy. — R.) ΘΕΡ ΣΙ Α.

3. ΖΩΠΥΡΟΥ (a tehén jobbfelé). — R.) ΜΟ ΣΧΙΩ (N) ΟΣ.

4. ΣΩΣΟΣ (a tehén jobbfelé). — R.) ΟΥΩ ΝΙ Δ ΙΙΙΙ (Av.: = M. 46., 55., 62. sz. — R.) V. ö. M. 412. sz., Dyrrhachiumnál).

5. ΞΕΝΟΚΛΗΣ (a tehén balfelé), — R) (X)AI (PH)N OΣ — Bélelt érem.

Dyrrhachium. Típusai azonosak az apolloniai pénzekével, hanem av. a tehén rendesen *jobbfelé* fordult, rev. pedig a felirat kezdetén a város neve: ΔΥΡ.

1. ΞΕΝΩΝ fönn sas: Pontozott négyszögletes keret. — R) A *teljes* felirat: ΙΙΙΙ ΙΙΙΙΙ ΑΓΑ ΦΥΔ (Av.: V. ö. Maier 91—92. sz., hanem ezeknél a szelvényben kormánylapát is van.) — R.) retrograd, = ΑΓΑΘΙΩΝΟΣ)

2. ΚΤΗ ΣΩΝ — R.) A *teljes* felirat: ΔΥΡ ΑΛ ΚΜΑ ΝΙΔΑ (A hátlacon lévő nevet Maier *nem ismeri!* Szép példány. Átm. 18 mm.)

3. ΜΕΝΙΣΚΟΣ Fönn madár j. — R.) A *teljes* felirat: ΙΙΙΙΥΔ ΣΟΝ ΩΛ ΛΑ (R.) retrograd, = ΑΛΛΩΝΟΣ)

4. ΑΝΤΙΜΑΧΟ(Σ) Jobbra: bőségszarv. — R.) Α ΜΥΝ (ΤΑ)

5. ΑΛΚΑΙΟΣ A szelvényben villám. — R.) ΑΡΙ ΣΤΗ ΝΟΣ

6. ΕΥΤΥΧΟΣ Jobbra: bőségszarv. — R.) ΑΡΙ ΣΤΗ ΝΟΣ

7. ΚΕΡΔΩΝ Fönn női mellkép j., vállán pálcával. A szelvényben: ? — R.) ΑΡΙ ΣΤΗ ΝΟΣ

8. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ Balra bunkó, jobbra kalász, a szelvényben szőlőfürt. — R.) ΑΣ-ΚΛΑ-(ΠΟΥ) (3 példány).

9. ΑΝΤΙΜΑΧΟΣ Fönn két kis fej j., balra pálmaág. — R.) ΓΟΡ (ΓΙ) Α

10. ΞΕΝΩΝ Jobbra kalász, a szelvényben szőlőfürt. — R.) ΔΑ ΜΗ ΝΟΞ. — (Két példány: a) 18—19 mm., szebb, simább, b) 16—17 mm. vastagabb. — Av.: V. ö. Maier 179. sz. hanem ennek csak a szelvényében van jegy: eke.

11. ΜΕΝΙΣΚΟΣ Fönn madár j. — R.) A *teljes* felirat: ΞΟΛΙΙΙΙ ΙΔ ΡΥΔ (Av.: = M. 265. sz., rev: retrograd ΔΙ . . . ΛΟΣ)

12. ΑΝΤΙΓΕΝΗΣ Fönn Helios-fej j., jobbra: égő fáklya. — R.) ΘΕΟ ΓΕΝΕ ΟΣ (Két példány. Lelhely: Diecs.)

13. ΘΕΟΔΟΤΟΣ A szelvényben szőlőfürt levelekkel (?) — A *teljes* felirat: ΥΚ (Γ?) ΖΑ ΕΛΥ ΦΥΔ — (Av.: V. ö. Maier 241. sz., hanem ezen a szőlőfürt kalásszal van összekötve. Rev.: zavaros és retrograd felirat, talán ΚΛΕΑΝΟΡΟΣ helyett. V. ö. Maier 257—258. sz.)

14. ΜΕΝΚΟΣΝ — R.) A *teljes* felirat: ΙΙΙΙ ΚΟ ΔΙΝ ΑΙΟΧ

15. ΑΝΤΙΟΧΟΣ Jobbra bunkó, a szelvényben kormánylapát. — R.) ΝΙ (Κ)ΥΛ ΛΟΥ

16. ΑΛΚΑΙΟΣ A szelvényben szőlőfürt. — R.) ΠΑΡ ΜΕΝΙ ΣΚ(ΟΥ)

17. ΜΑΧΑΤΑΣ Fönn Helios-fej j. — R.) A *teljes* felirat: ΔΥΡ ΠΑΡ ΜΕΝ ΚΟΥ

18. ΜΕΝΙΣΚΟΣ — R.) A *teljes* felirat: ΙΙΙΙ ΥΟ ΦΛΥ ΙΙΙΙ ΙΜΤ (Retrograd).

19. ΞΕΝΩΝ Fönn 2 Dioskur-süveg, balra: kalász, jobbra: égő fáklya. — R.) ΦΙΛ ΛΙ Α (Két példány.)

20. MAXATAS — R.) ΦΙΛΟ ΔΑ ΜΟΥ

21. (ΑΑ) ΚΑΙΟ (Σ) ? A szelvényben tengeri ló j. — R.) A teljes felirat: ΔΥΡ ΦΙ ΛΩ ΝΟΣ

22. ΕΥΝΟΥΣ Fönn villámon ülő sas j. — R.) A teljes felirat: ΑΥΡ ΦΙ ΛΩ ΝΟΣ

* * *

Híányos vagy kétes feliratúak. 23. A név lekopott. A szelvényben kormánylapát, nyelével balra. — R.) |||| | |||| ΠΟΥ

24. ΔΙΟ

ΓΕΝΗΣ A szelvényben szőlőfürt és kalász. — R.) A teljes felirat: ΔΥΡ ΔΥΡ ΤΙ Α (Kettős veret.)

25. ΜΕΝΙΣΚΟΣ A szelvényben ballfelé futó eb(?) — R.) A teljes felirat. ΛΑ Α(Σ) |||| |||| (Rev.: V. ö. Maier 159. sz.: ΔΑΑΑΚΙΔΑ hanem av.: más jegyekkel. — Az itt közölt előlap: = Maier 386. sz.)

26. ΞΕΝΗΩΝ A szelvényben jobbfelé futó eb. — R.) A teljes felirat: ΟΛ |||| ΤΝ |||| |||| ||||
Lelőhelye: Szilágysomlyó.

27. ΣΤΡΑΤΟ|ΝΙΚΟΣ Jobbra kalász (?) — R.) Sima! — Bélelt érem.

28. ΘΕΟΔΟΤΟΣ A szelvényben szőlőfürt levelekkel (?) — R.) A teljes felirat: ΔΥΡ |||| — (talán ≤Ε?) ΤΕ ΛΕΟΣ (Előlapja olyan, mint a fönti 13. sz. éremé.)

29. (Κ)ΤΗΤΟΣ Jobbra kalász, a szelvényben csak szőlőfürt. — R.) A teljes felirat: ΑΥΡ (Π?)ΥΟ ΔΤΑ és a negyedik oldalon egy bunkó.

30. A felirat a lapkán kívül maradt. — A szelvényben madár j. — R.) A teljes felirat: ΔΥ |||| ΔΩ ΡΟΥ

Incus veretek: 31. ΕΧΕΦΩΝ Jobbra: kalász.

32. ΛΕΥΚΙΟΕ A szelvényben íjj. (Maier 308. sz. előlapja.)

33. MAXATAS A szelvényben kalász. (Maier 122. sz. előlapja.) — Lelőhelye: Bulgária.

34. MAXATAS A szelvényben íjj. (Maier 309. sz. előlapja.)

35. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ Balra bunkó, jobbra kalász, a szelvényben szőlőfürt. (Maier ilyen jegyekkel nem ismeri ezen előlapot.)

36. ΦΙΛΩΤΑΣ Jegy nincs. (Maier csak jegyekkel ismeri ezen előlapot.)

Barbár veretek. Ezeknek előlapi (nominativusban álló) feilratai némely esetben visszavezethetőek az eredeti görög fajok, illetve példányok felirataira, míg a hátlapok mind kusza, értelmetlen betűsorokat viselnek. Ezen okból az alábbi barbárveretű fajokat a lehetőséghez képest előlapjaik feliratai szerint rendeztem és a ballfelé fordult tehén-típust Apolloniának, a jobbfelé fordultat pedig Dyrrhachiumnak osztottam be.

I. Appolonia. 1. ΑΝΔΡΩ (N?) R.) ΗΕ ΔΟΗ. Λ |||| |||| 1.42 gr., 16.5 mm. — Lelőhelye: Erdély (?) Előlapja elég jó. Hátlapja igen durva gyártmány.

2. ΛΙΣΤΝ |||| — R.) Ο ΙΝΙ ΤΟΝ >Ι 17—18 mm. — Előlapja elég jó, hátlapja durva munka. Előlapját v. ö. az ΑΡΙΣΤΗΝ feliratú (M. 22., 56. stb. és BMC. 40. sz.) fajokkal.

3. ΙΔΗΛΟΣ Gyöngyös szegély. — R.) |||| |||| ΝΟΣ ΠΙ 3.50 gr. 17 mm. — Lelőhelye: Szilágysomlyó.

4. Η ΙΝΗ Ν A tehén feje alatt ω, a szelvényben ω R.) ΠΤΔ ΝΤ |||| |||| 2.92 gr., 16.5—16 mm. — Lelőhelye: Vajdahunyad. — Mindkét lapja igen durva munka.

5. ΟΕΟΔΟΙ R.) ΛΟΓΑ W O IN XW 2.73 gr., 17—17.5 mm. — Előlapja durva, hátlapja igen durva.

6. ΞΕΝΟΚΑΗ A szelvényben homályos jegy. — R.) ΑΤΑ Ζ ΑΤ |||| 17—15 mm. — Kettős veret. — Előlapja elég jó, hátlapja igen durva gyártmány. V. ö. Maier 113. sz. és BMC. 39. sz. előlapját.

7. ΣΤΙΜΗΝ A szelvényben ΠΑ és R-ből álló monogramm alatt √ R.) ΑΠΟΙ ΕΙΟΛ ΔΩ ΝΗΣ 3.06 gr., 16—19 mm. — Előlapja durva, hátlapja elég jó munka. — Előlapját v. ö. a ΤΙΜΗΝ feliratú fajokkal.

8. ||||/ΙΜΗΝ Gyöngyös szegély. R.) ΙΟΑ ΟΥΔ Ι |||| |||| 3.26 gr., 16—17 mm. — Elég jó munka.

9. ΠΙΠΙΠΙΗ R.) ΑΗΝ Μ |||| Η <Η> 2.47 gr., 15—17 mm. — Igen durva gyártmány.

10. ΕΛΗΝΛΛ R.) (Λ) ΠΛ ΛΛ V V V V H 2.47 gr., 17 mm. — igen durva munka.

11. ΝΑΗ' ρ ΑΛ Gyöngyös szegély. |||| |||| | ||||/Ο ΙΥΟ 2.19 gr., 17—17.5 mm. — Lelőhelye: Szilágysomlyó.

12. WAAPKC |||| A szelvényben szőlőfürt, indákkal. — R.) ΥΥΙ — Α |||| ||||/Λ V 2.39 gr., 17—16.5 mm. — Előlapját v. ö. a ΜΑΑΡΚΟΣ feliratú fajokkal. — Lelőhelye Románia:

13. ΡΑΙ' |||| R.) Λ Λ L I I V — T — Λ — 2—51 gr., 16—16½ mm. — Lelőhelye: Somogyvár.

II. Dyrrhachium. 1. (ΑΑ) ΕΞΑΝΔΡ |||| R.) (ΛΟ?) ΤΟΛ Λ Λ Λ Μ 17—18 mm. — Elég jó munka.

2. ΑΛΚΑΙΟΞ A szelvényben indák? — R.) ΔΥΚ ΤΙ Κ(Ι) ΝΟΞ 2·63 gr., 18 mm. — Elég jó munka. — Lelőhelye Diecs.
3. ΕΥΕΩΝ Fönn sas, jobbra kalász, a szelvényben szőlőfürt. R.) ΑΔΙ ΥΛΟ WYO ///Ο 4 15 gr., 19·5 mm. — Elég jó munka. — Bélelt érem. V. ö. Maier 179—351 sz., ΞΕΝΩΝ főliratú érmeit.
4. ΞΕΝΩΝ R.) — Ι ΑΥΡ ΥΟΛΛ //// 18 mm. — igen durva munka. — Hátlapját v. ö. Maier 456. sz. érmével.
5. ΦΑΩΤΑΣ Baloldalt bunkó. — R.) ΙΥΛ ΚΟΝΟ Ρ //// //// ΥΛ //// 2—89 gr., 18—20 mm. — Előlapja elég jó, hátlapja durva munka, Előlapját v. ö. Maier 147. sz. érmével (ΦΙΛΩΤΑΣ).
6. Hozzávetően: — ΠΙΣΤΙΝ Jobbra 3 fönn? — R.) ΗΛ //// //// 2·40 gr., 16 mm. — Előlapja durva, hátlapja igen durva munka.
7. ΠΙΣΤΙΝ Nike száll j., a szelvényben villám. — R) ΔΥΡ ΣΟΜ ΥΑΥ ΚΛΟ 1·96 gr., 17 mm. Bélelt érem. — Előlapja durva, hátlapja kissé jobb munka.
8. JEΔΕΕΥΚ R) ΑΥΑ ΑΥ ΙΙ ΙΑ 2·53 gr., 16—17 mm. — Mindkét lapja igen durva munka.

Gohl Ödön.

A Szent Háromságról nevezett kongregáció Budán.

A Numizmatikai Közlöny X., XI., XII. és XIV. köteteiben tettem közzé a magyar egyházi emlékérmek sorozatait, úgymint az egyházi személyek érmeit, a helyi vonatkozású egyházi emlékérmeket és kegyeleti érmeiket és a hazai felekezetek történetére vonatkozó emlékérmeket. Ezen sorozatokban különböző hazai vallásos társulatoknak érmeit is ismerttettem, így a régiebbek közül a pesti és váci Szent Háromság Kongregáció, a szabadkai Szent Mihály-Kongregáció és a felsőmagyarországi Rózsafüzér-Társulat érmeit. — Egyéb, budapesti és vidéki kongregáció-érmeiket a Num. Közlöny IV. 70., XI. 94., 96., 106., 109., XIV. 108. II. és Budapest Újabb Emlékérmei 81—84. II. ismerttettem.

Többrendbeli utánjárás és kutatás dacára sem a pesti, sem a váci Szentháromság-Kongregáció történetére vonatkozó közelebbi adatokat nem sikerült találnom, míg nemrég az alábbi közlemény szerzője egy, a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárában található könyvecskét juttatott kezeimbe, mely, bár szorosabb értelemben a budai Szent Háromság Kongregációról szól, egyszersmind a pesti és a váci hasonló kongregációk érmeire is vet világot, amennyiben megtudjuk belőle, hogy a budai volt az első és fő, úgynevezett anya-kongregáció, a hasonló című többi hazai társulatok pedig a budaiból kiágazó további alakulatok voltak.

A pesti Szent Háromság Kongregáció érmeinek leírását a Num. Közlöny XI. k. 91—92. a váciét ugyanott a 109. lapon találják meg az érdeklődők, a pesti érmeek egyik fajtájának képét pedig Weszlerle képes tábláin F. III. 12. sz. alatt szemlélhetjük.

Ezeknek előrebocsátása után átadom a szót It. Szittyay Dénes úrnak, kinek ügyszeretéből fakadó szíves közléseért úgy saját, mint olvasói nevében is őszinte köszönettel adózik — a szerkesztő.

* * *

A reformációt követő katolikus reneszánsz kedves virágai voltak a vallásos társulatok, amelyek kor, állás és nem szerint való felosztással a műveltebb kereszténység igen nagy részét tömörítették magukba. Különösen hazánkban ezek egyikének, a Mária-kongregációknak, vezetőszerrep is jutott a török járom alól való felszabadításban. Tagjai között az Eszterházyak, Zrínyiek, Pálffyak és kivétel nélkül minden főrangú családunk nemzedékeken át épűgy képviselve van, mint a városok nyugodt polgársága. A különböző vallásos társulatok között nem utolsó helyet foglalt el a budai jezsuiták vezetése alatt levő s a Nagybaldogasszony-templomban 1725-ben felállított, Szent Háromságról nevezett kongregáció,¹ mely Rómában kelet pápai brevével nyert megerősítést 1526-ban.

A pápai brève 1726 március 5-én kelet s a budai kongregációt hatalommal felruházta, hogy az ország különböző helyein fióktársulatokat alakíthasson a plebánosok vezetése mellett, akik a beiratkozott egyének neveit a budai kongregáció vezetőjével közölgék, aki meg-

¹ E kongregációnak egy magyar kiadványa napvilágot látott a következő cím alatt: A^o Szent Háromság Tudniillik Atya, Fiu, és Szent Lélek Isten, Üdvösséges neve és dicsőség Czimmere alatt, Budai feo szabad Királyi Városban Iesus Társassága, régentsen Sz László Királytól építetett, Templomában, Felséges Királyi Magyar Udvar által Kristus szeuletése után 1725. Esztendeo-ben második Vasárnapján dicsőségessen fel-állított Congregationnak Keonyvtskéje. Mellyben Ennek a^o Szent Háromság Congregationának tulajdonsága, vége, Angyalí olvasója, és Bucsi Regulái magyarázatnak. Anno M.DCC. XLIII. Nyomtatott Budán Veronika Nottensteiné, eozvegnél 129, 70 L. — Ugyanott németül is megjelent 1733. és 1747-ben 78 l. terjedelemmel ezen cím alatt: Der allerheiligsten Dreyfaltigkeit des Vatters, Sohns und H. Geistes Bruderschaft.

felelő számú társulati nyomtatványt bocsát rendelkezésükre. A vidéki Szent Háromság társulatok tehát szoros összefüggésben voltak a budai főtársulattal, amelynek szabályait, jogait, búcsúengedélyeit s jelvényét átvették.¹ Tehát a pesti, váci stb. vidéki Szent Háromság-társulatok a budainak voltak leánytársulatai, filiái.

Ezen ájtatos társulatnak hármas célja volt: a Szent Háromságnak imádása és tisztelete, ezen tiszteletnek terjesztése s végül jócselekedetek gyakorlása. Ez utóbbi mint egyik főcél különbözteti meg sok más jámbor társulattól. Budai társulatunkban ez a jócselekedetek határozott megjelölése mellett pontos kifejezést is nyert. „Ez a szent Congregatio csináltatott egy kints-tartó-ládát, melybe minden atyafi esztendeo által három pénzt, vagy három garast, teobbet vagy kevessebbet tehetsége szerént téssen, és ezen pénzbeol minden esztendeoben: 1-szeor három szegény s' gyámoltalan árva gyermek meg-ruhásztatik és Iskolába, vagy ha nem arravaló, valamely mesterség tanulására adatik s' fel-szabadittatik, hogy jeovendeoben testi, s lelki veszedelmeket el-kereulhessen, és maga tanulása, vagy mestersége után Istenessen élhessen, erre a' végre három szegény árva leányzónak-is valami segítség adatik beocseuletes férhezmenésére. 2-szor minden esztendeoben T. Páter Praeses teobb Confraterek tanácsából egész esztendeore meg-alkuszik Doctorral, Borbélyal, és Apótecariussal, kik ebben a' Sz. Congregatióban lévő minden szegény s' gyámoltalan betegetek látogatnak, és orvosolják eeket. Kiknek fáradságokért, és orvosságokért ebbeol a' pénzbeol fizettetik. 3-szor hogy ha ezeken kiveul még valami pénz marad a' ládában, esztendeo által jó móddal ki-osztogatatik olyan szegényeknek, kik nagy nyomorúságban lévőnek kódúlhatnak.“²

Az atyafiak háromgarasos tagdíjából, meg Koháry István grófnak több ezer ft. alapítványából a társulat szépösszegű tőkét gyűjtött. 1727-ben már 160 ft. 70 dénárnyi összeget tudnak szétosztani. Ennyit kaptak a különböző helyekre kölcsönadott tőkerészletek kamatai fejében. A társulat vagyona 1749-ben már 9000 forintnál nagyobb összegre emelkedett. 1755-ben már 819 forintnyi összeget osztott szét.³

E jámbor társulat, melynek felállításakor a Felséges Királyi Magyar Curia az az Felséges Septem-Viralis, és Tekintetes Királyi teorvényes Táblák, felséges Carolus Koronás Királyunk, és felséges Királyné Aszszonyunk, egyházi, és világi renden-léveo sok méltóságos urak, és nemesek, közönséges népek keozzeul egynéhány ezere' tagjaivá lettek, egészen azon időkgig fejté ki üdvös tevékenységét, amikor II. József császár birodalmában a jámbor egyesületeket feloszlátá. A budai Szent Háromság Kongregáció is megszűnt. Emlékül nem maradt más, mint szabályos könyvecskéje s azon kevés számban megőrzött társulati érem, melyet tagjai vagy a Szent Háromság olvasóján hordtak, vagy pedig társulati istentiszteleteik s összejöveteleik alkalmával keblükre feltűzték.

Sziltyay Dénes S. J.

Wenger János zsetónja.

Egyik tagtársunk gyűjteményében található az alábbi érmecske, melyet tulajdonosának szíves engedelmével ismertetek.

Ovális mezőben 16—10 évszám közt hasított címerpajzsban 1. sziklán ülő, félig tárt szárnyú sas (?), 2. pólya fölött félig tárt szárnyú madár (heraldice jobbfelé). A pajzs fölött kis pont. A vonalkezzel elkülönített szegélyen köröskörül (fönn kezdődő és jobbfelé haladó) felirat: · HANNS · WENGER · VON · NEISOL (csupa fordított N betűkkel).

Nyolcszögletesre nyírt, 18 mm. magas és 16 mm. széles rézlapocskán egyoldalú veret.

Ezt a zsetónt vagy egyszerű bányaüzemi bárcának, vagy pedig számolóbárcának használhatta Wenger, akiről Jurkovich Emil volt besztercebányai tankerületi kir. főigazgató, Besztercebánya monografiájának szerzője, az itt következő sorokban volt szíves tájékoztatni:

Wenger János a XVI. század végén besztercebányai bányapolgár volt; övé volt a 16. számú körtéri ház, amelyet a Thau-családtól vásárolt. Kevés áldással dolgozott, úgyhogy 1610. június 13-ikán kénytelen volt 1844 tallért Mergenthaler Fülöptől, a nógrádi várkapitánytól kölcsönözni s neki ezen összeg fejében piaci házát a hozzátartozó szántók egy részével együtt lekötöni. Wenger ekkor azonban már annyira a tönk szélén állott, hogy Mergenthaler előre látta, hogy kénytelen lesz tőkéje fejében előbb-utóbb a házat a hozzátartozó fekvőségekkel együtt átvenni, ez oknál fogva sietett a házhoz tartozó többi szántókat és kerteket is 200 frtért magához váltani, amelyek addig Friczovicz Jánosnál és Ezsaiás Kucius (?) besztercebányai tót prédikátornál voltak elzálogosítva; kifizetett holmi apróbb adósságokat is, ú. m.: 130 frtot egy György nevű molnárnak és 50 frtot Zalwein György tanácsosnak,

¹ Az 1743-ban kiadott társulati fönt id. könyvecskéje 26., 30., 36. l. ² U. o. 7. l. ³ A kegyes alapítványok ügyében kinevezett királyi bizottság ülésének fogalmazványai. A magyar jezsuiták levéltárában Budapesten.

összesen tehát 2224 frtot, ide nem számítva annak az ajándéknak a költségeit, amelyet Wengernének szerződés szerint kellett adnia. Ezen, 1611. június 25-ikán keltezett szerződés szerint a ház 1612. jan. 1-én Mergenthaler tulajdonába ment át. (Irtam erről „Egy piaci ház története“ c. értekezésemben „Besztercebánya multjából“ c. tárcagyűjteményemben 1901-ben Besztercebányán. 138. l. A családhoz tartozott *Wenger Mihály*, selmecbányai kamarai pénztáros, aki 1627-ben 2700 frtért megveszi Götttschler Jakob kórháztéri házát Besztercebányán. Továbbá *Wenger Jónás*, besztercebányi kamarai pénztárnok, aki 1624-ben 1452 tallérért megveszi Sturm Dániel körtéri házát.

Jurkovich Emil.

További adatok a Wenger-családról:

Wenger János 1623-ban a Felső Bieber-tárnán $\frac{1}{128}$ részt, 1627-ben 1 részt, 1630-ban 3 részt bírt. Ugyancsak 1630-ban az „Anna-Stolln in der Höll“ bányánál $\frac{1}{16}$ résszel, a „Johannes in Reichenau“ bányában $\frac{1}{16}$ résszel, a Moder-tárnában $\frac{1}{32}$ résszel, a Mohrer altárnában $\frac{1}{32}$ résszel volt érdekelt. Ugyancsak *Wenger Jánost* mint Frisowitz gondnokát említik. — *Wenger Mihály* pedig 1623-ban pénztáros, 1640-ben pedig selmeci pénztáros volt. (Lásd Péch A. „Alsó-Magyarország bányamívelésének története“: I. 383., 457., 463.; II. 146., 147., 149. és 203. l.)

G. Ö.

A pozsonyi 17 grammos barbárpénzlelet

Pozsonyban az 1923. év elején a Tatra-bank épületének alapozása alkalmával — a cseh tudósítás szerint — „olyan helyen, hol a középkorban a belváros határa volt és a falak és sánczok erődítményei haladtak“, a 17 grammos barbár ezüstpénzek nagy számát találták. A Pozsonyban megjelenő „Slovensky Svet“ képes hetilap egyik 1923 áprilisi számában 27 éremnek mindkét lapját ábrázoló képeket tett közzé, a hozzájuk csatolt szövegben pedig azt írja, hogy arany- és ezüstpénzek voltak a leletben. Utánjárásom dacára sem bírtam értesítést kapni arról, hogy valóban voltak-e aranypénzek is (felirat nélküli, vagy *Biatec* nevet viselő példányok) a leletben és kénytelen vagyok jelen közleményemben az említett képekben foglalt adatokra szorítkozni.

Ezen, fényképről készült képek alapján az ábrázolt pénzeket pontosan meghatároztam és lajstromukat itt adom:

1. Egyfejű *Biatec*-pénz: 4 db. — N. K. VIII. 44. l. 1. Dessewffy-gyűjtemény 136—137. sz.
2. Kétflejű *Biatec*-pénz 10 db., mégpedig:
 - a) N. K. VIII. 46. l. 5. sz. — De la Tour 10170. sz. — 2 db.
 - b) N. K. VIII. 46. l. 6. sz. — 1 db.
 - c) N. K. VIII. 46. l. 6. sz. változata. — Dess.-gyűjt. 146. sz. — 3 db.
 - d) N. K. VIII. 47. l. 8. sz. — 1 db.
 - e) N. K. VIII. 48. l. 9. sz. — 1 db.
 - f) N. K. VIII. 48. l. 10. sz. — Dess.-gyűjt. 149. sz. — db.
 - g) Kopott (talán olyan mint a d) a'atti). — 1 db.
3. *Nonnos*: 5 db., mégpedig:
 - a) N. K. VIII. 100. l. 2. sz. — Dess.-gyűjt. 152. sz. — 1 db.
 - b) N. K. VIII. 100. l. 3a) sz. — Dess.-gyűjt. 154. sz. — 2 db.
 - c) N. K. VIII. 101. l. 4a) sz. — Dess.-gyűjt. 153. sz. — 1 db.
 - d) Kopott (talán olyan, mint a b) alatti. — 1 db.
4. *Sonnon*: 3 db. — N. K. VIII. 102. l. 1. sz. — Dess.-gyűjt. 157. sz.
5. *Devil*: 1 db. (Hátlapján: ló jobbfelé.)
6. *Busu*: 1 db. — Dess.-gyűjt. 150. sz.
7. *Fapiariu*: 1 db. — De la Tour 10157. sz.
8. *Lavumarus*: 2 db. — Dess.-gyűjt. 151. sz.

(Összesen 27 db.)

Minthogy a teljes leletnek valószínűleg csak egy része az, ami a cseh lap révén tudomásomra jutott, lehetetlen a lelet tudományos értékét teljesen kiaknázni és csak a felsemelt példányok alapján vettem egybe a többi hasonló leletekkel, úgymint a Duna jobbpartján fölmerült 1776. évi pozsonyi (44 db.) és 1905-iki rétei (33 db. nagy és 130 db. kis ezüstpénz), továbbá a balparti 1855. évi jarendorfi (102 nagy ezüst- és több aranypénz) és az 1880. évi simmeringi (26 nagy és 261 kis ezüstpénz), végül az 1903. évi, Villach melletti Gerlitzentalpei (17 db.) hasonló leletekkel. Valamennyi leletben a *Biatec* és *Nonnos* (*Sonnon*-t is ideértve) pénzei túlnyomóak. *Devil* még Rétén, a régi pozsonyi leletben, Jarendorfbán és Simmeringen fordult elő, *Busu* Jarendorfbán, *Fapiariu* egyikben sem, *Lavumarus* (régebben Jantumarusnak olvasták) Jarendorfbán és Simmeringen fordult elő. — Ezen csoportbeli aranypénzt az említett nagy leletek közül csak Jarendorfbán, apró ezüstpénzt is

Rétén és Simmeringen találtak, szintúgy Nonnos-féle kispénzt is. A többi ezen csoportbeli nevek Jarendorfbán voltak legerősebben képviselve. — Ami tehát a nevek szereplését illeti, leletünk legközelebb áll a simmeringi lelethez, ahol a kettőjükben közös Biatic, Nonnos, Sonnon, Devil-en kívül még egy Coisa és egy (Rétéről ismeretes) névtelen faj (berlini múzeum) is fordult elő. — Megjegyezhetjük még, hogy a harpyás hátlapú Evoivrix—Ainorix—Titto csoport csak a három magyarországi lelőhelyen volt képviselve; az ugró oroszlanos, illetve griffes hátlapú Evoivrix—Cobisovomarus—Busu csoport hasonlóképen. — Korán volna még ezen megfigyelésből tanulságokat szűrni le, további szemmeltartást azonban minden-esetre megérdemel e csoportok szereplése.

További következtetéseket az itt ismertetett lelet-anyagból nem vonhatunk le; annál nagyobb várakozással nézünk elébe a cseh szakemberektől elvárt ismertetésnek, mely a pozsonyi új leletnek egészét van hivatva tudományos közkinccsé tenni. G. Ö.

Leletek

Buda. — A Pasarét fölötti szőlőkben (a szőlészeti intézeten túl) körülbelül 1890 után 3 darab 4-ik századbéli római császári kis bronzpénzt lelt Jurenák Jenő máv. főmérnök.

Óbuda. — Házépítés alkalmával, 1922-ben Philippus iun.-nak Principi iuvent. hátlati felíratú ezüstpénzt és V. Sixtus pápa kis ezüstpénzt (et Tibi dabo cl.) lelték.

Visnye (Somogy m.) határában több kilogrammnyi súlyú 3. századbéli római császári ezüstpénzt lelték a múlt tél folyamán. Aemilianus és Gallienus antoninianusait láttam a bemutatott darabok közt. A leletnek egy kis részét egy budapesti régiségkereskedő vette meg, a lelet zömére nézve pedig hivatalos eljárás van folyamatban.

Zenta. (Bács m.) — A homoki szőlőkben Constantinus X. és Romanus II. (959—963) bizánci császárok aranysolidusát lelték.

Kőszeg. — Horvát Tibor Antal premontrei kanonok úr értesített, hogy a Király-utca 35. sz. ház lebontásánál (1913 szept.) cserépedényben 32 garast és 97 krajcárt és duariust lelték; valamennyi I. Lipót pénze az 1669—1701 közti évekből. A lelet egy része a szombathelyi múzeumba került.

Ó-Szőny. (Komárom m.) — Itt 1861-ben a Geta-Caracalla-féle aureusnak egykorú hamisítványát találták. Súlya 3.08 gr. — Cohen¹ III. k. 14. képtábláján közölt rajzától apró részletekben eltérő változat. A hátlati felirat csak a kéz fölött kezdődik. — Dr. Répássy Gyula tagtársunk tulajdona és a közlés is tőle származik.

Csokonya (Somogy m.) — Széchenyi István gróf birtokán 1922 augusztus havában szántásközben V. László H—L jegyű magyar aranyát találták.

Balaton-Boglár (Somogy m.) — A temetőhegyen 35 db. szerezsenfejes I. Lajos-féle magyar dénárt találtak 3—4 év előtt.

Fonyód (Somogy m.) — A berekben egy bögre ezüstpénzt lelt egy kanászgyerek. Néhány száz I. Ferdinánd-féle obulus volt, hír szerint, a leletben.

Nagykovácsi-ban, Budapest mellett, 1899 szept. 19. építkezésnél, kútfúrás alkalmával napvilágra kerültek: 1. Otho nagy bronzpénze (Rev.: 4 álló alak, oltárnál) securitas //// S. C. (hamis). — 2. Diocletianus: virtus militum, SIS (vár képe) szép dénára. — 3. Constantinus iun. Vot. XX. kis bronz. — A 2 első együtt került ki a földből. G. Ö.

Hidvég (Baranya m.) — Salonina: Juno regina felíratú pénze.

Bagi-pusztá (Gömör m.) — Antoninus dénárát (tr. p. XIII. imp. V. cos. III. álló alak) találtak. (Kemény Lajos közlése.)

Hegyköz-Száldobágy (Bihar m.) — Itt 1921-ben egy a 16. század végén elrejtett ezüstpénzkészlet került ki a földből, melyek közül 238 db. volt meghatározható. Ezek közül 178 db. magyar pénz volt, mégpedig II. Lajos 1526. évi dénára (1 db., lyukas), továbbá I. Ferdinánd 64 db., I. Miksa 39 db. és Rudolf 74 db. dénára. A habsburgházi uralkodók pénzei az 1535 és 1597 közti időből való veretek. — A leletben volt idegen pénzek ezek: II. Lajos 1 db., I. Ferdinánd 7 db., I. Miksa 4 db., Rudolf 5 db. cseh fillére, II. Lajos 3 db. schweidnici garasa, Albert 1545. évi brandenburgi garasa, továbbá a következő lengyel pénzek: János Albert 14 db., Sándor 2 db., I. Zsigmond 13 db. lengyel garasa és 1 db. meg nem határozható. Ez a lelet dr. Karácsonyi János véleménye szerint Omár szerdárnak a váradi vár ellen 1598. évben vezetett ostroma és a környéken ezzel kapcsolatban történt tatárdúlás alkalmával került a földre. — A lelet a nagyváradi múzeumba került. (H. Fekete Péter közleménye.)

Nagyszalonta. — 1920-ban az Atyás-pusztán II. Ferdinánd 1631. évi körmöci veretű magyar aranyát találtak szántásközben. (H. Fekete Péter közleménye.)

Szokolovác község határában (Brassó m.), a Fehértemplomtól délre húzódó hegyvidéken, szántásnál 1909 tavaszán több mint ezer darabból álló ezüstpénzkincset találtak, mely egy fül nélküli cserépedényben volt a földbe rejtve. A lelet legnagyobb része fehértemplomi ezüstművesek kezébe került, akik a pénzeket beolvasztották, 370 darabot *Böhm F. H. Károly* tagtársunk mentett meg ettől és neki köszönhetjük azok feldolgozását. A lelet Róbert Károly és I. Lajos pénzeiből állt és a C. N. H. II. része alapján meghatározva a következő adatokat szolgáltatatta:

C. N. H. II. rész. Róbert Károly pénzei: 8. a. szám: 5 db. 2·66 gr., — 8. b. szám: 5 db. 2·22 gr., — 13. szám: 6 db. 3·31 gr., — 15. szám: 10 db. 5·39 gr., — 9. a. szám: 2 db. 0·86 gr., — 9. b. szám: 2 db. 0·85 gr., — 17. szám: 1 db. 0·34 gr., — 18. szám: 11 db. 7·22 gr., — 19. a. szám: 1 db. 0·38 gr., — 20. szám: 70 db. 32·86 gr., — 20. a., b. stb. szám: 12 db. 5·53 gr., — 29. szám: 1 db. 0·44 gr., — 30. szám: 1 db. 0·40 gr., — 41. szám: 154 db. 65·80 gr., — 41. a., b. stb. szám: 18 db. 7·82 gr., — 44. szám: 1 db. 0·35 gr., ennek egykorú hamisítványai: a) 2 db. 0·82 gr., — b) 2 db. 0·85 gr. — 58. sz. (Buda város pénze) 1 db. 0·50 gr., — I. Lajos pénzei: 72. sz. 1 db. 0·65 gr., — 74. sz. 3 db. 1·42 gr., — 75. sz. 1 db. 0·59 gr., — 79. sz. 5 db. 2·29 gr., — 83. sz. 2 db. 0·92 gr.

Szlavóniai dénárok: Weszerle XIX. t. 17. sz. 35 db. 27·31 gr., — u. ott 18. sz. 18 db. 14·10 gr. Összesen 370 db. (*Böhm F. H. Károly* közleménye.)

Budapesten, a régi műegyetem telkén, a Csillag-u. és Lónyay-u. (a régi Nyúl-utca) sarkán kb. egy félszáz esztendeje egy kis római pénzlelet került elő; ezenkívül azonban elszórtan egyéb pénzek is. Fehér Gusztáv úr, aki mindezeket a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, rendkívül érdekes adat birtokába juttatott vele, amennyiben oly késői időből valók, amelyből eddig még nem fordult elő zárt lelet Aquincum területén.

A szórványosan előkerült darabok a következők: 1. Antoninus Pius MB, C² 106. 2. III. Cordinus GB; Viminacium, AN·T·[. 3. Aurelianus kopott kisbronz. 4. U. a., Rohde 179. sz. S. 5. II. Claudius PB., C² 313. 6. I. Constantinus PB, 314—317-ből Kr. u., Maurice III. köt. 118. l., nr. 1, ¹²/_{SMK}. 7., 8. Két kopott Zimisce János GB. 9., 10. 2 velencei bronzpénz. 11. Egy régi török bronzpénz. 12. Egy olasz 2-bajoccos 1848-ból. 13. Egy kis lengyel kopott ezüstpénz és 14. egy teljesen lekopott bronz.

Az eddig leírt példányokkal szemben áll az említett kis, jófenn'artású és egyöntetű kinézésű lelet; 15 középbronz, mindössze 2 hátlapú típussal:

a) REPARATIO REIPVB (Falkoszorús nőalakot felemelő, Victoriás földgömböt tartó császár)

$$\begin{array}{l} \text{DN THEODO—SIVS PF AVG BSISC} \quad \text{SMAQS} \quad \frac{\text{SMTES}}{\text{SMTES}} = 3 \text{ drb.} \\ \text{DN GRATIA—NVS PF AVG ?ASISC} \quad \text{BSISC} \quad \frac{*ASISC}{*ASISC} \quad \frac{*BSISC}{*BSISC} \\ \quad \quad \quad \text{SMRT} \quad \text{SMR?} \quad \text{LVGP} \quad \left. \vphantom{\frac{*ASISC}{*ASISC}} \right\} = 7 \text{ drb.} \\ \text{DN VALENTINIANVS IVN PF AVG} \quad \text{ASISC} \quad \text{BSISC} \quad \left. \vphantom{\frac{ASISC}{ASISC}} \right\} = 3 \text{ drb.} \\ \text{DN VALENTINI—ANVS PF AVG} \quad \text{SMAQP} \quad \left. \vphantom{\frac{SMAQP}{SMAQP}} \right\} \end{array}$$

b) GLORIA ROMANORVM (pálló császár-labarummal és globussal)

$$\text{DN THEODO—SIVS PF AVG SMHΔ} = 1 \text{ drb.}$$

$$\text{DN ARCADI—VS PF AVG ?} = 1 \text{ drb.}$$

Tehát verdék szerint van 7 sisc'ai, 2 aquileiai, 2 római, 1 lugdunumi, 1 thessalonikai, és 1 elvert jegyű közöttük. — A REPARATIO REIPVB hátlapot 379 elején, Theodosius trónraléptekor kezdik verni Sisciában, de Gratianus halálakor, 383-ban abbahagyják. Viszont a nyugati verdékben (így Treviriben, Constantinában [Arelate] és Lugdunumban) Magnus Maximus előlapjával, tehát 383 és 388 közt is készítették. Ilyen 383 utáni változat lesz leletünkben a II. Valentinianus aquileiai jegyű pénze. — A második, GLORIA ROMANORVM feliratú típus kissé még későbbi: a 392 tavaszán elhalt II. Valentinianus már nem jelenik meg előlapjain, csak a következő évben uralkodóvá emelt ifjú Honorius, úgyszintén apja Theodosius és bátya Arcadius. A mi két pénzünk tehát 393 nov. 20 és 395 jan. 17 közt készült és minden valószínűség szerint a Theodosius halála utáni zavarokban (395 tavaszán) jutott a földbe. A. A.

Újabb római pénzleletek Budapesten és vidékén. Az utolsó évtizedben a főváros III. kerületének két iskolájában működve, tanítványaim segédkezésével iparkodtam a kerületben elszórtan előkerülő római pénzeket összegyűjteni és lelőhelyeiket pontosan megállapítani. Az alábbi kimutatásba csakis a biztos lelőhelyű példányokat vettem föl. Ezek kevés kivétellel mind megvannak gyűjteményemben. Tízévi gyűjtésem eredménye is igazolja,

hogy Óbudán elszórva még gyakran találhatók a római élet ezen érdekes emlékei. Legnagyobb részük már erősen kopott állapotban került a földbe, igazán jó tartású darab aránylag kevés van közöttük.

Sajnos, a római numizmatikának ezen klaszikus helyén igen kevés az érdeklődés a leletek iránt. Eltekintve Schmidt Miksától, a kiscelli kastély mostani tulajdonosától, rajtam kívül senki sem érdeklődik a római világ ezen emlékei iránt. Pedig kétségtelenül nagyobb eredményt lehetne elérni, ha minden kerületi iskolánál egy-egy oktató foglalkozna a gyűjtéssel és felkeltené az ifjúság érdeklődését. Az aquincumi múzeum éremtárának ez lenne a legtermészetesebb gyarapodási módja és idővel gyűjteménye nagyban fejlődne.

Az általam gyűjtött érmek a következők:

Budapest III. kerületében lelt pénzek: Római köztársasági dénár. Babelon, *Aemilia* 10. sz. *Augustus* közébronza (Vörösvári-utca 48. sz. alatt kutatás alkalmával), vele együtt találták: *Vespasianus* Cohen 2. kiad. 619. sz., *Traianus*, *Antoninus Pius* Cohen 2. kiad. 745. sz., *Septimius Severus* igen rossz tartású rézpénzeit. Két darab a találó kezén elveszett. — *Domitianus* rézpénze. Cohen 2. kiad. 334. sz. és dénárja. Cohen 2. kiad. 252. sz. (utóbbit az új gázgyár melletti Dunaparton.) — *Traianus* rézpénze (Pacsirtamező-utca), u. a. nagybronza. Cohen 2. kiad. 602. sz. — *Hadrianus* dénárja. Cohen 2. kiad. 762. sz. u. a. nagybronza. Cohen 2. kiad. 385. sz. — *Antoninus Pius* következő nagybronzait: Av. ANTONI | NVS | AVG | PIVS | P | P. Babéros mellkép jobbfelé. Rev. [P | M | TR | P] COS | II | Istennő balra bőségszarúval és paterával. Inedita ad Coh. 2. kiad. 637. sz. (pontosabb lelőhelye?) Coh. 2. kiad. 711. sz. (Szentendrei-út 55. sz.), u. a. középrezét még a helyi érdekű vasútvonal építéskor egy *Arsacida* kis rézpénzzel együtt. Utóbbi előlapján a fejedelem szakállas portraitszerű képmása, hátlapján tegez, görög felirata olvashatatlan. (Egyszerű munkásember évekig megőrizte a féllíllérnyi nagyságú pénzdarabot.) — *Faustina iun.* rézpénze. — *Marcus Aurelius* nagyreze. Coh. 2. kiad. 555. sz. (Bécsi-út 134. sz., az udvarban.) — *Commodus* középreze (Pacsirtamező-utca vidékén.) — *Septimius Severus* dénárja. Coh. 2. kiad. 429. sz. — *Alexander Severus* kopott dénárja. — *Gordianus III. Pius* ezüstje. Coh. 2. kiad. 192. sz. (Szakál-család kertje az aquincumi múzeum mellett), u. a. középreze. Coh. 2. kiad. 334. sz., u. a. viminaciumi rézpénze. Coh. 2. kiad. 419. sz., két példányban (Kecskehegy és Föld-utca), középrezépénz egykorú hamisítványa. Rev. [PROVIDENT] IA | AVGVSTI. Prov. balra ül jogarral és koszorúval (?). — *Philippus Pater* viminaciumi rézpénze 2 példányban (az egyik sarkofaglelet a Bécsi-úti Bohn-féle téglagyár mellett 1923 őszén). — *Trebonianus Gallus* kopott ezüstje. — *Volusianus* ezüstje. Coh. 2. kiad. 94. sz. — *Gallienus* billonjai. Coh. II. kiad. 1272. sz. (az aquincumi romok mellett) és Coh. 2. kiad. 803. sz. (Vörösvári-utcai elemi fiúiskola mellett, villamos sínek javításakor.) — *Claudius II. Gothicus* kopott kisreze (Pacsirtamező-utca?). — *Tacitus* kisbronza. Coh. 2. kiad. 155. sz. (Kiscell hegyén.) — *Carinus* kisreze. Coh. 2. kiad. 38. sz. — *Maximianus Herkules* közébronza. Coh. 2. kiad. 138. sz. — *Constantinus Magnus* következő kis rézpénzei: Coh. 2. kiad. 123. (az amphitheatrum mellett), Coh. 2. kiad. 244. sz., Coh. 2. kiad. 254. sz., Coh. 2. kiad. 283. sz. és Coh. 2. kiad. 454. sz. (utóbbit Laktanya-utca 14. sz. egy rossztartású II. *Constantius* kisrezével), Coh. 2. kiad. 454. sz. SMALA jeggyel (a Bécsi-út 110. számmal szemben, a régi újlaki téglagyár telkén, házalapozáskor). — *Constantinopolis*. Coh. 2. kiad. 22. sz. — *Helena*. Coh. 2. kiad. 13. sz. — *Delmatius* kis rézpénze. Coh. 2. kiad. 4. sz. (az aquincumi múzeum és az új gázgyár telepe közti réten „labdarugás közben“). — *Crispus* kisbronza, *Antoninus Pius* igen kopott középrezével. Előbbi Coh. 2. kiad. 44. sz. (az aquincumi ásatások közelében). — *Licinius Pater* kisrezei. Coh. 2. kiad. 67. és 138. sz. — *Constans* kisbronzai. Coh. 2. kiad. 10. sz., 54. sz. (Sorompó-utca 3. „az utcán“) és 176. sz. (Zápor-utcában.) — II. *Constantius* középreze. Coh. 2. kiad. 142. sz. és a következő kisrezei: Coh. 2. kiad. 42. sz. (három példányban, a harmadik S. M. K. E. jellel, Vörösvári-utca 84. sz. alatt) és 293. sz. — II. *Constantius* kisreze. Coh. 2. kiad. 165. sz. (gázgyár mellett). — *Constantius Gallus* kisreze. Coh. 2. kiad. 10. sz. (Föld-utca, Szőlőkert, fél m. mélységben.) — *Julianus Philosophus* közébronza. Coh. 2. kiad. 39. sz. (Múzeum mellett.) — I. *Valentinianus*. Coh. 2. kiad. 37. sz. kisrezének egy aquileiai és sisciai verde egyű példánya. — *Gratianus* Coh. 2. kiad. 22. sz. kisreze két példányban (Római fürdő, Dunapartján). Az egyik A · SIS · T jeggyel. — *Valens* kisbronza. Coh. 2. kiad. 47. sz. két példányban (Vörösvári-út és Filatori-gát állomás mellett, utóbbi ASISC jeggyel. — II. *Valentinianus* kisrezei. Coh. 2. kiad. 37. sz. SIS jeggyel és Coh. 2. kiad. 23. sz. (utóbbi Föld-utcában, fenti Constantius Gallusszal együtt).

Balinka (Fejér vármegye): *Alexander Severus* dénárja. Cohen II. kiad. 204. sz.

Érd (Fejér vármegye): *Nero* nagybronza. Coh. 2. kiad. I. 310 (fej balra). — *Nagy Konstantin*. Coh. II. kiad. 22. sz. konstantinápolyi kisreze. — *Delmatius* Coh. 2. kiad. 4. sz. kisbronza SIS* jellel. — II. *Constantius* Coh. 2. kiad. 104. sz. kisreze és 293. sz. kisbronza,

Constans Coh. 2. kiad. 10. sz. TES · B jeggyel és FEL · TEMP. REPARATIO hátlapú AQS jeggyel, végül *Mariminus Daza* kopott hátlapú [Genio Caesaris] kisreze és *Constantius Nob. C.* előlapú Coh. 2. kiad. 167. sz. kisreze. Valamennyit a téglagyár Dunapartján ásták ki s ma számos itt talált La Tène-korbelt lelettel *Meller Victor* dr. birtokában vannak.

Fenek-pusztá (Mogentiana), Zala megyében. 1912 nyarán a vasúti őrház mögött a Balatonból kerültek ki: Római köztársasági dénár. *Rutilia*. Babelon. 413. sz. *Julia Mammea* ezüstje. — *Licinius Pater* kisbronz. Coh. 2. kiad. 71. sz. *Constantius Magnus*. Coh. 2. kiad. 283. sz. alatti középbronzának inedita kisbronz SIS jeggyel, a mezőben jobbra E jeggyel. — *Róma* Coh. 2. kiad. 17. sz. kisbronz AQP jeggyel. — *Constans* Coh. 2. kiad. 54. sz. kisreze ASIS jeggyel és u. a. 176. sz. kisbronz BSIS jeggyel. — *Magnentius* kopott hátlapú közepreze. — *Julianus Philosophus* Coh. 2. kiad. 39. sz. rézpénzén 20. és I. *Valentinianus* Coh. 2. kiad. 12. sz. kisbronz.

Solymár (Pest megye): *Faustina Mater* kopott hátlapú nagybronz és *Maximianus Hercules* Coh. 2. kiad. 354. sz. kisreze XXIG jeggyel.

Somberek (Baranya vármegye): Müller- (?) féle szőlőben kb. 15 év előtti római pénzlelethől cserépedényben: *Hadrianus* kopott hátlapú középbronz. — *Pertinax* nagybronz. Av. IMP. CAES · P · HELV. PER[TINAX]AVG. Redőzött babéros mellkép jobbra. Rv. LAET[ITIA] | TEM[PORVM] | COS II—S. C. Laetitia balra koszorúval és joggal. Coh. 2. kiad. 21. sz. — *Claudius II. Gothicus* viminaciumi rézpénze. — II. *Severus* (306—307) Coh. 2. kiad. 18. sz. közepreze KA . . . jeggyel és *Maximus* († 238.) Coh. 2. kiad. 12. sz. nagybronz.

Szentendre (Pest megye): *Diocletianus* Coh. VI. 422. sz. nagybronz kiváló tartású darab. (Számos római pénz Péchy Henrik dr. ottani körorvos gyűjteményében került.)

Zirc (Veszprém megye): *Philippus Pater* viminaciumi rézpénze Coh. 2. kiad. 271. sz. *Probus* Coh. 644. sz. — *Licinius Pater* Coh. 2. kiad. 67. sz. kisbronz SIS jeggyel. — *Constantinus Magnus* Coh. 2. kiad. 289. sz. SIS jegyű és 628. sz. hasonló jegyű kisrezei. — II. *Constantinus* Coh. 2. kiad. 167. sz. ANT . . . jegyű kisbronz és II. *Valentinianus* Coh. 2. kiad. 23. sz. kisreze TESB jeggyel.

Versec (Torontál megye.): I. *Valentinianus* nagybronz (!) Coh. 2. kiad. 30. sz. CONSPA jeggyel. Palóczi Edgár.

Múzeumok.

A M. Nemzeti múzeum éremtára 1922-ben 97 arany, 5110 ezüst, 555 egyéb fém-pénzzel és emlékéremmel, 29 papírpénzzel vagyis összesen 5791 darabbal gyarapodott. — Az éremtári A osztály szerzeményei közül kiemeljük a következőket: Mezőberényben (Békés m.) egy *Servilia* (Bab. 13.) dénárral együtt lelt barbár pénz: római köztársasági dénár szabad utánzata. Barbár philippeus, fáklya-jeggyel. Thasosi tetradrakmon barbár utánzata. — Stobi, Tomis, Nicopolis bronzpénzei. — 10 db. különféle aes grave. — 26 római bronzpénz Traianustól-M. Aureliusig a zalahosszúfalusi lelethől. — *Procopius* Cl. 14. sz. bronzpénze SMHB jeggyel és chrismonnal. Lelőhelye: Fenék. — *Galerius* Cat. II. 200 sz. aureusa. — Magyar emlékérmek: kis ónérem 1865-ből, a debreceni színház megnyitására. (28 mm. átm.!) — A székesfehérvári múzeum-egylet bronzérme az aranybulla kiadásának 700 éves évfordulójára. — Beóthy Zolt nagy öntött bronzplakettje: Telcs Ede műve. — Semmelweis Ignác 2 különböző érme, Dohnányi, Kner Izidor, Rothman Árpád öntött bronzérmei: Reményi József művei. — Petőfi Sándor öntött bronzérme: Szántó Gergely műve. — Tisza István, József nádor, Ürmössy Kálmán, Pedlow kapitány, Romanelli ezredes érmei. Técsy László: önarcképe (ezüst) és Than Károly (bronz) érme. — Pető Ernő, Szurmay Sándor, Amann dr., Winter dr. öntött bronzérmei: Esső Erzsébet művei. — Exner Károly budapesti vésnök művei: Rakovszky István, Polónyi Géza, Apponyi Albert, Fejérváry Géza érmei. — Számos hazai sport-egyesületi érme. — A vaskoronarend I. osztályának (ezüst) csillaga I. Napoleon képével. — Külföldi emlékérmek: Chaplain: a párizsi 1878. évi világkiállítás nagy ezüstérme; Myskovsky Viktor hazánkfia nevére kiállított példány. — Coudray nagy ezüst Apollo-érme. — Svéd bányapénzek sorozata.

Az éremtári B osztály szerzeményei közül magyar veret volt 91 db. arany-, 3473 db. ezüst-, 63 db. rézpénz, erdélyi veret 2 db. arany- és 62 db. ezüstpénz. Bennünket leginkább ezek érdekelnek, ezért közülök néhány darabot részletesebben is leírok:

1. Imre C. N. H. I. 113. típusú dénára, a rendesnél (12 mm.) valamivel nagyobb lapkával (13·4 mm.), nagyobb szemű gyöngykörrel s mindkét oldalon nagyobb betűkkel. (0·27 gr.) 2. II. Ulászló C. N. H. II. 267B típusú tallérja 1500-ból 30·40 gr. (Helbing 1922 márc. 13-iki árv. kat. VI. t. 256.) Ez a darab a Montenuovo-gyűjteményből (Kat. 389. d.) Kilényi Hugó gyűjteményébe került, innét Niklovits Károly szerezte meg s ő ajándékozta gyűjteményünknek. 3. II. Ulászló C. N. H. II. 269A típusú 1½ tallérja 1505-ből; 43·05 gr.

Igen ritka évszám. Csak Déri Frigyes és gróf Somssich János gyűjteményében ismerem. A bécsi Münzkabinetben sincs meg. Pár évvel ezelőtt Kállai éremkereskedő (Bécs) birtokában volt még egy darab. A mi példányunk néhai Jeszenszky Alajos h. püspök gyűjteményéből származik. 4. II. Ulászló C. N. H. II. 269B típusú 3-mas tallérja 1506-ból; 81·9 gr. (Jeszenszky Alajos gyűjteményéből.) 5. II. Ulászló C. N. H. II. 278C típusú K—G jegyű piéfort dénára 1507-ből; 3·2 mm. vastag, 5 gr. (Jeszenszky A. gyűjteményéből.) Ennek a bélyegnek ilyen évszámú rendes denárveretét sem ismerem. 6. II. Lajos C. N. H. II. 294 típusú, K—G jegyű aranya 1517-ből. 7. I. Ferdinánd K—B jegyű piéfort-garasa 1535-ből aranyozva, 4·2 mm. vastag, 15·96 gr. (Jeszenszky A. gyűjteményéből.) 8. I. Ferdinánd N—S jegyű piéfort-dénára 1536-ból (kostainicai veretű Zrínyi-dénár!) 1·7 mm. vastag, 2·40 gr. (Jeszenszky A. gyűjteményéből.) 9. I. Ferdinánd K—B jegyű magyar aranya 1556-ból, hátlapján négyszögletes bemélyedésben *lovas vitéz* (litván??) ellenjegy. (Jeszenszky A. gyűjteményéből.) 10. Miksa K—B jegyű magyar aranya 1571-ből, előlapján ovális bemélyedésben *lebegő sas* (lengyel??) ellenjegy. (Jeszenszky A. gyűjteményéből.) 11. Miksa K—B jegyű garasa 1575-ből. Ritka évszám. Miller von Aichholtz műve sem ismeri. 12. Rudolf N—B jegyű tallérja 1585-ből, *a király balkezeében birodalmi almával*. (Helbing 1922 márc. 13-iki árv. kat. 288. szám.) 13. Bethlen Gábor K—B jegyű dénára 1621-ből (Resch 94. lap 139. sz.), lapkája a rendesnél vastagabb (1·3 mm.), 0·96 gr. súlyú. 14. I. Lipót K—B jegyű ötaranysa 1667-ből. (Helbing 1922 márc. 13. árv. kat. 319. sz.)

15. I. Lipót K—B jegyű 1686-os dénárának arany leverete.

16. I. Lipót K ◇ V jegyű erdélyi aranya 1699-ből. Előlap: LEOPOLD, D. G. — R · I · S · A · G · H · B · R. Hátlap: DUCAT, NOV — TRANSYLVA ◇ 16 — 99 ◇ *Resch non habet*.

17. I. Lipót N—B jegyű aranya 1703-ből. (Helbing 1922. márc. 13. árv. kat. 327. sz.)

18. II. Rákóczi Ferenc K—B jegyű aranya 1704-ből, előlapján ovális bemélyedésben *Madonna* ellenjegy.

19. Lothringeni Ferenc K—B jegyű tallérja 1750-ből. (Ritka évszám! A bécsi Münzkabinetben sincs meg.)

20. I. Ferenc József K. B jegyű jubiláris százkoronás aranya 1907-ből.

A M. Nemzeti Múzeum éremtára 1923-ban, összesen 25.411 darabbal gyarapodott. Ezek közt 27 arany, 25.228 ezüst, 128 egyéb fémből készült pénz és emlékérem és 28 papírpénz van. Az éremtár A-osztály szerzeményei közül külön említést érdemelnek ezek: Barbár ezüstpénzek (köztük Dess. 340. sz.) — Római aureus barbár utánzata. Emerita, Syracusae, Athenae, Sicyon, Marcianopolis, Nicopolis ad Istrum, Thessalonike, Elaea, Laodicea, Tabae, Antiochia, Parthia (görög pénzek). — 2 római redukált as és számos császári pénz. — Magyar emlékérmek: Öntött bronzérem a Petőfi-centenniumra (Reményi József műve). Esső Erzsébet: Röntgen és Zita királyné öntött bronzérmei. — Madách Imre, Széchenyi, Eötvös, Jókai, József főhg öntött bronzérmei. (Szántó Gergely művei.) — Berzeviczy Albert, Faludi Géza dr. bronzérmei. A Csanádmegyei Gazdasági Egyesület nagy aranyérme 1881. A szuhakállói szénbánya nagy ezüstplakettje. — Ludwig Ede műhelyében készült emlékérmek és jelvényérmek: Tisza István, Hazai Samu, Gyóni Géza (Bódy), Erdősi Károly (Orbán), Willerding arcképes érmei. — Szódy Szilárd művei közül: Halál az elnyomókra! Vasas, ne hagyd magad! (1919) és Darwin érme. — A nagyenyedi Bethlen-kollégium jubileumi érme. — Hazai sportérmek. — Néhai Radisich Jenő rendjelei (a család ajándéka). — Külföldi emlékérmek: Van Henkel hollandus püspök arcképes érme (C. S. Berger műve). A párisi 1878. évi kiállítás nagy ezüstérme (Zichy P. S. grófnő nevére) és az 1900. évi kiállítás nagy ezüst érme. IX. Pius XIV. évi és XI. Pius II. évi ezüstérme. Frits Holm utazó emlékérmek. Magdalena Mantuana 1504. évi aranyozott bronzérme; Gian Christoforo Romano műve (Lanna-gyűjt. 62. sz.). Miksa főhg., a német lovagrend nagymesterének prifort-szerű vastag ezüst érme (v. ö. Domanig: Deutsche Med. I. 9.). Mária Terézia és II. József (Mont. 2053. sz.) 1791. évi ezüst érme, cizelált öntött ezüst keretben (lövész-díj).

Az éremtári B-osztály 1923. évi szaporulatában a magyar veretű pénzek száma 18 arany, 24.096 ezüst és 1 réz. A magyar rész fontosabb szerzeményei a következők:

1. II. András C. N. H. I. 173. típusú dénárának 1·05 gr. súlyú ezüstpéldánya. (Hóman, Pénztört. 623. l. 0·78 grammot jelöl meg eddig ismert maximális súlyként.) — 2. III. Béla C. N. H. I. 272. típusú dénárának olyan példánya, melyet II. Géza C. N. H. I. 147. típusú dénárából vertek át s hátlapján a 147. típusú dénár előlapi ábrája kivehető. — 3. Hunyadi János C. N. H. II. 163. típusú dénárának olyan változata, melyben a IOHANNES név a címeres oldalra, a hátlara került. — 4. II. Ulászló C. N. H. II. 269B típusú féltallérja 1506-ból. — 5. II. Ulászló C. N. H. II. 269C típusú féltallérja 1506-ból. — 6. Miksa K—B jegyű, 1569-es évszámú dénárának 2·4 mm. vastag, 4·82 gr. súlyú piéfortverete. — 7. Miksa K—B jegyű, 1573-as évszámú dénárának 3·5 mm. vastag, 6·48 gr. súlyú piéfortverete. — 8. Rudolf nagybányai típusú dénárának *arany* leverete 1608-ból, *verdejegy nélkül*. — 9. III. Ferdi-

nánd N—B jegyű aranya 1638-ból. (Ritka évszám!) — 10. III. Károly N—B jegyű aranya 1733-ból. (Miller von Aichholtz műve sem ismeri. A bécsi Münzkabinetben is hiányzik.) — Külföldi szaporulatunkból kiemelem: — 11. Nagy Lajos királyunk C. N. H. II. 102D típusú *cattarói* garasának változatát. Előlap: LODOVICVS ··· R · VNGARIE. Az ülő király mellett mindkét oldalon 3—3 lilium. Hátlap: · S · TRIFON · * · CATAREN' Az álló szent jobbkeze felől 3, balkeze felől 4 ötágú csillag. — 12. 1553-as évszámú *thanni* tallért. (Győri lelet.)

G. Ö. és H. P.

A *fejérvármegyei és székesfehérvári múzeum* éremgyűjteményének 1921-ik évi gyarapodása mindössze 16 drb volt. Közülök említésre méltók: a „Falu“ országos szövetség kiállítási arany-, ezüst- és bronzérme Berán L.-tól, a „Könyves Kálmán“ pesti szabadkőművespáholy éremszerű jelvénye nyakszalaggal, a M. Num. Társulat húszéves fennállásának bronzérme, Mária Terézia és II. József bronzérme (Resch 73. 173. t. sz.) és az O.-M. Bank százéves fennállásának bronzérme.

1922-ben a gyarapodás 84 drb volt. Ebből a római és bizanci csoportra esik 63 drb, amelyben a következő lelőhelyek szerepelnek: *Baracs* (Nero 2, Vespasianus 3, Traianus 2, Marcus Aurelius 1, Commodus 1, Sev. Alexander 2, III. Gordianus 1, Philippus pater 1 drb). *Dunapentele* (Trebonianus Gallus). *Fornapuszta* (Philippus pater). *Pákozd* (Traianus és Hadrianus). *Tác* (Antoninus Pius). A magyar pénzek száma 16-tal gyarapodott. — Erdélyi érmek: Báthory Zsigmond III-as garasa 1594, Bethlen Gábor aranyforintja 1629 és tallérja N—B 1658. Az emlékérmek száma 5-tel gyarapodott, köztük van a fejérmegyei és a székesfehérvári múzeumegyesület által az aranybulla 700 éves kiadásának emlékére veretett bronzérem két példányban. (Leírását l. „Az érem“ I. évf. 32. l.)

Az 1923. évi gyarapodás ismét csak 17 volt; beosztottunk egy ezüst barbárpénzt (Dess. 238. sz.), Volusianus dénárát, egy bizánci sciphatust a *felsőörsi* (Veszprém m.) leletből (Num. Közl. 1908, 11. l.), II. Lajos ú. n. Zrínyi-dénárát 1526-ból, a székesfehérvári polgári dalkör és a sárbogárdi tornaklub jelvényét. Az éremtár törzsállománya 1923 végén 3841 drb.

Kutatásaink közben a következő leletekről szereztünk tudomást: *Sárszentmiklóson* 1922 dec. 27-én a sármellék-pusztai határban, a vasútállomás közelében szántás közben egy cserépedényben pénzleletre bukkantak. Az edény összetört, a pénzeket széthordták, de a csendőrség összegyűjtötte őket és közülök 74 drb nagyobb és 14 drb kisebb példányt beszállított a sárbogárdi kir. járásbírósnak. Az érmek I. Ferdinánd és II. Rudolf tallérjai és forintjai voltak 1526 és a következő évekből. A lelet a pénzügyminisztériumhoz került. *Székesfehérvárott* már régebben a Kossuth-utca 7. számú ház építésénél találtak egy leletet és ez a kezünk között megfordult példányok szerint porosz (Albert 1534, 1537) és lengyel (Zsigmond 1533, 1554, 5 meghatározhatatlan) garasokat, továbbá magyar dénárokat (1538, 1549, 1553, 1571, 1580) foglalt magában. — A ráctemetői dűlőben Kiss Kálmán és Saly Nándor földjein szétosztott 1590—1600-ból való lengyel garasokat (3 drb VI és 15 drb III garasost kaptunk is) leltek.

Marosi Arnold.

Kecskemét város múzeuma a tél folyamán költözött át ideiglenes helyiségeiből az állomás melletti parkban levő új és szép otthonába, a múlt évben épült Városi Múzeum-épületbe. A múzeum gyűjteményei — köztük a nagyrészt helyi leletekből származó régi pénzek és a helyi vonatkozású érmek — most kerülnek feldolgozásra.

Dr. E. J.

Budapesti gyűjtők és művészek érem- és plakettkiállítása.

Az O. M. Iparművészeti Múzeum nagy csarnokában, budapesti gyűjtők tulajdonából és magyar művészek alkotásaiból olyan nagyszabású érem- és plakett-kiállítást rendezett az Éremkedvelők Egyesülete, mely a görög éremtől kezdve felöleli a barbár, római, renaissance, barokk, empire- és modern érmeket és a plaketteket. A kiállítás rendezőse ez anyagot 18 csoportban mutatja be. Első a görög érmek csoportja, (1—270. sz.); Baross János dr. nemzetgyűlési képviselő pompás gyűjteménye felöleli Délolaszország, Szicília, Parthia, Bactria, Cyrenaica, Carthago, Aegyptus csodás veretű pénzeit szinte kifogástalan példányokban. Versenye két gazdagságban az előbbi gyűjteménnyel a II. csoportban bemutatott barbár pénzek (271—335. sz.) és a római pénzek gyűjteménye, (336—812. sz.) melyeket lelkes gyűjtőjük Niklovits Károly rendezett el. Így sorra tanulmányozhatjuk az öntött bronzpénzeket, az u. n. aes gravet, a pénzverési joggal bíró középítályai községek pénzeit, a római -kampániai vereteket és a római köztársasági és császári pénzeket. Külön csoportot (IV.) alkotnak a pápai érmek, (813—1249. sz.) felölelve a restituált érmek csoportját, melyeket 1500 körül Pozzi, majd 1600 körül G. Palladino, 1710 körül pedig P. H. Müller, Vestner, Hautsch és St. Urbain készíttettek; a korabeli pápai érmek részben bronz példányokban, részben ezüst példányokban örökítik meg a pápák képmásait. Ez a gaz-

dag sorozat is Niklovits Károly gyűjteményéből származik. Az orvosi vonatkozású emlékérmek már régen felkeltették a gyűjtők figyelmét. Magyar orvosi vonatkozású érem 230 féle ismeretes. A kiállítás — Faludi Géza dr. gyűjteményéből 178 orvosi érmet és plakettet mutat be. (1250—1427. sz.) Az ezután következő csoportok a különböző országok érmei szerint A-, B-, C-rendben soroztatva. A régi magyar éremművészetet, mely amugy sem túlságosan gazdag, — csak csekély-számú érem képviseli. Annál gazdagabb a modern csoport, ahol élő művészeink legjava szerepel alkotásaival. Az empire-korabeli Stuckhard és Wurschbauer érmei koruk jellemző alkotásai. Boehm József Dániel művei még a múlt művészetének termékei. Loránfi Antal érmei a modern irányba való átmenelet képviselik nálunk. A tragikus véget ért Szárnovszky Ferenc már a modern irány képviselője. A VII. csoportban az osztrák érmek és plakettek (2041—2385. sz.) is megmutatják, hogy e tekintetben is évszázadokon át mennyire függünk Ausztriától. Bécsben Mathias Donner, a körömi születésű Donner Ignác és mások foglalkoztak a különböző alkalomra készült, itt látható érmek mintázásával. Az újabb érmészet legtermékenyebb képviselője Anton Scharff volt, aki szintén sok magyar vonatkozású érmet készített. A VIII. csoport a német érmeket és plaketteket foglalja magában. (2386—2624. sz.) Itt a régi anyagban Adolf Dauchernek Krisztust az olajfák hegyén (2390. sz.) ábrázoló kehlheimi kőből készült pompás plakettjével, Peter Flötner néhány remek plakettjével, Mathes Gebel két éremmintájával és Hanz Schwarz két jeles bronz érmével találkozunk. A XVII. századi alkotások közt Georg Hautsch, Johann Kittel és Georg Schweiger neve említendő. Az újabb érmészet legjobb képviselői Rudolf Bosselt, Maxim Dasio, Georg Roemer, és Georg Wrba. A IX. csoport olasz érmei és plakettjei (2655—3065. sz.) közt a renaissance-kori alkotások nyújtják a legnagyobb művészi élvezetet. Ebben a csoportban külön felemlítendő Wittmann Ferenc dr. válogatott gyűjteménye. Nem kisebb nevek mint Valerio Belli, Bertoldo Donato Bramante, Caradosso, Donatello, Moderno, Matteo de Pasti és Riccio szerepelnek. A francia érmeket és plaketteket tartalmazó X. csoportban (3066—3383. sz.) inkább a modern érmek vannak túlsúlyban. Ennek első mestere Hubert Ponscarne; a határkő Josephus Novet természettudóst ábrázoló érme. Kivülről Andrieu, Jules Clément Chaplain, Alexander Charpentier, Lucien Coudray, Alphée Dubois, G. Dupré, Daniel Dupuis, Victor Peter, Louis Oscar Roty, F. Vernon és Ovide Yencesse a legkiválóbb mesterek. — A Németalföld-, Belgium- és Hollandia-csoportban (3384—3505. sz.) ki kell emelnünk a három Wiener-testvért. Ezek közül különösen Jacob Wiener előszeretettel örököltette meg Európa legkiválóbb egyházi műemlékeit. — A többi csoportokban (3506—3597. sz.) Anglia, Svájc, a Skandináv államok, Spanyolország, a szlávok, Amerika és a kelet csak szerényen van képviselve. — A 27 oldalnyi képmellékleteket tartalmazó katalógus* 3597 tételben sorolja föl a hatvan gyűjtőtől és művésztől származó igazán értékes és érdekes anyagot, mely tanulságos képet nyújt az érem- és plakett-művészet fejlődéséről.

Csányi Károly.

Irodalom.

Hóman Bálint: *A magyar királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában.* 306. l. Bp. 1921. — A magyar pénztörténet első korszakának illusztris megírója akadémiai székhelyénél készítette ezen nagyszabású tanulmányát. A bevezetésben ismerteti a középkori államháztartást, annak jövedelmi forrásait (magángazdasági-, regále- és adójövedelmek) és kiadásait, az újkor *államhitelét* pótolta *államkölcsönt*. Azután a magyar királyság háztartását és pénzügyigazgatását írja le 1000—1322-ig, mely kezdetben a nagy kiterjedésű királyi birtokon nyugodott. A rajtuk lakó udvarnokok, várnépek, telepések adója, „ez a földesúri jövedelem volt a XI—XII. században a magyar király főbevétele“ (12. l.). A regálejogi illetékek közt közelebből érdekel bennünket a pénzverési felségjog, melynek jövedelmezőbbé tételére szolgált a pénzüjtés rendszerének behozatala. „Az udvartartási szükségletek fedezése mellett évente nagy összeget fordítottak XI—XII. századi királyaink kincstárak takarékkészletének gyarapítására.“ (17. l.) A XII. század végén s a XIII. század elején a népesség szaporodásával történik meg a nagybirtok területi kialakulása, ami a XIII. század folyamán a királyi birtokok pusztulására vezet s II. András ősei kincskészletét is likvidálja. A király egyedül a pénzverési regáléra támaszkodik. Mikor ezt bérbeadja, következik a pénzrontás s a magyar pénz hitelének rohamos tönkremenete. „Evvel a két század óta törvényes ezüstdénárvaluta helyét tényleges ezüstrúdvaluta foglalta el“ (20. l.). Így kényszerült a király különböző *rendkívüli egyenes adók* kivetésére. A beteg állapotban IV. Béla és V. István igyekezett azután segíteni. IV. Béla

* A katalógus ára 25.000, a belépőjegy 5000 korona volt.

jó pénzt veret. „Sikerült is ezáltal az egész országban elterjedt friesachi pénzt a forgalomból kiküszöbölnie, de az ezüstrúdvaluta uralmát megtörni s a bécsi dénárokat beözönlését megakadályozni nem tudta, mert nem ismerte fel a bajok igazí okát“ (22. l.). Ezen ok pedig az évenkénti pénzújítás rendszerében gyökerezett, ami lehetetlenné tette állandó értékű, jó pénz veretését. „Az áldatlan pénzvisszonyokon csakis a pénzújítási rendszer teljes eltörlésével lehetett volna segíteni“ (23. l.). Még Károly Róbert sem tudta ezt uralkodása első éveiben megszüntetni, csupán uralkodása második korszakában.

A következő fejezetek Károly Róbert birtokvisszaszerzési tevékenységét, kereskedelem- és vámpolitikáját tárgyalják. A IV. §. bennünket ismét közelebből érdekel. Ez ismerteti Károly Róbert 1322-iki pénzreformját, melynek célja: „jó, új, örökké tartó (állandó) és az egész országban mindenütt forgalomba hozandó“ pénz veretése volt. „Az új dénárokat a IV. László óta állandóan egy pénzlab alapján vert báni dénárokat súlyában és finomságában verték s névértékét is azokéval egyöntetűen állapították meg“ (76. l.). A király intézkedik a pénzváltás kötelezettségéről s az új pénz kizárólagos forgalmáról. „1323-ban tervbe vették a pénzváltási nyereség fejében kivetendő országos egyenes adó életbeléptetését“ (77., 78. l.). „Az 1323. évi rendelet a periódusonként való pénzújítás rendszerét elvben megszüntetve, rést tört a hazánkban harmadfélszáz éve uralkodó, közgazdasági szempontból mérhetetlenül káros és minden országlakost súlyosan terhelő financiai elven, mely a pénzverési felségjogot tisztára mint államháztartási jövedelmi forrást kezelte. I. Géza halála óta a szorosabb értelemben vett Magyarország területén 1323-ban vertek először kényszerpénzváltás alá nem eső s így törvényes értékesítésnek ki nem tett, állandó pénzt“ (78. l.). A világkereskedelem számára annyira nélkülözhetetlen egységes értékű pénzfajt az *aranyforintot* Firenze vereti 1252-ben. Ha Károly Róbert véglegesen rendezni akarta az ország pénzügyeit, ő is kénytelen volt áttérni az aranyvalutára. „1325-ben kezdték meg a századokon át azonos értékben vert és egész Közép-Európában közkedvelt fizetési eszközként forgó s az újkorban *körmöczi arany* néven ismert magyar *aranyforintok* verését“ (85. l.). Ezek a firenzei aranyak mintájára készültek, valamivel kisebb finomságban, de nagyobb nyerssúlyban, úgy hogy színarany tartalmuk a firenzei aranyakénak pontosan megfelelő (352 g).

Az új rendszer megszilárdulása nem ment simán. Károly Róbert 1329-i valutareformjával a cseh garasoknak megfelelő magyar garasokat veretett. „Az 1329-ben életbeléptetett új pénzrendszer a *kettősvaluta* alapján épült fel mind az aranyforint, mind az ezüstgaras állandó, kényszerbevéltás alá nem eső értékpénzek voltak“ (94. l.). „Az aranyforint a belső forgalomban még sem jutott nagyobb szerephez, de a garas országszerte használt pénz volt“ (95. l.). A pénzügyek terén a végleges rendezést azonban csak Károly Róbert 1338-i valutareformja teremti meg. „*Magyarország 1338-ban — szakítva a kettősvalutának törvényesen tíz esztendeje, a gyakorlatban azonban tizenégy éve fennálló rendszerével — az aranyvalutára tért át.*“ (102. l.). „1338 óta az ország egyedüli értékpénze a Budán, Körmöcbányán és Erdélyben vert *aranyforint* volt (103 l.). A veretlen érc és a külföldi pénzek használata tilos lett. Minden kamarában legalább ezer márkát vertek pénzzé évente. „A valutareformmal egyidőben s avval szoros kapcsolatban cseh mintára életbeléptették a nemesérek kiviteli tilalmát s a királyi pénzverő kamarák kizárólagos ércbevéltási jogát“ (127. l.). Ez az ezüstbevéltásnál 35—36%, az aranybevéltásnál 40%-al haszonnal járt. „Károly Róbert a nemesérek monopolizálásával útját állta az afrikai aranybehozatal és a magyar termelés csökkenése következtében az európai piacon a század elején kialakult magas aranyár hirtelen lesüllyedésének s az arany magas árfolyamát is a magyar királyi kincstár javára gyümöcsöztette“ (130. l.). — Az V. §. Károly Róbert *bányaregále*-reformját s ezzel kapcsolatban hazánk nemesérbányászatát, a *sómonopóliumot*, a *földregálét*, *törvénykezési regálét*, a VI. §. az *adóregálét* ismerteti, a VII. §. a királyi kincstár kiadásait és Károly Róbert azon nagyfontosságú pénzügyi tevékenységét, melyet a hatalmas államkincs létesítése érdekében kifejtett. Ennek „céltudatosságát mindennél ékebben bizonyítja az a hatalmas kincs-mennyiség, melyet — alig húsz év leforgása alatt — az üresen átvett kincstárban felhalmozott“ (180. l.).

Van Hóman nagy tudományos apparátussal fölépített munkáinak didaktikai szempontból egy igen nagy előnye, az, hogy az egyes fejezetek végén (mint Magyar Pénztörténetében tette), vagy a könyv egy fejezete gyanánt (mint ezen művében) pár sornyi miniatűrben reprodukálja az előzőleg széles körben megrajzolt képet. Ha ezt az összesűrített pár sort néhány évvel a mű figyelmes elolvasása után átnézi az ember, újra felfrissül emlékeztetésében a bővebb tárgyalás. Ezt a célt szolgálja itt a VIII. §. *Eredmények* címmel. Az utolsó fejezet Károly Róbert pénzügyigazgatásáról és ennek szervezetéről nyújt világos képet (193—251. l.). A mű függelékében I., 18 drb oklevelet közöl vagy egészben, vagy pár sorban ismertetve; II., Károly R. pénzeinek metrológiai adatait állítja össze; III., a királyi pénzügyigazgatás tisztviselőinek névsorát adja időrendben; IV., a különböző forrásokból származó kamarai bevételeket és kiadásokat írja. Következőekben a tanulságos, világos, élvezetes mű német kivonatát találjuk 14 oldalon, ami

azért emeli annak értékét, hogy ezáltal a külföld is tudomást szerezhet tartalmáról és új megállapításairól. Legvégül az Anjou-kori Magyarország (1303—1382.) pénzügyigazgatási térképét adja a szerző. — Hóman igen értékes könyvét csak egy óhajtaással teheti le az olvasó, azzal, hogy vajha mielőbb olvashatnók tollából a következő nagy pénzügyi kapacitásnak: Zsigmondnak a korát is így megírva.

Hóman Bálint: A magyar címer történetéhez. (Turul XXXVI. k. 1918—1921. 3.—11. ll.) c. tanulmányában címeres pénzeinkre támaszkodva tisztázza azon kérdést, hogy a *kettős kereszt* és a *pólyák* mikor kerültek országunk címerébe s mi volt eredeti jelentésük? A régebbi heraldikusokkal és történetírókkal szemben nyomatékosan hangsúlyozza a címeres pénzek bizonyító fontosságát a címeres pecsétek mellett, mivel „a címer szükségszerűen jelentkezik előbb az érmeiken, semmint a pecséteken... Középkori uralkodók pecsétjüket csak nagyon fontos, kényszerítő okok miatt változtatták meg... Ha valamelyik uralkodó címer felvételére határozta el magát, meglévő pecsétnyomóját nem dobta el, hogy a címet belevésesse. Viszont pénzt a XII—XIII. században minden évben újat bocsátottak ki s az új pénznek a rajza is folyton változott. A pénzekre tehát minden nehézség nélkül ráverhették a címet.” *Magyar Pénztörténet*-ében felállított s a C. N. H.-étől igen eltérő éremkronologiai eredményei alapján kimutatta, hogy a kettős keresztet először III. Béla királyunk verette pénzeire, mint magyar királyi jelvényt, mely már 1190 táján pajzsba foglalva, mint valódi címerkép fordul elő. Ez idő óta az Árpádok kihaltáig a kettős kereszt, mint királyi jelvény és címer állandóan használatos. „A királyi hatalom jelvénye III. Béláig a „nyélbe tűzött, hordozható egyes apostoli kereszt volt.” III. Béla ezen újítása bizánci hatásra vezethető vissza. „A kettős kereszt a császári hatalom szimbóluma volt s mikor Béla ezt a magyar királyság jelvényévé, majd címerévé tette, ezzel a magyar királyi hatalmat a bizánci császári hatalom mellé állította.

A magyar címer pólyás része Imre király pecsétjén és András herceg szlavóniai denárján tűnt fel egyidejűleg.

A két címer-rész között közjogi különbséget is lát. A kettős kereszt a keresztény magyar királyság jelvénye, a pólyás rész pedig „az Árpád-ház családi címere, mely később a kettős kereszttel egyesítve, országos, királyi címerre lett ugyan, de mint családi címer második helyre került a királyi hatalmat jelképező kettős kereszt mellett”. A magyar címer ezen két része csak Zsigmond halála után lett egyenrangúvá.

Harsányi Pál.

Kováts Ferenc: A magyar arany világtörténelmi jelentősége stb. úgy a nemzetgazdászokat, mint a pénztörténészeket egyaránt érdeklő becses tanulmánya a Történelmi Szemle 1922. évi 1—4 füzetének különlenyomataképpen jelent meg a múlt évben. Az európai kereskedelem-történetnek azon tisztázatlan kérdésére kíván feleletet adni, hogy miben kell okát keresnünk a XIV—XV. századi korai kapitalizmusnak, mely *Lombardiában* (Venezia, Firenze, Genua, Pisa stb.), *Svábiában* és a *Rajna mentén* (Ulm, Augsburg, Ravensburg, Nürnberg, Köln stb.) fejlődött ki s lehetővé tette oly nagy bankár- és kereskedőcégek mint a Peruzzik, Bardik, Medicik, Huntpissok, Imhofok, Vöhlnek, Haymbachok, Baumgartnerek, Höchstetterek, Welserek, Fuggerek óriás pénzkészletének fölhalmozódását, továbbá hol kell keresnünk az ehhez szükséges nagytőke nemesfém-anyagának a forrását? Az afrikai aranyforrás eldugulásával ugyanis ez a nagytőke csak az európai nemesfémtermelésre támaszkodhatott. Ezen időben a nemzetközi kereskedelem a nagyösszegű forgalom miatt aranyat követelt. „Fel kell tennünk tehát, hogy e korban az európai nemesfém-bányászatnak egy új korszaka, egy *aranykorszaka* következett be...” (8. l.)

„Ha valahonnan, akkor csak innen (t. i. *Nagymagyarországból*) származhatott a keresédes aranyáldás, ha valahol, akkor itt buggyant fel a keresett aranyforrás.” (10. l.) Összeállítja azután a szerző Magyarország aranytermelését 1326—1525. közötti időben s azt körülbelül 100.000—150.000 kg. finom aranyra teszi, amely mennyiségből „a XIV. század végétől kezdve a XVI. század elejéig legalább is 1000 kg. színarany vándorolt évről-évre a nyugatról behozott árúk vételáraként az importőrök hazájába”. (18. l.) Így a magyar aranytermelés a középeurópai korai kapitalizmus kialakulására döntő befolyást gyakorolt. Ismerteti azon három fő útvonalat, melyen a középkorban hazánk kereskedelme lebonyolódott. Ezek közül a legfontosabb a dunamenti útvonal, melynek forgalmát 1440—1460 közötti időből a pozsonyi harmincadkönyv alapján illusztrálja, röviden vázolva a pozsonyi harmincadbérlet történetét és Pozsony város harmincadpolitikáját.

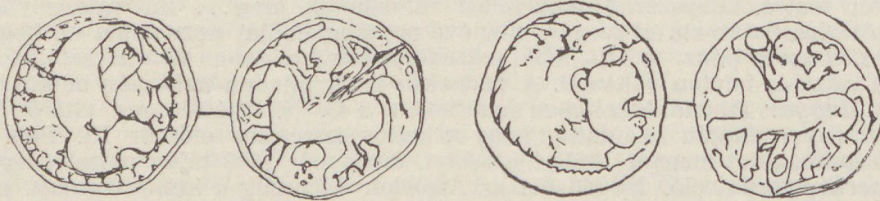
Kováts Ferenc tanulságos füzetkéje nekünk numizmatáknak is nagy nyereségünk. *H. P.*

Gohl Ödön előadásai a M. Numizmatikai Társulatban. A Nemesfémipari Közlöny olvasóközönsége élénken érdeklődve némely, szakmájukba vágó érmészeti kérdés iránt, Kiss Lajos szerkesztő indítványára dr. Gohl Ödön átengedte a M. Numizmatikai Társulatban tartott előadásai egy részének szövegét a nevezett folyóiratban való közzétételre. Ennek folytán *Az antik érem mint ékszer és díszítmény* című előadása a Nemesfémipari Közlöny IV. (1923)

14—15. számaiban. *Érmészeti különlegességek* című előadásának I. része (Különleges Éremanyagok) a M. Nemzetfémipar *Évkönyve* 1924-i kötetében. II. része (Alaki különlegességek) a nevezett közlőny V. (1924) 6. és 8. számában, — a III. rész. (Teknikai különlegességek) az V. (1924) 12. skk. számaiban, ezeken kívül pedig Gohl Ödönnek *A régi pesti arany- és ezüstműves céh jutalomérmei* című közleménye a nevezett közlőny IV. (1923) 17. számában megjelent. Örvendetes jelenségnek tartjuk, hogy numizmatikai érintkező pontokat találtunk a hazai ipar ezen előkelő ágával és hogy ezen úton is sikerült kiszélesíteni az érmészet iránt érdeklődőknek eddig is népes táborát.

Ötvös Gábor

Különfélék.

A M. Nemzeti Múzeum éremtárának barbárpénz-gyűjteményébe került legújabbán a mellékelt első képen ábrázolt ezüstérem, melyet évekkel ezelőtt találtak Dunaadonyban. (Fehér m.) Ez egy hibrid philippeus-utánzat, igen torzított Zeus-fejjel és fölemelt karokkal dárdát és pajzsot tartó lovaggal. Átm. 24—25 mm, súlya 12-55 gr. Hátlapján félátmérőnyi bevágás, lenn pedig ∴ alakú beponcolt ellenjegy látható. Leromlott stílje és erősen könnyített súlya viszonylag késői időbe utalja, hátlapji típusa révén pedig, mely a philippeusok lovag-típusától elüt, különös érdeklődésünkre tart számot. A tártkarú, fegyveres illetve pajzsos lovag, mint típus, többféle változatban szerepel a gall pénzekben. (Meldi, Redones, Suessiones stb.) viszont a ló alakja délkeleti, illetve balkáni jellegű. Valószínű, hogy kelet felől behurcolt példánnyal, de semmiesetre sem Fehér megyében otthonos éremfajjal van dolgunk, az esetleges gallicismust a vándor-érembélyegmetszők intézményéből lehetne magyarázni. A második képen ábrázolt érem szintén a M. Nemzeti Múzeum éremtárában található. Ez is hibrid jellegű érem, amennyiben Nagy Sándor ezüstpénzeinek előlapji típusát különleges hátlapji típussal: tártkarú, pajzsot(?)tartó lovassal párosítva tünteti fel. Valószínű, hogy dáciai vagy balkáni vidékről került hozzánk. Átmérete 25 mm, súlya 13-10 gramm.

A Műcsarnok f. évi tavaszi kiállításán éremmel és plakettel foglalkozó képzőművészeink legnagyobb része résztvett; némelyikük gazdag érem-sorozatokat állított ezúttal közszemlére. Telcs Ede „Capriccio” és „Zene és tánc” című plakettjeivel volt képviselve, Reményi József Petőfi, Lindenfeld Árpád, Hamvas Béla író, Telmányi Emil, Térey Gábor, Rothman Ármán dr., Jean Dearke, Janó Albert dr., Horváth Béla dr. arcképes érmeivel, három önarcképével, a Regnum Marianum 25 éves jubileumi érmeivel jelent meg, kellemes feltűnést keltve, a tárlaton. Berán Lajos művei közül Petőfi, Ipolyi Arnold, Majláth Gusztáv gróf erdélyi püspök, Ferencz József unitárius püspök, Faludi Géza dr. Siklóssy László dr. arcképes érmeiben, a nagyenyedi Bethlen-kollégium 300 éves jubileuma érmeiben és a céllövő-szövetség díjérmében gyönyörködünk. Szántó Gergely pedig, aki igaz magyar hazafias érzéssel azt a célt tűzte maga elé, hogy közéletünk és közművelődésünk vezéralakjainak immár gyors egymásutánban készülő, erőteljesen mintázott, azonos méretű öntött érmeiben emeljen érc- emléket, egyebekben kívül Vörösmarty Mihály és Zrínyi Miklós (a költő és a hadvezér) érmeivel vonta magára érdeklődésünket.

Ismeretlen Kossuth-érmek. — 1. Mellkép szemben, prêmes mentében, kissé jobbfelé fordított fejjel, vonalkörben. A szegélyen: Kossuth Lajos a' magy: orsz: vezérje szül: Zempl: megyében apr: 27 DIKEN 1806 DIK évben*. Vonalszegély.

Hátlap: Középen vonalkörben díszítményekkel borított mező közepén díszes kartusban Magyarország címerpajzsa (ezüsttel kezdődő pályákkal, 7-szer osztva). A szegélyen: éljen a' haza! éljen a' szabadság! éljen a' magy: orsz: kormány: apr: 14 DIKEN 1849 DIK évben. Vonalszegély.

Az összes képek és feliratok stb. kézzel vannak bevésve és a vésett vonalak fekete anyaggal vannak kitöltve.

Aranyozott réz 41 mm. — N. M.

Az országcímer a kartussal együtt a BUE 489. számú ismeretes Drentwett-féle érem után készült.

2. Álló nő szemben; jobbfelé néz. Kezében koszorú és gyümölcsökkel telt bőségszarv.

Mögötte gabonakévék és sarló. A kép alatt: CERES (alább: G. H. L. mesterjegy: Körül: *new york state agricultural society*.

Hátlap: Fönn, ívesen: *awarded to* alatta, kissé nyílt pálma- és tölgykoszorúban, bevéselt díszítmények közt, a mező közepén, bevésve, gót betűkkel: G o v. K o s s u t h. Mindkét lapon sima szegély.

Arany 31 mm. — N. M.

New-york állam mezőgazdasági egyesületének érme, melyet valószínűleg a jobbágyság felszabadításának elismeréséül nyújtott Kossuth Lajosnak, az Egyesült Államokban való tartózkodása idejében.

Kossuth Ferenc hagyatékából került a N. Múzeum éremtárába, 1914-ben.

Egy budapesti vonatkozású Abondio-érem. Wiesing Katharina (szül. Eiseler; Pestről bevándorolt bécsi patricius-család tagja) arcképes érme Alexandro Abondio-tól.

Catharina. W — iesingin mellkép főkötővel és gallérral, nyakláncsal balfelé. A mezőben 2 oldalt: AET 31.

Hátlap: *ein . geborne . eiselerin*. Címer (Vízszintesen osztott pajzs felső részében 4 harántpólya heraldice balról jobbfelé, az alsó mezőben oroszlánfő szemben. A sisakdísz: 2 szárny közt tárt karú hegyimanó (?) félalakja szemben.) a mezőben, kétoldalt: 16—00. Mindkét lapon sima szegély.

Ezüst 37½ mm. 18 gr. — Domanig 266. — Otto Helbing Nachf. éremárverése 1924 júl. 8. — 81. lap és XXII. t. 908. sz. Az Eiseler-család Pestről vándorolt be Bécsbe. Idősb Eiseler Tamás pesti polgármester volt a XV-ik században, háborús veszedelmek elől kivándorolt és Alsó-Ausztriában vásárolt birtokot. (Oesterr. Archiv., Bd. 49. S. 239.)

A román megszállás emlékére készült az alábbi, rászorított szegéllyel összetartott két lemezből készült zseton, melyet egy magángyűjteményből ismerek. Babérkoszorúban két keresztbetett ágyúcső alatt: 4 AUGUST 1919 [CUCERIREA BUDAPESTEI]. Hátlap: négy-szögletes, előreálló sarkú kartus alól fönn és lenn kilátszó, rézsútosan elhelyezett pálmaág, ez alatt és fölött pedig a vonalkörnek alsó és felső része látszik ki a kartus alól. A kartusban e felírat: 28/3 OB [DIN|DIVIZIAT VÂNĂTORI] Réz, 29 2/3 mm.

A Magyarországi Tanácsköztársaság 10 koronás pénzei. — Egy angolországi nagy éremkereskedő cég állítólag Amerikából kapott négy réz és egy ezüst pénzt, melyeknek előlapján női alak képe, MAGYARORSZÁG—TANÁCSKÖZTÁRSASÁG felírat, lenn pedig P O BECK mesterjegy, hátlapjukon pedig vesszőnyaláb (fascies), az előlapival azonos körírat és 10 K értékjelzés foglal helyet. — Ezen érmek egy angol magán-gyűjtő birtokába kerültek és most egy osztrák éremkereskedő tudakozódik, vajjon nálunk tényleg forgalomban voltak-e és Körmöcbányán verték-e ezen érmeket. — Megjegyzendő, hogy egy budapesti magyar képeslap néhány év előtt közölte a magyarországi tanácsköztársaság állítólag tervezett 200 koronás aranypénzeinek nagyított képét azon megjegyzéssel, hogy egy példány vajóban készült is belőle, továbbá a tervezett ezüstpénzek egyik lapjának nagyított képét, mely a fönti leírásnak megfelel: jobbfelé futó nő, kevés lepellel, pénzeket szór. Fönn ötágú csillag, a jobb oldali mezőben B Ö F monogramm. Körül: MAGYARORSZÁG TANÁCSKÖZTÁRSASÁG, — mindkettőre nézve azon megjegyzéssel, hogy sohasem kerültek forgalomba. (g—n)

A losonci jogászkar 1847. évi jelvény-érme. — Fönn nyílt babérkoszorúba foglalt, — hasított pajzsú — koronás magyar országcímer. Lenn 1847 évszám. Kétoldalt, ívesen: **losonczi jogászkar**

Hátlapja sima.

Ezüst, 24½ mm. — 4 gr. — Szentgáli K. gyűjt.

Ismeretlen hovatarozóságú magyar lóverseny-plakettek. a) Nyolcoldalú sárgarézlemezen 18 (kerek lyuk) 65, (alább balfelé vágató zsoké gyepes talajon. A szelvényben **rákóczy-gyep**) Sima szegély. Hátlapján az előlapi kép fordított és negatív mása. 35 mm magas és 46 mm széles. — N. M.

b) Ovális sárgarézlemezen 18 (kerek lyuk) 66, (alább ugyanazon bélyeggel vert kép, mint az előbbin.) A szelvényben, lefelé hajló ívben: **rákóczy gyep** Sima szegély. Hátlapja az előbbiéhez hasonló. 40 mm magas és 49½ mm széles. — N. M.

Az 1900 évi párizsi világkiállítás magyar pavillonjának emlékérmé. Hungáriát ábrázoló női mellkép balfelé, fején a magyar Szent Koronával, fületáján kereszties díszű kerek boglárával, mellére függő 2 hajfonattal, oldalát díszes kerekded pajzs fűdi, mely alól pálmalom látszik ki. A kép mögött apró W B mesterjegy. Körül: **souvenir. de. l'exposition univ. de. Paris. 1900.**

Hátlap: az 1900 évi párizsi nemzetközi kiállítás rue des nations-ján épült magyar pavillon Szajna-menti oldalának képe, előtérben az alépitmény árkádjaival. Fönn a mezőben, 2 oldalt: **Pavillon. de la. Hongrie**

Szegély nincs. — Fülezett érem karikával. Ezüst, 25 mm — N. M.

A nagyszebeni román kiállítás érme 1881. Középen Pallas áll, sisakos fővel, jobbra fordulva. Jobbját melyben dárdát tart, Gorgoneionnal díszített pajzsán nyugtatja és babérr koszorút nyújt. Mellette jobbra tárt szárnyú bagoly ül szemben. A kissé emelkedett szegélyen 32 csillag, körben.

Hátlap: Babérrkoszorúban: **espositiunea (română) sibiu 1881** Mindkét lapon síma szegély. Ezüst. 51 mm, 36-70 gr. (Resch nem ismeri.)

Érem- és könyvvásár.

Adolph Hess Nachf. f. évi jún. 19-én egy 754 tételnyi érem sorozatot árverezett. Sok ritkaság volt köztük. Magyar aranyak I. Lajostól Mária Teréziáig, német államok, városok és személyek pénzei és érmei. A lajstromhoz 18 képestábla van mellékelve.

Otto Helling Nachf. f. évi július 8-án egy 1261 tételből álló érem csoportot árverezett, (a lajstromhoz 25 képestábla van mellékelve), melyek közt számos magyar történeti vonatkozású emlékérem van. Így Mária, II. Lajos özvegyének arcképes érme, a siklósi diadal, Belgrád visszavétele, a pétervárad diadal, diadal a Szávánál, a karloviczi béke, a pozsonyi béke megszégése, továbbá Sz. Erzsébet (Judenmedaille), Basta, Ulrik-kereszt stb. Különös említést érdemel Wiesing (szül. Eiseler) Katalin 1600-i, Abondio-féle arcképes és címeres érme, (908. sz.) amennyiben egy Pestről Bécsbe kivándorolt család sarját ábrázolja.

Leo Hamburger f. évi június 30-án árverezett egy negyed tallérokából álló gyűjteményt (a lajstromban 1013 tétel és 26 képestábla van). A magyar pénzek közt II. Lajos 3 # koronázási érmét és I. Ferdinándtól 1770-ig terjedő sorozatot találunk. Az erdélyiek közt kitűnik Apafinak brassói 1673. évi csegelye (Zwölferklippe), melyet Resch nem említ.

J. Schulman f. évi június hóban brazíliai emlékérmeket, továbbá a Vierordt-gyűjtemény 2-ik részét és egy antik pénzekből álló magyarországi gyűjteményt, végül egy arany érem- és pénzgyűjteményt árverezett.

A *Nomisma-cég* (Thoune, Suisse) f. évi jún. 14-én igen becses 15—18. századbeli medáliákat árverezett.

Naville & Co (Genève, rue pécolat 688) f. évi jún. 24-én árverezte a Bément-gyűjtemény görög és római érmeit (2. rész.) A 64 képestáblával ellátott pompás lajstrom ritka és gyönyörű példányokat mutat be. A gyűjtemény első részét (görög pénzek) f. évi januárban, az Evans-gyűjtemény és Michailovics Sándor nagyherceg antik érmeit, a Bertier-gyűjteményt és a brit múzeum fölös példányait 1922—23-ban árverezte ugyanezen cég. Ezen árverések gyönyörű lajstromai könyvészeti értékkel bírnak és tömördek képestáblát tartalmaznak.

G. Holmberg (Stockholm, Norrtullsgaten 49.) 125—128. sz. árverési lajstromait és a f. évi jún. 3-i „ritkaságok árverése“ lajstromát küldte szét.

C. & E. Canessa nagy árverései közül nem mellőzhetjük hallgatással Caruso, a volt híres énekművész aranypénz- és éremgyűjteményének 1923 jún. 15-i árverését. Ennek lajstroma 64 képes táblát és 1458 tételnyi, nagyrészt ritka aranyérem leírását tartalmazza.

Numizmatikai könyvlajstromok: K. W. Hiersemann 525. sz. (1923.) és Joseph Baer & Co 696—697. sz. dús tartalmú eladási lajstromai.

A folyóiratunk legutóbbi számának megjelenése óta tartott többi árverést helyszűke miatt kellett mellőznünk.

Társulati élet.

Adományok. Legelsősorban azokról kell megemlékeznünk, akik nagylelkű adományaikkal lehetővé tették, hogy a „Numizmatikai Közlöny“-nek ezen füzetét kiadhattuk. Örömmel kell megállapítanunk azt, hogy nagy számban karolták fel ezen ügyünket úgy a társulaton kívül állók, mint t. tagjaink közül különösen azok, akik már eddig is számtalanszor bebizonyították, hogy tudományos törekvéseinkért áldozatokat is tudnak hozni. Szép sikerre vezetett azon mozgalmunk, melyet az 1923. évi közgyűlésen indítottunk meg s amely arra irányult, hogy készpénzadományok helyett társulatunk tagjai inkább régipénzeik egyik vagy másik többes vagy felesleges példányát engedjék át a társulatnak, amely gyűjtésünk 4 aranypénzt, 14 tallért, 5 ezüst forintost, 67 ezüstkoronát, 1 rubelt, egy 5 frankost, 9 huszast,

126 ókori ezüstpénzt, 2 nagyobb ezüst emlékérmét, több apróbb ezüstpénzt és bankjegyet, néhány könyvet, végre 20 papír-lírat eredményezett s egyben, minthogy ezeket csak a nyomdászámra kifizetésekor értékesítjük, valorizálta is részünkre ezen értéket. Ezen adományok és a készpénzben befolyt összegek mellett azonban ki kell emelnünk két nagyobb adományt: a *Magyar Német Bank Részvénytársaság* 1,000.000 koronás ajándékát, amely lehetővé tette, hogy a közlőny papírszükségletét még ez év elején beszerezhettük, és *gróf Somssich János* alapítótágtársunk nagylelkű adományát, aki 2 darab Magyar Általános Hitelbank-részvényt ajándékozott a társulatnak. Fogadják úgy ezen adományzók, mint összes jóakaróink ezúton is leghálásabb köszönetünket és tegyék lehetővé további adományaikkal, hogy a közlőny következő évfolyamai is megjelenhessenek.

Halálesetek. Kilenc tagtársunk elhunytának szomorú hírével kell beszámolnunk. *Tóth János* nyug. kegyesr. főgimnáziumi igazgató, társulatunk rendes tagja 1921. évi augusztus hó 7-én halt meg. *Svonoros Nep. János*, a kiváló görögországi numizmatikus, társulatunk tiszteletbeli tagja 1922. év szeptember havában, *Beőkőnyi Viktor* földbirtokos, társulatunk rendes tagja 1922. évi december 1-én, *Milch Ármin* kereskedő, társulatunknak ugyancsak rendes tagja ugyanez évi december 2-án, *dr. Koerfer István* nyug. miniszteri tanácsos, társulatunk alapítótágya és a választmányának hosszú éveken át volt tevékeny tagja 1922. évi december hó 26-án hunyt el. *Gróf Nákó Sándor* főrendiházi tag, volt fiúmei kormányzó, társulatunk alapítótágya 1923. évi május hó 26-án halt meg. *Fogel Ágoston* kir. kereskedelmi tanácsos, társulatunk rendes tagja 1924 február 5-én, *Édeskuty Jenő* nagykereskedő ugyanez év március hó 4-én, végül *Babelon Ernő*, a kiváló francia numizmatikai tudós, társulatunk tiszteletbeli tagja ugyanez év tavaszán. Kegyelettel fogjuk megőrizni emléküket!

Felolvasások. Csak röviden tudjuk felsorakoztatni a társulat felolvasóüléseinek hangzott felolvasásokat, bár mindegyike megérdemelné, hogy azok teljes szövegét közölhetnénk a közlőny hasábjain. 1922 március 30-án Kováts Ferenc dr. egyet. ny. r. tanár „A középkori pénz” címén olvasott fel, április 27-én Soltész Elek dr. „Diocletianus és császártársainak pénzverése” címen tartott tartalmas felolvasást és mutatta be erre vonatkozó gyűjteményének egy tekintélyes részét. Ugyanezen az ülésen Stöhr Géza szakkönyveket ismertetett. Május 26-án Alföldi András dr. egyet. ny. rk. tanár „Római pénzverés vége Pannóniában” címen értekezett és Procopius Béla dr. mutatta be pápai éremgyűjteményének egy szép sorozatát. Szeptember 23-án Gohl Ödön dr. elnökünk mutatta be a Magyar Nemzeti Múzeumban néhai gróf Desseffy Miklósnak még akkor a múzeumban megőrzött barbár és görög éremgyűjteményét. December 28-án Jónás Elemér dr. szakkönyveket ismertetett, Alföldi András dr. pedig németországi útjának numizmatikai tapasztalatairól számolt be, 1923. évi január hó 25-én Kováts Ferenc dr. „Pénzláb és pénzsúly a múltban” című tartalmas értekezését olvasta fel, ugyanezen ülésen Alföldi András dr. és Zimmermann Lajos dr. mutattak be egyes érdekesebb érmekeket. Február 22-ikén Gohl Ödön dr. olvasott fel „Magyarországi görög éremleletek és a balkáni pénzforgalom” címen, majd Telcs Ede a „A modern emlékéremről” tartott bemutatással egybekötött felolvasást, Schulek Alfréd dr. pedig gyűjteményének néhány értékes darabját mutatta be. Március 23-án Harsányi Pál dr. az „1919-ben előkerült győri tallérleletet” ismertette és mutatta be annak egy tekintélyes részét. Április 26-án Gohl Ödön dr. „Az antik érem mint ékszer és díszítmény” címen olvasott fel, Stöhr Géza pedig szakkönyveket ismertetett. Május 24-én Jónás Elemér dr. „Carus és fiai pénzverése” címen tárta fel tanulmányait érdekes eredményét, ugyanakkor Alföldi András dr. könyvismertetése volt az ülés második tárgya. November 27-ikén Gohl Ödön dr. „Érmészeti különlegességek” című felolvasás-sorozatának I. részét tartotta meg „Különleges éremanyagok” címen, Faludi Géza dr. pedig „Emlékezés Hógyes Ferencről” címen ismertette bemutatás kapcsán e hazai művészi munkáit. December 27-én Gohl Ödön dr. folytatta felolvasás-sorozatát „Különleges éremalakok” címen, majd Sztudinka Béla dr. mutatta be érdekes előadás mellett keresztelő-érmeinek gazdag sorozatát. 1924. évi január 31-én Gohl Ödön dr. fejezi be sorozatos felolvasásait „Technikai különlegességek” címen tartott értekezésével, ugyanaznap Varga Béla mutatta be papírpénzgyűjteményének egyik részét. Február 28-án Alföldi András dr. „A római történelem egy jelentős dátuma a numizmatika világánál” címen értekezett, Varga Béla pedig bemutatja papírpénzgyűjteményének másik felét, magyar szükségbankjegyek páratlan sorozatát. Március 27-én Harsányi Pál dr. ismertetett „Két XIII. századi magyar éremlelet”-et. Április 24-én zártuk le a nyári szünet előtt felolvasóüléseink sorozatát Palóczy Edgár tanár „Római pénzgyűjtés a törökhódoltság korában” címen megtartott érdekes felolvasásával s ugyanekkor Szentgáli Károly mutatta be bizánci pénzeinek érdekes gyűjteményét. — Megelégedéssel tekinthetünk végig e felolvasás-sorozatra, amely hivatva van komoly, tudományos működésünket tanúsítani.

„Az Érem. Közlemények régipénz- és emlékéremgyűjtők számára” címen az 1922. évben egy második folyóiratot is indítottunk meg, melynek szerkesztését *Szentgáli Károly* tagtársunk vállalta magára. A folyóirat eddig még csak egy évfolyamban jelent meg, azon-

ban második évfolyama már legközelebb hagyja el a sajtót. Ezen folyóiratunkkal elsősorban is az éremgyűjtők nevelését és irányítását kívánjuk előmozdítani olyan közleményekkel, amelyek nem szoríthatók bele a közlőnynek tudományos irányban megszabott keretébe. Hogy ezen célt e kis folyóiratunk milyen szép sikerrel szolgálja, mutatja az a nagy érdeklődés, amely vele szemben megnyilvánult. Kérjük t. tagjainkat, hogy ezen hiánypótló folyóiratunk terjesztésében tovább is élénken vegyenek részt.

Esztergomi kirándulás. Vidéki propagandánkat, sajnos, nem vagyunk képesek a mai súlyos gazdasági viszonyok között oly keretben folytatni, amint azt óhajtanánk. Mégis az 1923. évi június hó 3-án egy igen szépen sikerült kirándulást rendeztünk Esztergomba, amelyen 42 tagunk, illetve vendégünk vett részt. Megtekintettük a történelmi város nevezetességei mellett mindama gyűjteményeket, melyek tagjainkat érdekelték. Köszönettel tartozunk Brenner Ferenc és Einczinger Ferenc esztergomi tagtársainknak e kirándulás rendezése körüli fáradozásaiért.

Társulati összejöveteleinket minden hét csütörtöki napján tartjuk, este 6 és 8 óra között. Az őszi, téli és tavaszi hónapokban minden hónap második csütörtökjén választmányi ülés van, minden hó utolsó csütörtökjén pedig felolvasóülést vagy bemutatást rendezünk, melyeken vendégeket is szívesen látunk.

Társulati könyvtárunk csütörtökön este 6 és 8 óra között áll tisztelt tagjaink rendelkezésére. Ugyanakkor megtekinthető a társulati gyűjtemény is. A kézikönyvtár bár-mikor használható; kulcsa a helyiségben a tagok rendelkezésére áll.

Lakásváltozásaik közlésére már csak saját érdekükben is felkérjük tisztelt tagjainkat. A tagok névsorának közlésétől azonban helyszüke miatt el kell tekintenünk, e helyett újonnan felvett tagjaink névsorát közöljük le. Megemlítjük, hogy ma 20 tiszteletbeli tagunk van (kik közül 8 már elhalálozott), 81 alapítótagunk van (kik közül 14 az elhalálozottak száma), végül van 328 tagunk. Taglétszámunk tehát: 429.

Társulatunk új tagjai. A közlőny utolsó füzetének megjelenése óta felvett új tagok névsorát a következőkben tesszük közzé. **Tiszteletbeli tagok:** *Cagliati Memmo* ügyvéd, numizmatikai író, Nápoly, Villino Mandara a Posillipo. *Münsterberg Rudolf dr.* udvari tanácsos, a bécsi műfőrt. állami muzeum éremosztályának őre, Bécs, I., Burgring 5. *Voetter Ottó ny. cs és kir. alezredes,* az osztr. tudom. akadémia levelezőtagja, Bécs, III., Kollergasse 3. — **Alapító tagok:** *Miklós Elemér dr.* vezérigazgató, Budapest, I., Plósz Lajos-u. 17. *Miklós Elemérné,* lakik ugyanott. *Molnár Imre* vegyész-mérnök, Budapest, VII., Kertész-utca 31. *Perint Jenő* orvostanhallg., Budapest, VI., Teréz-körút 23. *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank,* Budapest, V., Fürdő-utca 2. *Rutsek Aurél* járási főnök, Ógyalla, (Stara-Dala). **Rendes tagok:** *Autheried Ernő* déliavasuti felügyelő, Siófok. *Berkovics Imre* keresked. isk. tanuló, Dévaványa. *Csónyi László* róm. kath. segédlelkész, Dunapentele. *Csillag István* szobrászművész, Budapest, V., Visegrádi-utca 17. *Debreceni m. kir. Tisza István-tudományegyetem könyvtára, Debreceni ref. főiskola könyvtára. Fehér Béla* áll. hitoktató, Budafoék, Plébánia-utca 2. *Forster Jenő* tkpénztári cégvezető, Budapest, VII., Dembinszky-utca 47. *Graff Vilmos* gépészmérnök, Budapest, I., Naphegy-utca 59. *Gyene Zsigmond* földbirtokos, Porcsalma. *Győry Lajos* fogtechnikus, Debrecen, Kertész-utca 6. *Juhász Balázs* áll. polg. iskolai tanár, Orosháza. *Karny Rezső dr. p. ü. szv. főtanácsos,* Budapest, IX., Fővámház, II. em. 49. *Ladányi Lóránt* keresked. akad. hallgató, Újpest, Diófa-utca 9. *Lafrankó Gyula,* a Magyar Nemzeti Bank főellenőre, Budapest, VII., Erzsébet-körút 58. *Martini Győző* vendéglős, Budapest, III., Bécsi-út 139. *Milch Tibor,* Budapest, V., Balaton-utca 2. *Nagy Lajos dr.* szőkefőv. muzeumi tisztviselő, Budapest, VII., Károly király-út 9. *Németh Imre* közs. tisztviselő, Dunapentele. *Palóczi Edgár* székesfővárosi tanár, Budapest, V., Széchényi-utca 1. *futásfalvi Vitéz Pál Imre* honvédőrnagy, Esztergom, Laktanya. *Ruh György* banktisztviselő, Budapest, I., Városmajor-utca 33. *Silbersdorff László* műegyetemi hallgató, Budapest, I., Horthy Miklós-út 17. *Szathmáry László dr.* akad. tanár, Budapest, V., Alkotmány-utca 11. *Szauer S. Ferenc* tkpénztári tisztviselő, Szeged, Vadász-utca 2. *Szepey-Szűts Kálmán* gyógyszerész, Dunapentele. *Sztudinka Béla dr.* ügyvéd, Budapest, IX., Ferenc-körút 1. *Tóth Béla dr.* szolgabíró, Szeghalom. *Tóth János* községi jegyző, Erd.

Társulatunk tisztikara. Tiszteletbeli elnök: *Kilényi Hugó,* elnök: *Gohl Ödön dr.,* ügyv.-alelnök: *Zimmermann Lajos dr.,* aki egyben a titkári, pénztárosi és ügyészi teendőket is végzi. Alelnök: *Babics József. A „Numizmatikai Közlőny“ szerkesztője: Gohl Ödön dr.* Az Érem szerkesztője: *Szentgáli Károly.* Könyvtár őre: *Stöhr Géza,* másodkönyvtáros: *Jónás Elemér dr.* Gyűjtemény őre: *Szentgáli Károly.* Választmányi tagok: *Alföldi András dr.,* *Eszlár István dr.,* *Faludi Géza dr.,* *Finály Gábor dr.,* *Harsányi Pál dr.,* *Hóman Bálint dr.,* *Kováts Ferenc dr.,* *Lippay Károly,* *Pákozdi Károly dr.,* *Procopius Béla dr.,* *Schulek Alfréd dr.,* *Soltész Elek dr.,* *Somssich János gróf,* *Stöhr Géza,* *Szentgáli Károly,* *Teles Ede,* *Varga Béla*

és Woyciechowski Vilmos. Felügyelőbizottság: Lendeczky Mihály, Nagy Zoltán és Váry-Szabó Elemér, póttag: Trenkó József.

Tagdíjfizetési felhívás. Társulatunk közgyűlése az 1924. évi tagsági díjat úgy szabta meg, hogy a fővárosban lakó rendes tagok 10 ezüstkورونا, a vidéken lakó rendes tagok 6 ezüst korona tagságdíjat fizessenek, vagy természetben beszolgáltatva, vagy pedig a fizetés időpontjában a napilapokban rendszerint közölt árfolyamokat átszámítva, papírkoronákban. Alapítótágjainkhoz pedig a közgyűlés azt a kérelmet intézte, hogy hozzák meg ugyanezen áldozatot a társulatért és fizessék be önkéntes adomány gyanánt legalább egy rendes tagságdíjnak megfelelő összeget, mert csak az összes tagok áldozatkészségével tudjuk elérni azt, hogy kiadványaink megjelenhessenek. Igen kérjük t. tagjaink közül azokat, kik tagságdíjjaikat mindezideig be nem küldötték, illetve azon alapítótágjainkat, kik kérésünket eddig nem teljesítették, hogy annak mielőbb tegyenek eleget. A tagságdíjnak és adományoknak a közlönyben való nyugtázásától azonban, tekintettel az ezzel járó rendkívüli költségekre, el kellett tekintenünk.

Dr. Z. L.

Inhalt.

Edmund Gohl: Verkehr griechischer Münzen in Ungarn. — Der allgemeine Umlauf importierten Münzen im Gebiete des vortrianonischen Ungarn beginnt mit den Tetradrachmen Philipps II. von Macedonien. Seine Goldstatere spielten hier nicht jene Rolle wie in Gallien. — Nachher kamen Alexanders Gold- und Silbermünzen, doch in geringerer Anzahl auf den mit Philippäern schon wahrscheinlich gesättigten Markt. Es folgten dann die Tetradrachmen Philipps III. und des Macedonischen I. Bezirks, die Goldstatere des Lysimachus und Kosons, die Tetradrachmen von Thasos und die Victoriata von Apollonia und Dyrrhachium. Aus diesen Münzgattungen bestehen die meisten Funde griechischen Münzen hierzulande. Verfasser giebt hier die Liste sämtlicher ihm bekannter Funde in zweifacher Gruppierung, namentlich nach Münzgattungen und nach Komitaten geordnet.

Diese Funde haben hohe geld-, handels- und kulturgeschichtliche Bedeutung, da durch sie ersichtlich wird, mit welchen Gebieten und zu welcher Zeit kommerzielle Verbindungen stattfanden, aus welchen Kulturstätten die hiesigen Völker gleichzeitig kulturelle Anregungen schöpften und anderseits: wie weit sich der vielfältige Einflusskreis der damaligen Emporien und Kulturländer sich in der Richtung gegen uns zu, sich ausbreitete.

Wenn wir den Linien der Fundstellen der angeführten verschiedenen Münzgattungen von Schritt zu Schritt nachgehen, werden die damals gebrauchten Handelswege auch ziemlich klargelegt. Die geographische Lage der Fundstätten trägt auch zur Definierung mancher Münzen bei. So scheinen die Funde der Koson-Münzen welche in überwiegender Zahl im Komitate Hunyad, dann in der Ecke zwischen Maros und Theiss, endlich vereinzelt in den Komitaten Szeben und Nagykovácsókorkom kommen, — zu beweisen, dass diese Münzen von Süden und nicht von Osten importiert wurden; ein Argument gegen B. Heads Annahme, der dieselben als Olbiatische geprägt angibt, — und zu Gunsten von Bahrfeldts Auffassung, laut welcher sie als Münzen des Dakers Kotison qualifiziert sind. Die Hauptlinien des Imports scheinen durch den Vardar- und Morava-Thal, resp. durch den Kossovopolje, dann über die untere Donau und durch die Siebenbürgische Pässe, besonders durch den südlichen Vulkan- und Rotenthurm-Pass geführt zu haben. Die über 150 angeführten Funde bieten allerdings ein beträchtliches und werthvolles Material zu weiteren Untersuchungen und Folgerungen.

Paul Harsányi: publiziert die beiden Münzfunde von Borossebes (Kom. Arad) und Vaskóh-Sziklás (Kom. Bihar). Beide bestanden aus ungarischen Denaren der Könige Andreas II., Béla IV., Stephan V., Ladislaus IV. und Andreas III. (also aus der Zeit 1205—1301, ferner befanden sich in erstgenannten Funde holländische und slawonische, — im zweiten Funde slawonischen Denare, Agleier, Friesacher, Wiener Pfennige und sonstige Münzen, silberne Gussklumpen und Schmucksachen. Es ergeben sich von diesen beiden, einander auch geographisch naheliegenden Funden neue maximal- und minimalgewichte einzelner Münzgattungen, dann auch viele neue Varianten und zwei neue Gattungen slawonischer Denare, (Béla IV.) sowie auch zwei bisher unbekannte hybride Denare des Ladislaus IV. Es wird auch aus ihnen ersichtlich, dass der Gebrauch der jährlichen Gelderneuerung unter Andreas II. schon in Verfall geraten ist. Der erste Funde bestand aus 1210, der zweite aus 763 silbermünzen.

Arnold Luschn-Ebengreuth: Kleine Beiträge zur Münzgeschichte Ungarns. 1. Die im J. 1125—1130 beginnenden Friesacher fanden infolge ihres Güte Absatz in den

Nachbarländern. 2. Sie kamen mit dem 2-ten Kreuzzug nach Ungarn. 3. Fund zu Gran. 4. Ausbreitung nach dem 3-ten Kreuzzug. 5. Gründe dieser Verbreitung (Verschlechterung der ungarischen Landesmünze und Belebung des Handelsverkehrs längs der Donau). 6. Plötzliches Aufhören des Friesacher Umlaufes um 1240 infolge des Einfalls der Mongolen und des Vordringens der Wiener Pfennige. 7. Die Friesacher gelangten nur demonetisiert, als Altgeld, mit einer circa 12%-igen Gewichtsverminderung nach Ungarn.

Edmund Gohl: Beiträge zur Numismatik Illyriens. Funde von Münzen Apollonias und Dyrrhachiums sind im Südosten Ungarn und in Siebenbürgen keine Seltenheiten. Verfasser beschreibt in diesem Hefte (S. 7—8) deren 59. Bei der Neubearbeitung der illyrischen Münzen des ungar. Nationalmuseums fand Verfasser eine Anzahl solcher Gattungen resp. Varianten, welche in der Zusammenstellung A. Maiers (Num. Zeitschr. N. F. I.) nicht enthalten sind. Nach einer kurzen Zusammenfassung der Münzgeschichte dieser Städte folgt nun hier die Beschreibung dieser Gattungen, welche auch einen neuen Namen: **AAKMANIA** aufweisen. Die überwiegende Mehrzahl (36) der beschriebenen Münzen sind griechische Originalgepräge, weitere 21 Gattungen sind barbareske resp. barbarische Prägungen.

Dionys Szittyay: Die (alte) Dreifaltigkeits Bruderschaft in Ofen. Sammlern von Wehemünzen sind die hübschen Medaillen (Abzeichen) dieser Bruderschaft längst bekannt (S. Weszerle F. III. 12. und Numizm. Közlöny XI. 92.) doch fehlten Angaben über ihre Entstehung. Solche enthält nun ein im Jahre 1733, 1743, 1747 gedrucktes Büchlein. Die Bruderschaft wurde im J. 1725 gegründet und ihre Statuten 1726 bestätigt. Sie gründete im ganzen Lande Filiale und bestand bis zur allgemeinen Auflösung der Orden und Bruderschaften unter Joseph II.

Emil Jurkovich und E. Gohl: Ein Jeton mit Wappen und Name des Hans Wenger von Neusohl vom Jahre 1610. Dieses Stück wurde aus einer Privatsammlung bekannt und gehörte dem Neusohler Grubenbesitzer und Bürger Hans Wenger, über dessen und seiner Angehörigen Schicksale eine Anzahl von Aufzeichnungen aus den Jahren 1610—1640 erhalten und hier veröffentlicht ist.

Edmund Gohl: Der Fund von 17 grammiger Barbarenmünzen in Pozsony (Pressburg, Bratislava) — Verfasser giebt Angaben über 27 Stücke mit den Namen Biatec (14), Nonos (5), Sonnon (3), Devil (1), Busu (1), Lavumarus (2), Fapiariu (1), mit genauer Bestimmung der Gattungen. Die Zusammensetzung des Fundes steht unter den grösseren Funden ähnlicher Münzen (in Pressburg, Jarendorf, Réte, Simmering, Gerlitzentalpe) dem Funde von Simmering am nächsten. Nach cechischen Quellen sollen auch Goldmünzen im Funde vorhanden gewesen sein, doch gelang es dem Verfasser nicht, darüber sichere Nachrichten zu erhalten.

Museen. Das Münzcabinet des ungarischen *Nationalmuseums* erwarb im Jahre 1922 5791, in 1923 aber 25.411 Stücke. Die bedeutenden oder wichtigen Stücke sind einzeln beschrieben. Die Münzensammlung des Museum zu *Stuhlweissenburg* erwarb im Jahre 1922 16 Stücke, im Jahre 1923 17 Stücke, darunter einige aus Funden der Umgegend.

Münzfunde, darunter mittelalterliche und solche von Römermünzen.

Karl Csányi: Die Medaillen- und Plakettenausstellung der Budapester Sammler und Medailleure im ungarischen Kunstindustriemuseum, im Juni l. J. umfasste 3597 Nummern und erstreckte sich auf antike Münzen, und auf Medaillen und Plakette der Renaissance und der Neuzeit, aller Länder. Der reich illustrierte Katalog erschien in der Ausgabe der Gesellschaft der Medaillenfreunde in Budapest. (Preis: 25.000 Kronen.)

Paul Harsányi und Gabriel Ötvös: Literatur. 1. Valentin Hóman. Die Finanzen und die Wirtschaftspolitik des Königreichs Ungarn unter Karl Robert. (306 Seiten. 1921.) — 2. Valentin Hóman: Zur Geschichte des ungarischen Wappens. — 3. Franz Kováts: Die geschichtliche Bedeutung der ungarischen Goldgulden. — 4. E. Gohl's: Vorträge in der Numismatischen Gesellschaft.

Miscellen. Zwei bemerkenswerte Barbarenmünzen im ungarischen Nationalmuseum (mit Abbildung). — Die Medail'en in der Kunstausstellung im Frühjahr 1924. — Zwei unbekannte Kossuth-Medaillen. — Die Medaille der Katharina Wiesing, geborene Eiseler, von Al. Abondio. — Jeton zur Erinnerung an die rumänische Besetzung von Budapest. — Münzen des Sowjets in Ungarn, 1919. — Abzeichen der Juristen zu Losoncz, 1847. — Zwei Pferderennen-Plakette von 1865 und 1866. — Medaille der ungarischen Abteilung der Pariser Weltausstellung, 1900. — Medaille der rumänischen Ausstellung zu Nagyszeben (Hermannstadt), 1881.

Auktions- und Lagerkataloge.

Gesellschaftsnachrichten.

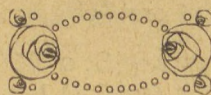
84.

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A
MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI
DR. GOHL ÖDÖN.

XXI.—XXII. ÉVFOLYAM.
1922—1923.

STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT R.T. BUDAPEST
1924

KIADJA A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT

T A R T A L O M:

1. Gohl Ödön dr.: A görög pénzek forgalma Magyarországon. (Leletlajstrommal)	3. oldal.
2. Harsányi Pál dr.: A borossebesi és vaskóhsziklási árpádkori éremleletek .	12. „
3. Luschin Ebengreuth Arnold dr.: Kisebb adalékok a magyar pénztörténethez	20. „
4. Gohl Ödön dr.: Adalékok Illyria érmészetéhez	23. „
5. Szittyay Dénes.: A Szentháromságról nevezett kongregáció Budán	26. „
6. Jurkovich Emil: Wenger János zsetónja	27. „
7. Gohl Ödön dr.: A pozsonyi 17 grammos barbárpénzlelet	28. „
8. Leletek	29. „
9. Múzeumok.	32. „
10. Csányi Károly: Budapesti gyűjtők és művészek érem- és plakett-kiállítása .	34. „
11. Harsányi Pál dr. és Ötvös Gábor: Irodalom	35. „
12. Különfélék.	38. „
13. Érem- és könyvvásár	40. „
14. Társulati élet.	40. „
15. E füzet tartalmának német kivonata	43. „
16. E füzet tartalmának francia kivonata	a borítékon.

A közleményekben foglalt állításokért és az éremleírások helyességeért azoknak szerzői felelősek. — A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő. — Kéziratok nem adatnak vissza.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

Alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére.

A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

Szerkeszti: dr. GOHL ÖDÖN

tanár és magyar nemzeti múzeumi osztályigazgató (Budapest, I., Márvány-utca 20).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. A fővárosban lakó tagok évenként legalább 10 ezüst korona, a vidéken lakó tagok legalább 6 ezüst korona tagdíjat fizetnek. Alapító-tagok 50 ezüst koronát fizetnek egyszersmindenkorra. Nem tagok évi 50.000 koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt cikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendők.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és esetleges reklamációk dolgában is a társulati ügyv.-alelnök: dr. Zimmermann Lajos intézkedik. Hivatalos órát tart a társulat helyiségében (VIII., Csepregy-utca 4., II. 15.) csütörtökön este 6 órától 7 óráig.

A társulati könyvtár és gyűjtemény a társulat helyiségében, a könyvtár őre: Stöhr Géza, továbbá dr. Jónás Elemér másodkönyvtáros, valamint a gyűjtemény őre: Szentgáli Károly hivatalos órái alatt, csütörtökön este 6 órától 8 óráig áll a tagok rendelkezésére.

Befizetéseket a társulat ügyv.-alelnöke és pénztárosa (Dr. Zimmermann Lajos, Budapest, IV. ker., Váci-utca 78–80.) vesz át. A társulat postatakarékpénztári csekk-számlája: 51.010.

Sommaire.

Edmond Gohl : 1. Les trouvailles de monnaies grecques dans la Hongrie de cidevant. — Énumération exacte de plus de 150 trouvailles de monnaies grecques, en plupart du sud-est de la Hongrie et de Transylvanie. Elles contenaient principalement des monnaies de Philippe II., Alexandre III. et de la région I. de Macédoine, de Lysimaque, de Koson, de Thasos et d'Apollonia et Dyrrhachium. L'auteur trace leur route d'importation jusque aux lieux des trouvailles le long des fleuves et par les gorges et défilés des montagnes et tire des conséquences de la site géographique des lieux de trouvailles. — 2. Contributions à la numismatique de l'Illyrie. — Monnaies d'Apollonia et de Dyrrhachium non contenues dans la monographie de A. Maier et une brève esquisse de l'histoire monétaire de ces deux villes. 3. La trouvaille de monnaies barbares à 17 gr. à Pozsony. — La partie de cette trouvaille, connue à l'auteur contenait 27 grandes médailles en argent portant sept noms différents de chefs barbares.

Paul Harsányi : Recueil des monnaies médiévales hongroises et étrangères, trouvées à Borossebes et à Vaskóh-Sziklás (Hongrie). — On y trouvait des espèces frappées de 1205 à 1301 ; hors les deniers hongrois, il y avait des slavoniens, et des hollandais, de Friesach, Vienne et d'Aquilée.

Arnold Luschin-Ebengreuth : Contributions menues à l'histoire monétaire de la Hongrie. — Les deniers de Friesach avaient cours en Hongrie dans le temps de 1125 à 1240, torsque après l'invasion mongole, les deniers viennois prévalaient. Des pèsages nombreux ont prouvé, que les deniers de Friesach ne furent pas importés en Hongrie qu'après une usure d' à penprès 12%, en qualité de pièces démonétisées.

Denys Szittyay : La confrérie de la Ste Trinité à Buda. — Elle fut fondée en 1725, durait à peu près une cinquantaine d'années et avait plusieurs annexes, dont la plus connue est celle de Pest, dont les jolies médailles-enseignes sont publiées dans le vol. XI. p. 92 de cette périodique.

Charles Csányi : L'exposition de médailles et de plaquettes des collectionneurs et des médailleurs de Budapest, instituée par la société des amis de la médaille à Budapest, au musée de l'art appliqué, en juin 1924. — L'exposition s'étendit sur les médailles antiques et celles de la renaissance et de la période moderne, compris aussi les plaquettes. L'art médaillistique hongroise et des pays étrangers y était représenté par 3597 pièces exposées.

Paul Harsányi et Gabriel Ötvös : Littérature. 1. Valentin Hóman : Les finances et la politique économique du royaume hongrois au temps de Charles Robert. — 2. Valentin Hóman : Données à l'histoire des armoiries de la Hongrie. — 3. François Kováts : L'importance historique des florins d'or hongrois. — 4. Conférences d'Edmond Gohl à la société numismatique hongroise.

Miscellanées. Deux monnaies barbares singulières au musée national hongrois. (Illustration.) — L'art de médailles au Salon du printemps 1924. — Deux médailles inédites de Louis Kossuth. — La médaille de Cathérine Wiesing, née Eiseler par Al. Abondio. — Jeton en souvenir de l'occupation de Budapest par les roumains, 1919. — Monnaies du Sovjet en Hongrie, 1919. — Enseigne des juristes de Losonc, 1847. — Deux plaquettes hongroises de courses des chevaux, 1865 et 1866. — Médaille du pavillon de la Hongrie à l'exposition universelle de Paris, 1900. — Médaille de l'exposition roumaine à Nagy-szeben, 1881.

Ventes.

Nouvelles de la société hongroise de numismatique.

TAGTÁRSAINK FIGYELMÉBE!

„Gróf Dessewffy Miklós barbár pénzei“ című mű első közleményét (18 képes táblával) 2 aranykorona áron. — második közleményét (6 képes táblával) 1 aranykorona, harmadik közleményét (18 képes táblával) 2 aranykorona áron, végre a negyedik közleményét (12 képes táblával) 1 aranykorona áron bocsátjuk tagjaink rendelkezésére, más érdeklődők csak az egész művet kaphatják 12 aranykorona áron. A harmadik közlemény külön nem kapható, hanem csak a többiekkel együtt szerezhető meg. — A mű árával együtt a megrendelők a postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

Dr. Réthy László: Corpus Nummorum Hungariae — II. kötetét (Vegyesházi királyok kora) t. tagjaink 5 aranykorona kedvezményes áron rendelhetik meg a társulat útján. A vevők ingyen kapják „**Dr. Zimmermann Lajos: Pótlék a Corpus Nummorum Hungariae. I. kötetéhez**“ című füzetet. — Megrendeléskor a postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni. (Úgy az I., mint a II. kötet a kiadónál teljesen elfogyott.)

Dr. Hóman Bálint: „Magyar Pénztörténet 1000—1325“ című művet t. tagjaink 4 aranykorona kedvezményes áron rendelhetik meg a társulat útján. — A megrendeléskor a mű árával együtt a postaköltség is beküldendő.

Dr. Gohl Ödön: „A magyar királyok koronázási érmei“ című közleményének különlenyomata — 50 aranykorona árának és postaköltségnek beküldése mellett kapható.

A „**Numizmatikai Közlöny**“ régi évfolyamai és pedig a IX., XI—XX. évfolyamokat t. tagjaink egyenként 1 aranykorona áron kaphatják. Az I.—VIII. és X. évf. teljesen elfogyott. Megrendeléskor a postaköltség is beküldendő.

A megrendelések és a fentiekre vonatkozó pénzküldemények a társulat ügyvezető alelnöke és pénztárosa: **Dr. Zimmermann Lajos** nevére és címére (IV., Váci-utca 78—80.) intézendők, vagy a társulat javára 51.010. számú postatakarékpénztári csekkszámlára befizetendők.

Régipénz- és éremkereskedés

Budapest, VIII, Üllői-út 4, II. em. 7. a.

Ajánlja dúsan felszerelt raktárát
régí római, magyar és külföldi pénzek- és
emlékérmékből a gyűjtőközönség figyelmébe. Vásárol
mindenféle régipénzt és kiásott régiséget
a legmagasabb áron.

Telefon: József 55—86.

Vezető: **Fejér József**

Telefon: József 55—86.
